National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

X. A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1950:31
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG TILL LAG OM PRÄSTMÖTE OCH STIFTSMÖTE M. M.

AVGIVET AV

HELGE LJUNGBERG

STOCKHOLM
1950

Statens offentliga utredningar 1950

Kronologisk förteckning

1. Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 18. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Örebro län. Beckman. 44 s. **K.**
2. Betänkande angående tyskgruvorna och centralorgan för gruvärenden. Victor Petterson. 157 s. **H.**
3. Betänkande med förslag angående folkskolans disciplinmedel m. m. Kihlström. 137 s. **E.**
4. Skolöverstyrelsens utlåtande angående beskärning av timplanerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. Statens Reproduktionsanstalt. 105 s. **E.**
5. Ortsavdragskommittén. Betänkande med förslag till ändrade kommunala ortsavdrag m. m. Beckman. 199 s. **Fi.**
6. Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m. Marcus. 64 s. **Fi.**
7. 1949 års uppbördssakkunniga. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i uppbördsförfarandet. Marcus. 112 s. **Fi.**
8. Betänkande angående rationaliseringsverksamheten inom den offentliga förvaltningen. Beckman. 155 s. **Ju.**
9. Utredning angående de handelspolitiska arbetsformerna m. m. 2. Redogörelse för de olika avtalstyperna i det svenska avtalssystemet. Katalog och Tidskriftstryck. 74 s. **H.**
10. Den svenska elbranschens kapacitet och konkurrensförhållanden. Marcus. 175 s., 1 pl. **H.**
11. Socialvårdskommitténs betänkande. 17. Utredning och förslag angående lag om socialhjälp m. m. Beckman. 64* s., 515 s. **S.**
12. Handelsutbildningskommitténs betänkande och förslag. 1. Handelsgymnasierna. Marcus. 445 s. **E.**
13. Skyddsrum för civilbefolkningen. Nordisk Rotogravyr. 154 s., 1 pl. **I.**
14. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 4. De smalspåriga västgötabanorna. Gummesson. 99 s. **K.**
15. 1948 års järnbruksutredning. Betänkande angående järnbrukens arbetskraftsförsörjning och därmed sammanhängande problem. Kihlström. 55 s. **S.**
16. Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. Av I. Strahl. Victor Petterson. 168 s. **Ju.**
17. Betänkande med förslag rörande decentralisering inom väg- och vattenbyggnadsverket m. m. Victor Petterson. 151 s. **K.**
18. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:19. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Västmanlands län. Beckman. 37 s. **K.**
19. Betänkande med utredning och förslag angående fordringar på synförmågan för anställning i allmän och enskild tjänst m. m. Kihlström. 235 s. **S.**
20. Undersökning rörande brukningskostnadernas samband med åkerfältens storlek, form och beskaffenhet. Gernandt. 276 s. **Jo.**
21. 1944 års allmänna skattekommitté. 4. Betänkande med förslag angående ändrade bestämmelser för beskattning av periodiskt understöd, m. m. samt av utdelning å svenska aktier och andelar i vissa fall, m. m. Marcus. 170 s. **Fi.**
22. Statsbidrag för ålderdomshem. Beckman. 61 s. **S.**
23. Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 5 angående verksamheten vid sjukhustvätterierna och möjligheterna att rationalisera densamma. Kihlström. 201 s. **I.**
24. Betänkande med förslag till det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. Norstedt. 62 s. **Ju.**
25. Det statliga utredningstrycket. Trycksakskommitténs betänkande. Idun. 43 s. **Fi.**
26. Kommittésvenska. En undersökning och ett försök till riktlinjer av E. Wellander. Bilaga till trycksakskommitténs betänkande. Idun. 88 s. **Fi.**
27. Betänkande med förslag till ny lag om flottning i allmän flottled, m. m. Beckman. 220 s. **Ju.**
28. Länsstyrelsernas organisation och ställning inom länsförvaltningen. Idun. VI, 680 s. **I.**
29. Betänkande angående arbets- och kapitalkostnaderna i jordbrukskalkylen. Idun. 369 s. **Jo.**
30. Partsorgan inom yrkesinspektionens distrikt. Marcus. 39 s. **S.**
31. Betänkande med förslag till lag om prästmöte och stiftsmöte m. m. Av H. Ljungberg. Katalog och Tidskriftstryck. 93 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E** = ecklesiastikdepartementet, **Jo** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1950:31
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

TILL

LAG OM PRÄSTMÖTE OCH STIFTSMÖTE M. M.

AVGIVET AV

HELGE LJUNGBERG

KATALOG OCH TIDSKRIFTSTRYCK
STOCKHOLM 1950

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Skrivelse till Herr Statsrådet Nils Quensel .....

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG.

Förslag till lag om prästmöte och stiftsmöte 6
Förslag till kungörelse om sättet för gäldande av kostnaderna för prästmöte 9
Förslag till ränrad lydelse av 2 § lagen om församlingsstyrelse 30 juni 1930 10

MOTIVERING

Uppdragets innebörd 11
Det svenska prästmötets historia 19
Ålder 19
Periodicitet 19
Lokalitet 20
Karaktär 21
Anordning 23
Prästmötesavhandlingen 27
Tidigare förslag rörande prästmöte och stiftsmöte och därmed sammanhängande frågor 29
Prästmötets utformning 36
Nuvarande anordning 36
Förslag till bestämmelser 38
Kostnaderna för prästmöte 41
Stiftsledningens omkostnader 41
Tryckningskostnader 41
Prästmötesavhandlingen 41
Prästmötesförhandlingarna 43
Övriga tryckalster 43
Övriga kostnader för stiftsledningen 43
De enskilda prästmötesdeltagarnas utgifter 44

Nuvarande sätt för gäldande av kostnaderna för prästmöte 46
Förslag till bestämmelser om sättet för kostnadernas bestridande 47
Stiftsmötets anordning 50
Nuvarande praxis 50
Förslag till lagbestämmelser angående stiftsmötesorganisationen 58
Legaliseringens innebörd 60
Göteborgs stift 61
Stiftsmötet som valkorporation 62
Stiftsmötets och stiftsrådets uppgifter 65
Det s. k. frivilliga arbetet 65
Stiftsmötets och stiftsrådets ekonomi 67
Ekonomisk översikt 67
Förslag till lösning av de ekonomiska problemen 75
Ombudens ersättningar 75
Stiftsrådets ekonomi med särskild hänsyn till 2 § lagen om församlingsstyrelse 76
Frågan om stiftsting 84

BILAGOR.

Förteckning över prästmötesavhandlingar 1921—1950 86
Tabellarisk översikt över prästmötenas finanser 91

Till Herr Statsrådet Nils Quensel.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 7 november 1947 tillkallades undertecknad för att biträda med utredning och avgiva förslag dels om ändrade bestämmelser beträffande prästmöte, dels ock i syfte att i kyrkolagen måtte införas bestämmelser om stiftsråd och stiftsmöte samt att i lagen om församlingsstyrelse bland kyrkliga angelägenheter måtte upptagas bidrag till stiftsråd och stiftsmöte samt andra för stiftet gemensamma kyrkliga ändamål.

Sedan det mig anförtrodda uppdraget slutförts, får jag härmed vördsamt överlämna mitt betänkande jämte till detsamma fogade förslag.

Stockholm den 9 mars 1950.

Helge Ljungberg

Förslag
till
lag om prästmöte och stiftsmöte.

1 §.

I varje stift skall, efter kallelse av biskopen, hållas prästmöte och stiftsmöte.

Prästmöte.

2 §.

Prästmöte med stiftets präster hålles i stiftsstaden minst vart sjätte år och fortgår under tre dagar.

Första dagen begynnes med högmässa i domkyrkan. Vid prästmötesförhandlingarnas början sjunges *Veni, Sancte Spiritus* och bedjes bönen *Deus qui corda fidelium*. Därefter inleder biskopen förhandlingarna med hälsningsord och kort tal.

3 §.

Ordningen i övrigt vid prästmötet bestämmes av biskopen enligt gällande sed, varvid dock följande iakttages:

Vid prästmöte skall förekomma:

1. Disputation över en av preses författad avhandling.

Prästmötesavhandlingens ämne skall vara godkänt av biskopen. Avhandlingen bör utgivas av trycket minst tre månader före prästmötets början samt skall genom domkapitlets försorg tillhandahållas varje inom stiftet tjänstgörande präst.

I stället för avhandling må, efter biskopens godkännande, av preses författade och på lämpligt sätt distribuerade teser tjäna som underlag för disputation eller samtal.

2. Nattvardsgudstjänst i domkyrkan jämte övriga gudstjänster, som biskopen föreskriver.

3. Föredragning av biskopens ämbetsberättelse.

4. I lagen om domkapitel angivet val av prästerlig ledamot i domkapitlet jämte suppleant.

5. Förhandlingar med anledning av de av prästmötesberedningen förberedda frågorna.

Vid prästmöte må ock förekomma teologiska föreläsningar, föredrag över aktuella ämnen, minnesteckning över de präster, som avlidit under tiden från föregående prästmöte, samt i övrigt vad biskopen kan anse tjänligt föreskriva.

4 §.

Vid prästmötets avslutning ställer biskopen en förmaning till prästerskapet, att de skola väl efterkomma prästlöftena samt idka sina studier och träget läsa den heliga Skrift. Därefter förordnar biskopen officianter till nästa prästmöte, såsom preses, vice preses, opponenter och minnestecknare, varpå slutas med psalm, bön och Herrens välsignelse.

5 §.

Vid förfall för biskopen tjänstgör domkapitlets vice preses som prästmötets ordförande.

6 §.

1 mom. Motioner till prästmötet och övriga för behandling av prästmötet inkomna ärenden skola förberedas av en särskild nämnd, kallad prästmötesberedning, med biskopen eller den han därtill förordnar såsom ordförande samt högst åtta ordinarie ledamöter och fyra suppleanter.

2 mom. Ledamöter jämte suppleanter i prästmötesberedningen utses på sätt som domkapitlet föreskriver genom val bland stiftets präster.

3 mom. Ledamöter av prästmötesberedningen jämte inkallade suppleanter äga att av kyrkofonden åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet, dock för högst två sammanträdesdagar.

7 §.

Beträffande prästmötets finansiering är särskilt stadgat.

Stiftsmöte.

8 §.

Stiftsmöte med präster och valda ombud från stiftets församlingar eller pastorat hålles i stiftsstaden eller på annan plats inom stiftet i regel vartannat år, dock minst vart sjätte år.

9 §.

Stiftsmötet har som uppgift att till inbördes fördjupad gemenskap och uppbyggelse sammanföra präster och lekmän för överläggning om kyrkans angelägenheter och för främjande av det kristliga livet och arbetet inom stiftet.

10 §.

Stiftsmötet utser ett stiftsråd med uppgift att vidtaga åtgärder för att främja det kristliga livet och arbetet inom stiftet, att leda och ansvara för den verksamhet som på den grund härav upptages, att anskaffa, förvalta och inför stiftsmötet redovisa medel för denna verksamhet, att för densamma anställa lämpliga personer, att förbereda stiftsmöte samt att företräda stiftsmötet mellan dess sammanträden.

11 §.

Biskopen är ordförande i stiftsmöte och stiftsråd. Stiftsmöte och stiftsråd välja inom sig vice ordförande.

12 §.

Stiftsmötet fastställer stadgar för sig samt för stiftsråd och därunder lydande organisationer.

13 §.

Stiftsmötesombud, som ej bo på den ort där stiftsmöte hålles, äga att av vederbörlig församling (pastorat) åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet.

Denna lag träder i kraft den .....

Genom denna lag upphäves kyrkolagen kap. 25 om prästmöte jämte förordningen 7 mars 1855 angående tid och sätt för prästmötes hållande.

Förslag

till

kungörelse om sättet för gäldande av kostnaderna för prästmöte.

1 §.

Kostnaderna för prästmöte skola, efter nedan angivna fördelning, gäldas av kyrkofonden, stiftets församlingar och stiftets präster.

2 §.

Tryckningskostnaderna för nödigt antal exemplar av prästmötesavhandlingen (teserna) gäldas, intill ett omfång av 160 sidor i gängse format och utstyrsel, av kyrkofonden.

Resekostnaderna i lägsta reseklass för stiftsprästerskapet gäldas tillika av kyrkofonden.

Det åligger domkapitlet att ingiva erforderliga äskanden till kyrkofonden.

3 §.

Tryckningskostnaderna för prästmötesförhandlingarna gäldas, efter domkapitlets anvisningar av församlingarna inom stiftet.

4 §.

Övriga kostnader, som icke äro att betrakta som stiftsledningens representationskostnader, gäldas, efter domkapitlets bestämmelser, av stiftets präster.

Förslag

till

ändrad lydelse av 2 § lagen om församlingsstyrelse 30 juni 1930.

2 §. Med kyrkliga angelägenheter — — — avses i denna lag frågor om:

dels

a) — — —

x) bidrag till stiftsråd och stiftsmöte samt andra för stiftet gemensamma ändamål.

UPPDRAGETS INNEBÖRD.

I en vid 1946 års allmänna kyrkomöte av biskop Block väckt motion, nr 3, anfördes:

Genom kungl. förordning 7 mars 1855 blevo bestämmelserna om prästmöte i kyrkolagen kap. 25 i vissa stycken modifierade. Förordningen avslutas med följande ord: kommande vad i övrigt angående prästmöte i kyrkolag är vordet förordnat att till efterrättelse lända.

Under den tid som förflutit sedan nämnda kungl. förordning utfärdades har gällande praxis ytterligare på flera punkter förändrats utan att lagen ändrats, så t. ex. i fråga om vad i § 7 föreskrives angående förhandlingsordningen på tredje prästmötesdagen. Men dessutom har genom ny lagstiftning tillkommit förrättande av val till domkapitelsledamot med suppleant, vilken valförrättning i de större stiften kan taga omkring två timmar i anspråk, och allmän sed har dessutom infört minnesteckning av bortgångna prästmän, vilken minnesteckning har stark tendens att bliva vidlyftigare vid varje nytt möte. Följden är icke endast att diskussionen om prästmötesavhandlingen får betydligt mindre utrymme än förr, utan ock att tiden för de enskilda förhandlingarna inknappas på ett sätt som tvingar till hastverk, även där allsidigare överläggning kunde varit önskvärd.

Vidare torde det vara en verklig brist i bestämmelserna om prästmöten, att ingen föreskrift finnes beträffande finansieringen av nödvändiga utgifter. I gången tid, då lokalhyra sällan eller aldrig kom i fråga och tryckningskostnaden var relativt liten, var denna fråga lätt ordnad — det kunde enligt samtida uppgifter för 130 år sedan räcka med »icke fullt en riksdaler» per deltagare. Numera äro kostnaderna tydligtvis tämligen betydande, och man har nödgats anlita icke blott deltagarnas utan ock församlingarnas bidrag. Det kan ock vitsordas att stor välvilja härvid i regel visats ute i församlingarna, och där tryckningskostnaderna blivit alltför höga, har på senaste tiden bidrag av Kungl. Maj:t lämnats ur kyrkofonden. Men några klara bestämmelser ha icke funnits, icke ens beträffande prästerskapets rätt att vid prästmöte bestämma om uttaxering bland dess egna medlemmar. Det är härvid att märka, att prästmötena icke äro att jämföra med de konferenser, som olika kårer eller sammanslutningar självmant anordna. Prästmötena äro i lag påbjudna och skola enligt lagen räcka tre dagar. Det torde för närvarande vara något i svensk förvaltning enastående att en sammankomst av denna art göres till laga plikt utan att anvisning gives hur de oundgängliga utgifterna skola utgå för lokal, protokollsföring och tryckningskostnader. Om prästmöten med den speciella karaktär, som de fått, fortfarande anses hava en uppgift för kyrkolivet, så böra de luckor, som finnas i föreskrifterna, bli fyllda.

Jag får alltså vördsamt föreslå, att kyrkomötet ville hos Kungl. Maj:t i underdånighet hemställa om förnyad översyn av bestämmelserna i kyrkolagen och hit-

hörande författningar beträffande prästmöte, och att härvid frågan om finansieringen särskilt må upptagas till prövning.

Kyrkolagsutskottet yttrade i sitt betänkande, nr 7, över motionen för sin del bl. a. följande:

Det synes utskottet uppenbart, att prästmötena alltjämt ha en betydelsefull uppgift. Det behov av för präster och lekmän gemensamma sammankomster, som tidigare anförts som motiv för de särskilda prästmötenas slopande, har tillgodosetts genom tillkomsten av stiftsmöten och andra kyrkliga möten. Den omständigheten, att trots uteblivna reformer några nya motioner om prästmötenas avskaffande icke framkommit i kyrkomötet, är i sin mån ett tecken på att denna institutions ställning i kyrkolivet snarast blivit stärkt. En sådan utveckling torde bl. a. bero därpå, att en anpassning av prästmötenas karaktär och program efter nutida förhållanden så småningom ägt rum.

Utskottet är i likhet med motionären av den åsikten, att tiden är inne att ersätta bestämmelser i kyrkolagen, som uppenbarligen numera icke kunna tillämpas, med sådana som motsvara gällande praxis och ge utrymme för ändamålsenlig utveckling av prästmötesinstitutionen. Bland bestämmelser, som nu saknas men böra införas, må utöver vad motionären anfört nämnas föreskrifter om prästmötesberedning och om ersättare för biskop att vid förfall för denne såsom ordförande leda mötet. Vid en revision av förhandlingsordningen vore det enligt utskottets mening av värde, om större valfrihet lämnades vid uppgörande av program för mötet. Sålunda kan ifrågasättas, om icke prästmötesavhandlingen bör kunna utbytas mot av preses formulerade teser, och om icke åt annan än präst inom stiftet må kunna uppdragas att i stället för oration hålla ett föredrag i någon aktuell kyrklig eller teologisk fråga.

Utskottet önskar likaså understryka nödvändigheten av att frågan om prästmötes finansiering upptages till prövning och regleras på ett tillfredsställande sätt. Det torde vara orimligt, att kostnaderna såsom hittills även i framtiden skola väsentligen bestridas genom uttaxering bland prästmötets deltagare eller genom frivilligt givna församlingsbidrag. Kungl. Maj:t har på senaste tid visat förståelse för saken genom att efter framställning lämna bidrag ur kyrkofonden till prästmötenas tryckningskostnader. Eftersom prästmötena äro i lag påbjudna, synes det naturligt, att åtminstone vissa av kostnaderna helt bestridas av allmänna medel.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att kyrkomötet ville i anledning av motionen, nr 3, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om översyn av gällande bestämmelser beträffande prästmöte samt vidtaga i anledning därav påkallade åtgärder.

I överensstämmelse med utskottets förslag beslöt kyrkomötet i underdånig skrivelse, nr 9, anhålla att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om översyn av gällande bestämmelser beträffande prästmöte samt vidtaga i anledning därav påkallade åtgärder.

I en vid samma kyrkomöte, år 1946, av rektor Lagerström och dåvarande domprosten Hultgren väckt motion, nr 7, anfördes:

De svenska bygderna ha genom kommunikationernas utveckling under senare decennier snabbt förts närmare varandra. Kontakten mellan människor, boende

på betydande avstånd från varandra, har växt, gränserna för byn, kommunen och socknen ha sprängts, och behovet av samarbete i större enheter har gjort sig starkt gällande. På det borgerliga området har detta kommit till uttryck på flerfaldigt sätt, exempelvis genom landstingens ökade betydelse och starkt vidgade uppgift.

Samma utveckling har också kommit till synes inom den svenska kyrkan, som i sin verksamhet av i dag företer ett starkt dynamiskt drag, något som spränger församlingsgränserna och ger stiftet ökad betydelse. Åtskilligt kyrkligt arbete måste i våra dagar planeras och organiseras med tanke på betydligt större sammanhang än församlingen och arbetare anställas, som ha till verksamhetsområde ett stort antal församlingar, flera kontrakt eller ett helt stift. Som exempel härpå må nämnas soldathemsverksamhet och sjömansvård, diakoni och mission, söndagsskola, ungdomsvård och kyrkligt bildningsarbete samt viss publicistisk verksamhet.

Detta arbete, som måste anses vara av stor betydelse för vårt folk, har växt fram efter hand i stiften genom stiftsledningarnas försorg och fått sin förankring i stiftsråd och stiftsmöte. Arbetet har i övervägande grad frivillighetens karaktär och är ett uttryck för spontan ansvarskänsla och initiativkraft inom vår svenska folkkyrka och i sådant avseende en synnerligen glädjande och tacknämlig företeelse inom vårt kyrkoliv.

Vissa påfallande svagheter kunna emellertid konstateras. Hela det vittförgrenade arbetet saknar den breda folkliga förankring inom skilda medborgarskikt och meningsriktningar, som vore önskvärd. Det bär en prägel av tillfällighet och osäkerhet. Önskvärd expansion försvåras. Särskilt framträdande är knappheten i de ekonomiska resurserna, som gör det svårt att bereda de anställda befattningshavarna med hänsyn till deras utbildning och tjänstgöring rimliga anställningsvillkor.

En verklig förbättring i berörda hänseenden kan näppeligen förväntas utan en utveckling av de nuvarande frivilliga stiftsorganisationerna. Dessa ha framväxt och utformats på olika sätt i skilda stift. Men ett gemensamt drag torde vara, att både initiativet och ansvaret för arbetet kommit att ligga hos stiftsrådet, medan stiftsmötet däremot äger sin väsentliga betydelse som samlingspunkt för det aktiva kyrkfolket kring religiösa och kyrkliga frågor och den till stiftsmötet anslutna stiftsstämman visserligen äger att välja stiftsråd men vid sidan därav knappast utövar något större inflytande på arbetet inom stiftet.

En reform måste ta sikte på att åstadkomma en närmare samverkan mellan stiftsmöte och stiftsråd på så sätt, att det förra blir en beslutande församling och det senare ett beredande och verkställande organ. En dylik förändring kräver emellertid att stiftsmötet utbygges till en representation för stiftets kyrkoförsamlingar. Det nuvarande sättet för val till stiftsmöte varierar i de olika stiften, men erfarenheten torde visa, att organisationen vunnit i fasthet och styrka i samma mån som de legala församlingsorganen, i de flesta fall kyrkoråden, ombetrotts med uppgiften att utse församlingsombud och församlingarna kunnat intresseras för att lämna ekonomiskt stöd. Det är dock knappast tänkbart, att en utveckling i angiven riktning i längden skall kunna fortsättas och leda till bestående resultat om icke stiftsorganisationen lagfästes.

Frågan om legala stiftsmöten är icke ny. Den har vid upprepade tillfällen framförts i kyrkomötet eller eljest. Här må erinras om att den på ett tidigare stadium sammankopplats med frågan om en omfattande utbyggnad av svenska kyrkans författning i synodal riktning. Sedan detta starkt konstruktiva projekt på goda grunder övergivits, framfördes alltjämt på nytt tanken att legalisera åtminstone stifts-

mötena, som under tiden tillkommit på frivillig väg och hastigt slagit rot. Tanken har naturligt aktualiserats i samband med förberedelserna för reformer av kyrkomötet och domkapitel, då det gällt att skapa en lämplig valkorporation. Särskilt beaktande förtjänar den utredning, som verkställts av 1934 års domkapitelsakkunniga och som resulterat i ett som bilaga i deras betänkande infört förslag till lag om stiftsmöte. Den framtidslinje, som detta förslag avsåg att angiva, har icke fullföljts — ehuru 1936 års domkapitelsreform skapat möjlighet för en frivillig anknytning till stiftsmötet av den nya elektorsförsamlingen för val av lekmannaledamot i domkapitel. Senast har vid 1938 års kyrkomöte framlagts en motion (nr 22) om åstadkommande inom de olika stiften av en representation för lekmännen för behandling av kyrkliga ärenden med särskild hänsyn till sådana allmänna kyrkliga frågor, som skola behandlas av kyrkomöte. Motionen avstyrktes av kyrkolagsutskottet med hänvisning till väntad reform av kyrkomötet och avslogs av kyrkomötet.

Det öde, som drabbat hittills framkomna motioner i detta ärende, häntyder på de hinder, som möta en legalisering av stiftsmötena. Förslagen härom ha måhända alltför mycket motiverats med önskvärdheten att skapa underlag för domkapitel och kyrkomöte. Nu föreliggande motion utgår däremot väsentligen från behovet av en fastare och effektivare organisation för det kyrkliga arbetet i stiften. Och även om det är tacknämligt, att möjligheter skapas för ett inordnande av stiftsmötena i ett rikskyrkligt sammanhang, representerar den frivilliga stiftsorganisationen ett problem, som bör och kan lösas för sig.

Större beaktande förtjäna de svårigheter för en legalisering, som sammanhänga med ifrågavarande kyrkliga arbetes hittillsvarande helt frivilliga karaktär. Man har med rätta påpekat riskerna med att alltför tidigt hämma och klavbinda en frivillig organisationsrörelse. Utrymme bör också beredas för frihet att anpassa organisationen till särskilda behov och förhållanden i olika stift. Det förefaller emellertid som om organisationsrörelsen nu fortskridit så långt som det är möjligt på frivillig väg och som utvecklingen i de olika stiften varit tillräckligt likartad för att möjliggöra en viss allmän reglering utan att utplåna värdefulla särdrag.

Det frivilliga och spontana arbetet kommer alltid att äga sin givna plats inom församling och stift. Men tiden måste nu anses vara inne att skänka åt den verksamhet, varom här förut talats, både en djupare och bredare förankring bland vårt folk och ett starkare ekonomiskt stöd.

På grund härav få undertecknade vördsamt anhålla, att kyrkomötet måtte besluta att i underdånig skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning på vad sätt inom stiften må kunna skapas en stiftsrepresentation genom stiftsmöte, sammansatt av vid val av kyrkostämma eller kyrkofullmäktige, eventuellt kyrkoråd, utsedda ombud och med uppgift att med ekonomiskt stöd av församlingarna handlägga vissa ärenden i fråga om sådant kyrkligt arbete, som berör stiftet i dess helhet.

Kyrkolagsutskottet yttrade i sitt betänkande, nr 28, över motionen för sin del bl. a. följande:

Förevarande motion berör en för utvecklingen av kyrkolivet betydelsefull angelägenhet. De tillkomna frivilliga stiftsorganisationerna med stiftsmöte och stiftsråd ha visat sig äga stor livskraft och utgöra numera i så gott som alla stift en fast institution av central betydelse för det kyrkliga arbetet. Frågan om en legalisering

av denna institution har, såsom framgår av ovan lämnade redogörelse, länge varit aktuell och vid upprepade tillfällen framförts i motioner till kyrkomötet. Förslag av dylik innebörd ha i allmänhet motiverats med den betydelse, som legaliserade stiftsmöten skulle kunna få såsom valkorporationer vid val till domkapitel och kyrkomöte. Utskottet är emellertid i likhet med motionärerna av den uppfattningen, att frågan om en legalisering av den frivilliga stiftsorganisationen främst bör bedömas utifrån de uppgifter, som tillkomma densamma inom det kyrkliga arbetet i stiften. I detta hänseende ha motionärerna med rätta framhållit önskvärdheten av att den verksamhet, varom här är fråga, får både en djupare och bredare förankring bland vårt folk och ett starkare ekonomiskt stöd från församlingarna.

Utskottet måste likväl ifrågasätta, om detta syfte bäst nås genom en legalisering i den form, som i motionen föreslås. Mot förslaget att av valda ombud sammansatta stiftsmöten skulle få beslutanderätt kan med fog invändas, att de uppgifter, varom beslut kunde ifrågakomma, äro alltför få och begränsade för att kunna påkalla allmänt intresse och att under alla förhållanden initiativrätt i stor utsträckning måste förbehållas stiftsrådet. Därest stiftsmöte skulle bestå av valda ombud för ett stifts alla församlingar, skulle det i vissa stift bliva så talrikt, att utövningen av beslutanderätten måste stöta på praktiska svårigheter. Skulle återigen ombuden väljas av pastoraten, kunde denna inskränkning komma att menligt inverka på anslutningen till stiftsmötet i stift, där så gott som alla församlingar nu regelmässigt utse ombud. Med sistnämnda svårighet sammanhänger en allvarlig risk vid en legalisering av föreslagen art. Såsom motionärerna påpeka ha stiftsmötena för närvarande sin främsta betydelse såsom samlingspunkter för det aktiva kyrkofolket kring religiösa och kyrkliga frågor. Det är uppenbarligen icke deras mening, att programmen mera väsentligt skulle förändras eller att andra än ombud icke skulle få deltaga. Men det kan befaras, att med den föreslagna ordningen för val och förhandlingar stiftsmötena skulle skifta karaktär och mista något av sin väckande och inspirerande betydelse. Något liknande torde gälla även beträffande det arbete som genom stiftsrådet bedrives i stiften, vilket till stor del är av den art, att det lämpligen bör bibehålla sin frivilliga karaktär.

De ovan anförda betänkligheterna tala enligt utskottets uppfattning avgjort emot att en mera omfattande och genomgripande reglering av sagda stiftsorganisation företages. Det är tänkbart, att läget i en framtid kommer att erbjuda andra förutsättningar för en sådan. Däremot synes det vara både önskvärt och möjligt att redan nu taga ett steg i den av motionen angivna riktningen genom att medelst bestämmelser i lag giva stiftsmöte och stiftsråd en officiellt erkänd ställning och tillförsäkra det kyrkliga arbetet i stiften bättre utvecklingsmöjligheter.

Ett tillfälle härtill erbjuder den revision av bestämmelserna i kap. 25 kyrkolagen, varom kyrkomötet i anledning av motion, nr 3, hemställt hos Kungl. Maj:t. Det skulle enligt utskottets uppfattning vara av icke ringa värde, om i de omarbetade bestämmelserna inrymdes även vissa stadganden om stiftsmöte, vilka i enlighet med vad ovan uttalats böra vara så allmänt hållna, att de lämna full frihet för organisationens utformning. Därigenom att stiftsmötet på detta sätt inskreves i kyrkolag såsom en med prästmöte jämförlig institution, skulle den faktiska utveckling, som skett inom vårt kyrkoliv stadfästas och den svenska kyrkans karaktär av folkkyrka komma starkare till uttryck.

Det synes likaså vara väl befogat, att i 2 § lagen om församlingsstyrelse bestämmelse införes av innebörd, att bidrag till kyrkligt arbete inom stiftet, bl. a. till stiftsråd och stiftsmöte, tillhör de kyrkliga angelägenheter, som falla under kyrkostämmas och kyrkofullmäktiges handläggning. Det är bekant, att försam-

lingarna mångenstädes och i stigande grad visat sin villighet att genom mindre anslag stödja det kyrkliga arbetet i stiftet. En bestämmelse, som gåve församling laglig rätt att bevilja sådana frivilliga bidrag, skulle utan tvivel medverka till ett befästande och utbredande av rådande praxis.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att kyrkomötet måtte i anledning av motionen, nr 7, hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att åvägabringa

1) att i de till revision föreslagna bestämmelserna om prästmöte i kap. 25 kyrkolagen upptagas bestämmelser om stiftsråd och stiftsmöte, samt

2) att i 2 § lagen om församlingsstyrelse den 30 juni 1930 bland kyrkliga angelägenheter upptages bidrag till stiftsråd och stiftsmöte samt andra för stiftet gemensamma kyrkliga ändamål.

I överensstämmelse med utskottets förslag beslöt kyrkomötet i underdånig skrivelse, nr 37, under åberopande av sin skrivelse nr 9 om översyn av gällande bestämmelser angående prästmöte, anhålla om utredning i syfte att åvägabringa att *dels* i de till revision föreslagna bestämmelserna om prästmöte i kap. 25 kyrkolagen upptoges bestämmelser om stiftsråd och stiftsmöte, *dels ock* i 2 § lagen om församlingsstyrelse den 30 juni 1930 bland kyrkliga angelägenheter upptoges bidrag till stiftsråd och stiftsmöte samt andra för stiftet gemensamma kyrkliga ändamål.

Enligt nådigt brev den 7 november 1947 bemyndigade Kungl. Maj:t statsrådet Quensel att tillkalla en sakkunnig för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning och avgiva förslag i de i kyrkomötets skrivelser nr 9 och 37 angivna hänseendena. Med anledning därav tillkallade statsrådet Quensel mig den 10 november 1947 såsom sakkunnig för nämnda ändamål.

Några särskilda direktiv beträffande utredningen har ej givits. Jag vill därför precisera hur jag själv uppfattat frågan om utredningens art och omfattning.

Kyrkomötets skrivelse nr 9 avsåg frågan om översyn av gällande bestämmelser beträffande prästmöte samt vidtagande av påkallade åtgärder, alltså en helt isolerad utredning av kyrkorättslig och ekonomisk karaktär. I skrivelse nr 37 sammankopplades emellertid frågan om ändrade bestämmelser för prästmötet med frågan om nya bestämmelser för stiftsråd och stiftsmöte, varigenom hela frågekomplexet betydligt utvidgades.

Med anledning härav har jag ansett det riktigt att se frågorna om prästmöte och stiftsmöte från en och samma synpunkt och även, där så varit möjligt, utredningsmässigt behandla dem samtidigt. Det gäller ju i båda fallen »möten» inom svenska kyrkan, det ena, prästmötet, en urgammal institution i svenskt kyrkoliv med anor från medeltiden, det andra, stiftsmötet, en nyskapelse från vår egen tid. Ehuru såväl prästmöte som stiftsmöte har sina särskilda förutsättningar och uppgifter, är båda djupast sett organisationer till fördjupande och befästande av det andliga livet inom

stiftet. Utredningen har också till uppgift att samordna bestämmelserna om prästmöte och stiftsmöte i en särskild lag om prästmöte och stiftsmöte.

Sammanställningen prästmöte—stiftsmöte aktualiserar flera frågor av stor betydelse för svenska kyrkans karaktär och väsen. Under utredningsarbetets gång har jag ofta måst fråga mig vilka av dessa frågor som metodiskt hör in under utredningsarbetet. Det är ju å ena sidan uppenbart att den historiska utveckling som fört fram till skapande av stiftsmöte och stiftsråd inte kunnat försiggå utan att kyrkoproblemet successivt givits ny belysning och innebörd, varför en behandling av kyrkofrågan vore på sin plats, men det är å andra sidan givet att en utredning som i huvudsak avser att undersöka möjligheterna för en legalisering av stiftsmöte och stiftsråd inte mer än nödvändigt skall belastas av problem av mer teoretisk karaktär. Härtill kommer att svenska kyrkans karaktär är så svårbestämbar, att den icke låter sig fånga i en definition eller en kortfattad beskrivning. Varje gång man försöker sig på uppgiften att karakterisera den svenska kyrkan, märker man spänningen mellan den religiösa och den rättsliga synen på svenska kyrkan, en spänning som idémässigt är olöslig.

Jag har därför medvetet avstått från att behandla kyrkofrågorna från teologisk synpunkt och ansett det tillräckligt att ta ställning till tidigare framförda, mycket vittgående reformförslag med planer på en ny kyrkoförfattning, som helt skulle ändra kyrkans karaktär och ställning i svenski kyrkoliv.

I kyrkomötets skrivelse nr 37 framhölls även önskvärdheten att åstadkomma en sådan ändring av 2 § lagen om församlingsstyrelse den 30 juni 1930, att bland kyrkliga angelägenheter upptoges bidrag till stiftsråd och stiftsmöte samt andra för stiftet gemensamma kyrkliga ändamål. Ändringsförslaget avser att lagfästa nu gällande praxis.

Vid 1948 års kyrkomöte anförde domprosten Ivar Hylander i en motion, nr 26, följande:

På ett undantag när finnas i alla våra stift sedan längre eller kortare tid stiftsråd och stiftsmöten såsom organ för det »frivilliga» församlingsarbetet. Många av de uppgifter, som man tidigare hänfört under denna rubricering, torde nu anses såsom hart när oumbärliga arbetsformer i det nutida församlingslivet. Samtidigt har stiftet allt tydligare framstått såsom den naturligt givna större gemenskapen, inom vars ram varje församling icke som en isolerad storhet utan som en levande lem i en större organism har att fullfölja sina funktioner. Det lärer icke kunna betvivlas, att genom såväl stiftsråd som stiftsmöten betydelsefulla impulser utgått till de skilda församlingarna och att känslan av gemensamt ansvar för kyrkans gärning därigenom vuxit i styrka och målmedvetenhet. Men icke minst har stiftskyrkan härigenom fått en realitet, som den tidigare knappast ägde i församlingarnas medvetande.

Frågan om ett fastare inlemmande av dessa organ i kyrkolivets av lag och författning hägnade arbetsformer har i olika sammanhang varit föremål för om-

prövning. Sålunda ingår i 1934 års domkapitelsbetänkande såsom bilaga ett förslag till lag om stiftsmöte. Vid 1946 års kyrkomöte väcktes motion angående »en stiftsrepresentation genom stiftsmöte... att med stöd av församlingarna handlägga vissa ärenden i fråga om sådant kyrkligt arbete, som berör stiftet i dess helhet». Motionen föranledde beslut och åtgärd i så måtto, att frågan om stiftsråd och stiftsmöte är under utredning i samband med annat spörsmål genom särskilt tillkallad sakkunnig.

Svårigheten med de hittills framförda förslagen synes mig ligga i utgångspunkten: ett accepterande av stiftsmötet såsom den organisatoriska utgångspunkten. Storleken i dess sammansättning utgör en avsevärd svårighet, och man kan ifrågasätta, om icke stiftsmötenas uppgift både är och bör vara av uppbyggande och informerande karaktär.

En naturligare utgångspunkt synes mig given i landstingets organisation. Inrättandet av ett stiftsting med viss, begränsad beskattningsrätt skulle för stiftets gemensamma intresse vara av största betydelse. Ett sådant stiftsting synes böra sammansättas genom val, där de olika kontrakten var för sig eller i vissa fall ett par tillsammans förslagsvis genom nominering av församlingarnas kyrkoråd finge utse sina representanter till ett sammanlagt antal av 20—25. Då de kyrkliga organen genomgående bygga på samverkan mellan präster och lekmän, synes det riktigt att stiftstinget jämväl erhölle såsom ledamöter stiftets kontraktsprostar. Stiftets biskop bör vara självskriven ordförande och domkapitlets övriga ledamöter självskrivna medlemmar. Det faller sig sedan naturligt att i så måtto anknyta stiftsrådet till stiftstinget, att det förra utses av stiftstinget att utgöra dess arbetsutskott och verkställande organ. Valet av stiftstingets lekmannaledamöter skulle kunna anknytas till stiftsmötet så, att detta bleve valkorporation men hade att träffa sitt val inom ramen av det nomineringsförslag, som kyrkoråden inom varje kontrakt framlagt för kontraktets vidkommande.

Envar som känner och behjärtar vikten av stiftskyrkans liv och arbete såsom en del av den samlade kyrkogärningen torde kunna vitsorda betydelsen av ett samlande organ för tillvaratagandet av stiftets gemensamma intresse och befrämjandet av sådana arbetsformer som ungdomshem, folkhögskolor, kursverksamhet m. m. Med hänsyn till att församlingarna redan nu visat sig villiga att skänka ekonomiskt stöd åt sådana företag, synes den begränsade beskattningsrätt, som utgör en betingelse för fullgörandet av stiftstingets funktioner, icke komma att för församlingarna framstå såsom ovidkommande eller som en börda.

Under åberopande av vad som sålunda anförts får undertecknad härmed vördsammast föreslå, att kyrkomötet i underdånig skrivelse till Konungen måtte hemställa om utredning och förslag om inrättande av stiftsting till främjande av gemensamma intressen för stiftskyrkans liv och arbete.

Kyrkolagsutskottet hänvisade i sitt betänkande nr 5 till den nu pågående utredningen angående stiftsmöte m. m. och förutsatte att utredningsmannen vid fullgörandet av sitt uppdrag toge hänsyn till de synpunkter och förslag som framförts av domprosten Hylander i dennes motion. Med hänvisning härtill yrkade utskottet avslag på motionen, vilket även blev kyrkomötets beslut.

Jag anser mig på den grund förpliktad att vid utredningen även överväga de synpunkter som framförts i den nämnda motionen.

DET SVENSKA PRÄSTMÖTETS HISTORIA.

Ålder.

Bland de periodiskt återkommande konferenserna intar prästmötet en särställning på grund av sin ålder. Prästmötestraditionen betecknar en oavbruten kontinuitet i svensk historia under mer än sjuhundra år.

Av ett påvebrev från 1216 framgår att stiftssynoder redan då inte var okända i Sverige. Det bekanta kyrkomötet i Skänninge 1248 innehåller uttryckliga stadganden om stiftssynoder. Ordet prästmöte, »praestamot», finnes belagt från 1281.

Med all sannolikhet har prästmöten ägt rum stiftsvis mycket tidigt i vårt land, kanske redan i början av 1100-talet, då den svenska stiftsindelningen i stort sett organiserades.

De svenska biskoparna kunde vid upprättandet av prästmöten stödja sig på gammal allmänkyrklig tradition. Synodalinstitutet har växt fram redan under 100-talet, alltså under den kristna kyrkans allra äldsta tid. Sedan dess har synoder av olika slag hållits med jämna mellanrum fram till vår egen tid.

Reformationens införande betecknade ej för vårt land något avbrott i prästmötestraditionen, som utan nämnvärd förskjutning i syfte, anordning och periodicitet hölls levande genom de svenska lutherska biskoparnas försorg.

Periodicitet.

Kyrkolagen av år 1686 stadgade att prästmöten skulle hållas årligen »på en viss och bekvämlig tid». Härvid anknöts till den medeltida traditionen. Av den undersökning, som Sigurd Kroon nyligen gjort angående det svenska prästmötet under medeltiden (Samlingar och studier till svenska kyrkans historia. 18. Lund 1948; jfr hans översikt över det svenska prästmötet i Svenska Kyrkans Årsbok 1950), framgår med tydlighet att troligen samtliga svenska medeltidsstift anordnat stiftssynoder en gång om året. På kontinenten och i Danmark samlades man i regel till prästmöte två gånger årligen, vanligen vår och höst.

Prästmötena i Uppsala, Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås hölls under tiden 29 juni—15 juli (oftast *in octava visitationis Mariae,* veckan efter Marie besökelsedag) alltså i form av sommarkongresser, medan synoderna i Växjö och Åbo förlades till hösten. Vissa förskjutningar i synodalterminerna ägde rum efter år 1600.

Genom en Kungl. förordning 7 mars 1855 stadgades att prästmöte skulle hållas minst vart sjätte år, en anordning som ännu äger bestånd. Det hade i praktiken visat sig svårt att upprätthålla kravet på årliga prästmöten, ty dels var det kostsamt för både biskop och prästerskap att varje år mötas i stiftsstaden, dels hände det att sjukdom eller annat hindrade biskopen att utlysa stiftsmöte, dels slutligen lade ibland mellankommande riksdagar hinder i vägen. Fram till 1700-talet bibehölls dock det årliga prästmötet. Under 1600-talet anordnades t. o. m. under vissa perioder tvenne årliga prästmöten, varav ett för kyrkoherdarna och ett för det lägre prästerskapet.

Lokalitet.

Den nyss citerade författaren till avhandlingen om det svenska prästmötet har gjort ett betydelsefullt påpekande, då han visat att prästmöte och landsting ofta sammanföll under medeltiden. Ting och prästmöte hölls gärna på samma tid och plats, en anordning, som synes ha varit allmän i hela Norden under medeltiden. »Det står sålunda fast, att de biskopar, som i mellersta Sverige introducerat diecesansynoderna (prästmötena), anknutit dessa till det gamla samhällets främsta funktion, tinget. Därvid ha de bl. a. utnyttjat tingets ställning som samlingspunkt för de fria männen i lagsagan, bönderna. Till dessa räknades även prästerna. Men ej nog härmed. Genom att anknyta diecesansynoderna till landstingen ha biskoparna på ett organiskt sätt kunnat inordna synoderna i samhället.» (Kroon a.a.s. 91.)

I samband med landsting hölls också marknad. Här kan vi spåra ett samband med förkristna traditioner. Enligt Snorre Sturlasons bok om Olav den helige förekom under tiden före kristendomens införande i Sverige »alla svears ting», marknad och köpstämma under en veckas tid i Uppsala. »Sedan kristendomen införts i Svitjod», skriver Snorre vidare, »bibehölls likväl lagting och marknad där; men nu sedan kristendomen blivit allmänt antagen och konungarna upphört att sitta i Uppsala, flyttades marknaden till kyndelsmässan.»

Marknaderna var rörliga, ett förhållande som bidragit till att en kännare av den svenska medeltidens historia, Salomon Kraft, till och med velat göra gällande att domkyrkan kunde draga till sig tings- och marknadsfolket och att, åtminstone i ett speciellt fall, Linköping, staden växt fram sedan ting och marknad ägt rum kring trakten av domkyrkan. (Linköpings historia. I. 1946, s. 76.) Under medeltiden talade man om »präst-

mötesmarknad», en benämning som visar att prästmötet då uppfattades som den folksamlande och marknadsbildande faktorn. (Kroon, SvKÅ 1950, s. 97.)

Med det svenska samhällets förändring i riktning mot ståndssamhälle försvagades de ursprungliga och naturliga relationerna mellan de kongressande prästerna och bönderna, en förskjutning som kan iakttagas redan från 1300-talet. Prästmötena fick med tiden mer och mer karaktär av instrument i kyrkostyrelsen.

Karaktär.

Prästmöten (stiftssynoder, diecesansynoder) skiljer sig från andra kyrkliga koncilier främst genom den geografiska och sakliga begränsningen till stiften. Prästmötet var en stiftsangelägenhet mellan biskopen och prästerskapet. Övriga kyrkokoncilier hade mer allmän karaktär.

Koncilie- eller synodformen är naturlig för ett samfund av kyrkokaraktär. Kyrkan är till sitt väsen ett samfund, där det gemenskapsbildande draget är primärt. Från första stunden i kyrkans historia har också de kyrkliga mötena satt sin prägel på kyrkolivet, inte så sällan på ett avgörande sätt. »Synoderna utgöra pulsslagen i kyrkans total-liv», har någon yttrat.

Stiftssynoderna har främst haft till uppgift att taga ställning till frågor som rör stiftet. Arten och syftet har varierat under århundradenas lopp, men huvudlinjen kan sägas ha bestått genom tiderna.

Vi har tidigare sett att prästmötena äldst inordnats i bygdens och samhällets liv, ett förhållande som ytterst grundar sig därpå att den tidiga svenska medeltidskyrkan, sedan kristendomen väl blivit införd, nära nog spontant och kongenialt växt fram som en del av det svenska bondesamhället. Medeltidslagarnas kyrkobalkar ger klara bevis på att kyrkobyggandet och kyrkoorganisationen framgått genom demokratiska beslut av de fria männen. Härigenom skiljer sig den svenska kyrkan från t. ex. den norska, där kyrkobyggandet oftast ägde rum på föranstaltande av bygdens hövding.

Det nära samband, som alltid förefunnits mellan kyrka och samhälle i Sverige, markerades äldst genom de samtidiga tingen och prästmötena. Överläggningar och beslut inom prästmötet präglades med all säkerhet av denna omständighet, ehuru de medeltida dokumenten är alltför fåtaliga, för att man skall våga draga några bindande slutsatser.

Prästmötet kännetecknas av biskopens dominerande ställning. Man har också karakteriserat stiftssynoden som ett medel i det episkopala läroämbetets och den episkopala jurisdiktionens tjänst. Utan tvivel är detta en riktig synpunkt. Genom de regelbundet återkommande prästmötena hade biskopen möjlighet att leda och korrigera arbetet inom stiftet. Då stiftschefen omöjligt kunde besöka alla församlingar i stiftet årligen och där-

igenom hålla uppsikt över prästernas lära, leverne och arbete, ägde hann i prästmötet en möjlighet att öva tillsyn över de enskilda prästernas församlingsarbete. Dessa synpunkter betonades redan av 1200-talets teologer, men de framhöll dessutom att prästerna genom prästmötena finge tillfälle att känna samhörighet med stiftet. Detta är värt att beakta. För inte så få präster är prästmötet än i denna dag ett av de få möjliga tillfällena att spränga den isolering, som tjänstgöringen i ett avlägset liggande pastorat med nödvändighet medför. Av naturliga skäl finns i synodalbeslut och statuter inte mycket skrivet om den sidan av prästmötena, ehuru utan tvivel kan den broderliga samvaron under mötesdagarna i hög grad bidragit till att hålla prästmötestraditionen levande genom århundradena.

Den katolska religositeten präglade i viss grad de medeltida prästmötena. Så t. ex. undersöktes vid ett prästmöte i Uppsala ett under, varigenom en kvinna på S:t Eriks dag blivit botad från stumhet och fallandesjukka. Sådana uppgifter hörde dock inte till vanligheten. Prästmötets ram var av sådan art att den inte tillät för många utvikningar. Det rent själavårdande syftet med prästmötet var påfallande starkt. Biskopen ägde, framför allt i sin synodalpredikan, att på ett själavårdande sätt befatta sig med frågor som hörde samman med prästernas lära och leverne.

Biskopen hade viss domsrätt, som oftast utövades på prästmötet. Av större betydelse var hans jurisdiktionsmakt, enligt vilken han utgav stiftsstatuter och förordnade om de kyrkliga ämbetena.

Efter reformationens införande kan man spåra en viss förskjutning i prästmötenas innehåll, så till vida som det rent läromässiga, helt naturligt i avgränsning mot Rom, kom att intaga en mer dominerande plats. Under 1500-talet diskuterades frågor som rörde gudstjänsten i dess nya former, nattvardens form och innebörd, liturgiska och ceremoniella frågor angående sakramenten. Under stormaktstiden försköts intresset till sådana frågor som rörde folkets fostran och undervisning. (Herman Lundström, Ur våra äldre prästmötens historia, Kyrkohistorisk Årsskrift 1902.) Prästmötena ställdes under 1600-talet mer i kyrkostyrelsens tjänst och blev t. o. m. forum för biskopsval, för till- och avsättning av präster o. s. v. (Krooon). På prästmötena behandlades ofta frågor, som senare för hela landets del löstes genom nya lagar och förordningar. En sådan för vår kyrkas folkuppfostrande uppgift betydelsefull anordning som konfirmationen förberedes på stiftssynoder under 1600-talet, påpekar Herman Lundström i den nyss citerade uppsatsen. Även frågor rörande kyrkobokföringen och fattigvårdsväsendet har behandlats på stiftssynoderna.

Upplysningstiden betecknar en nedgångsperiod i det svenska prästmötets historia. Denna period varade fram till mitten av 1800-talet.

Prästmötena har sedan reformationstiden understrukit en värdefull svensk prästtradition, nämligen prästernas studier. Både i 1571 års kyrko-

ordning och 1686 års kyrkolag betonas uttryckligen att biskopen skulle förmana prästerna att idka studier. Studierna avsåg i första hand teologisska studier, särskilt exegetiska. På grund av den vida formuleringen i 1686 års kyrkolag har stadgandet verksamt bidragit till den höga aktningen för bildning och studier inom prästerskapet.

Ordning.

Genom bevarade urkunder kan vi göra oss en föreställning om formerna för de medeltida prästmötena och finna att traditionen i det stora hela visar en viss kontinuitet fram till vår egen tid. Ärkebiskop Hemming Nilsson lät år 1344 upprätta ett s. k. register, *Liber ecclesiae Upsaliensis,* som bl. a. innehåller en *modus celebrandi synodum dyoecesanam,* ett sätt för prästmötets hållande. Enligt denna ordning skulle prästmötet fortgå i två dagar. Varje dag började med särskilda mässor, tidegärdsgudstjänster, varefter biskopen åtföljd av präster och kyrkotjänare högtidligt kom intågande till de förut iordningställda platserna framme i domkyrkans kor. Evangeliet om den gode herden förelästes av en diakon. Därefter vidtog växelsång med bl. a. *Veni Creator Spiritus.* Biskopen höll ett förmaningstal till de församlade och övergick sedan till dagens förhandlingar. Andra dagen förekom, förutom de stadgade gudstjänsterna, behandling av föreliggande ärenden, förmaningar till prästerna i fråga om lära och leverne, avdömande av vissa mål samt ytterligare erinringar. Vidare antecknades de frånvarandes namn, och namnen på de under året bortgångna prästerna upplästes. Prästmötet avslutades med en kort gudstjänst, där prästerna tillsammans läste syndabekännelsen och mottog biskopens avlösning. (Efter Brilioth, Svenska Kyrkans Historia. II. s. 658.)

I vissa medeltida synodalstatuter möter vi också föreskrifter om hur prästerna skulle föra sig under resan till och från prästmötet samt under prästmötet, bestämmelser som senare upprepas under reformationstidevarvet. Vid prästmötena tillkännagav biskoparna även de statuter, som bildade en fortlöpande kyrkolagstiftning.

I 1571 års kyrkoordning ingår bestämmelserna om prästmöte i det ganska vidlyftiga kapitlet »Ett sätt till att ordinera präster», ett kapitel som i övrigt innehåller stadganden om bestraffning av försumliga och oskickliga präster. I denna kyrkoordning anges att prästmöte skall hållas en gång om året, »som av ålder allestädes i den kristna kyrkan har varit sed». I kyrkoordningen heter det vidare:

Uti samma möte skall *Ordinarius,* d. v. s. biskopen, förmana klerkeriet till flitiga studier i Guds ord, till endräkt i den kristna läran, till flit i allehanda kyrkotjänster och till goda seder. Om tiden så medgiver, må någon av prästerna, som därtill förut är tillsagd, hålla en predikan på svenska, som man brukar kalla *sermonem synodalem.* Sedan skall *Ordina-*

rius med de andra höra vad för saker som kunna vara å färde. Han må ock påminna dem något stycke, som i denna (kyrko)ordning är författat, vilket han vill och som synes honom behövligt. — När prästerna färdas till eller från prästmöte eller ock eljest, skola de föra sig fridsamt och icke hava med sig mordvärja, rör eller annat sådant, utan de skola mer trösta på Guds beskärm, som aldrig övergiver sina tjänare i någon farlighet, evad de hava värja eller ej, eller trösta på sin värja. De skola ock när de framkomma till prästmötet, föra sig ärliga och såsom prästmän höves, vara i tid tillstädes, där *Ordinarius* skall förhandla med dem, nyktra och skickliga till att besinna och märka vad dem i denna sak sagt varder. Vilken prästman som då dricker sig drucken och i så måtto gör sig oskicklig, han skall med probon etc. straffad varda.

Av denna kulturhistoriskt intressanta artikel framgår med tydlighet prästmötets disciplinära karaktär. I prästmötet ägde biskopen det förnämsta instrument att öva uppsikt över stiftets prästerskap.

Denna karaktär hos prästmötet framhäves även av bestämmelserna i Nova ordinantia 1575, där det också inskärpes: På det att var och en icke skall predika efter sitt eget sinne, skola ock kaplaner, som äro hos adeln, vara pliktiga att besöka prästmöte.

Uppgifterna om prästmötena i 1500-talets kyrkoordningar är förhållandevis knapphändiga, varför vi inte i detalj kan följa prästmötets gång. En rad disputationer — orationer — finnes dock bevarade från prästmötena i Strängnäs på 1580- och 1590-talen. (F IV i Strängnäs domkapitlets arkiv). Från 1593 föreligger en notis om att disputation förekommit vid prästmötet i Uppsala. Av 1600-talets synodalakter vet vi att disputationer i regel förekom vid alla prästmöten.

I ett förslag till kyrkoordning från Gustav II Adolfs regeringstid stadgas för första gången att prästmötet skall hållas under tre dagar:

Och när predikan är ute första dagen, haver *Ordinarius* eller någon annan *Latinam Orationem*, om den *Materia* som då skall förhandlas. Och strax begynnes *Disputatio* och fullföljes sedan andra dagen. Men på tredje dagen skall Ordinarius med de andra höra de *Casus* som på färde vara kunna och sedan förmana klerkeriet till flitigt studerande av Guds ord, till endräkt i den kristna läran, till flit uti allehanda kyrkotjänster och till goda seder.

Härefter följer stadganden om prästernas sätt att färdas till och från prästmötet samt om deras uppförande, i huvudsaklig överensstämmelse med 1571 års kyrkoordning.

Utvecklingen under 1600-talet kännetecknas av en inre konsolidering beträffande prästmötena. Då omnämnes av preses författade teser, på vilka de yngre prästerna blev förhörda. Under andra prästmötesdagen hölls disputationen över teserna. I Västerås stift ägde en differentiering rum, så

att de yngre prästerna kallades till en särskild *synodus sacellanorum* med ganska stränga förhör.

De mycket utförliga föreskrifter angående prästmöte, som finnes intagna i kap. 25 av 1686 års kyrkolag, torde i det stora hela vara att betrakta som en kodifikation av den praxis som utbildat sig under 1600-talet. Av intresse är stadgandet att prästmötet skall vara gemensamt för kyrkoherdar och kaplaner, alltså odifferentierat. Föreskrifterna är minutiöst utarbetade med noggrant angivande av dag och klockslag för de olika programpunkterna:

Prästmötena skall hållas årligen och begynnas var och en av de tre prästmötesdagarna med en gudstjänst och en predikan över den »materien som förhandlad varder».

Första dagen äger gudstjänsten rum i domkyrkan. Därefter vidtager prästmötesförhandlingarna i en särskild lokal, med bön och tal av biskopen. Första dagen skall i övrigt ägnas åt disputationsakten. Om disputationen stadgas: »Praeses och respondentes skola vara beredda till att försvara antingen de theses, som av praeside äro författade och i konsistorium översedda, eller någon artikel uti Augsburgiska bekännelsen, eller ock någon auctore locorum communium, dem man ifrån begynnelsen intill ändan fullfölja skall.»

Efter disputation och uppehåll för middagen hålles oration, och därefter »bliva theses med prästerna av praeside övervägda och förklarade (intill klockan fem)», ett stadgande som i sak innebär ett förhör med prästerna.

Andra dagen fortsätter disputationen med ordinarie och extra ordinarie opponenter.

Tredje dagen företages »en noga och flitig rannsakning om församlingarnas tillstånd i hela stiftet; då ock var prost skall skriftligen inlägga, vad som (det året) uti hans prosteri är förelupet, huru catechismi förhör är drivet, och vad annat av värde gjort är». Vidare skall biskopen ställa en allvarsam och gudlig förmaning till prästerskapet i vad som rör deras lära och leverne och deras studier. Slutligen utses funktionärer till nästkommande prästmöte, varefter biskopen hemförlovar prästerna, »befallande dem i Guds beskydd; och så slutas med en psalm, en tjänlig bön och sist Herrens välsignelse.»

Utvecklingen under 1700- och 1800-talen kännetecknades av en viss försvagning av prästmötets ställning. Det teologiska utgångsläget blev under upplysningstiden ett annat, med ett visst förakt för ortodoxins kyrkoskapelser. Som vi tidigare sett kunde ganska lång tid förflyta mellan prästmötena. I varje fall hölls sällan eller aldrig årliga möten under 1800-talet. Upplysningstidens biskopar kunde på sin höjd uppskatta prästmötena som ett led i bildningens tjänst, men i övrigt förfor man synnerligen

fritt med prästmötena. Förhöret med prästerna blev en formsak, och teser eller avhandlingar kom alltmer sällan ut av trycket.

Arvid Uggla har i inledningen till sin bibliografi över svenska prästmötesavhandlingar 1780—1920, Uppsala 1924, ganska utförligt redogjort för prästmötesinstitutionens öden under den berörda nedgångsperioden. Trots enstaka försök att återge prästmötena deras forna rangplats kom tiden fram till mitten av 1800-talet att kännetecknas av bristande intresse för institutionen.

Reformförslagen mognade slutligen i den stora kyrkolagskommitténs förslag av år 1846, där man föreslog vissa moderniseringar av 1686 års kyrkolagsbestämmelser, bl. a. att avhandlingen skulle kunna utges på svenska. Då emellertid lagförslaget inte hade utsikt att bli antaget, framlade biskop C. E. Fahlcrantz i Västerås en motion i prästeståndet 1853 i syfte att ånyo göra prästmötena till en andlig faktor i det kyrkliga livet. Han hävdade där att dessa möten endast skulle kunna fylla sin avsedda uppgift, om man frånginge de föråldrade former som varit ägnade att motverka deras gagn som bildningsmaterial och som gjort att man i medvetande om deras ofruktbarhet allt mer satt sig över gällande föreskrifter om mötenas regelbundna sammankallande. Hans kritik gällde framför allt disputationsakten och förhöret med prästerskapet, vilka båda moment han ansåg vara otidsenliga.

Fahlcrantz yrkade att de latinska disputationerna och examinationerna skulle upphöra. I stället skulle förekomma diskussioner på svenska »utan tviste- eller förhörsform», över viktiga ämnen, vilka tre månader före prästmötet skulle utgivas från trycket av preses. Någon viss teologisk lärobok skulle inte som tidigare följas. Beträffande tidpunkten för prästmötenas hållande föreslog biskop Fahlcrantz vart tredje år, d. v. s. före nästkommande riksdag, varigenom »clerus comitialis bättre bleve skickad att föra den svenska kyrkans talan».

Motionen föranledde livlig debatt i prästeståndet, där man i allmänhet instämde i dess syfte. Lagutskottet ansåg dock för sin del att visst värde fanns i den gamla disputationsformen, som alltså ej borde helt avskaffas. Beträffande språket hänvisades till att latinet ej var direkt föreskrivet i kyrkolagen. Vid riksdagen 1854 var meningarna delade i prästeståndet, som ägnade två hela dagar åt frågan om prästmötet. Vid voteringen segrade Fahlcrantz' förslag, dock med ändring beträffande tidpunkten för prästmötets hållande.

Den 7 mars 1855 utfärdades en Kungl. Förordning, vari stadgas, »att biskop skall minst vart sjätte år prästerskapet i sitt stift till prästmöte sammankalla; att det därvid övliga förhör med det lägre prästerskapet ej vidare må äga rum; att i stället för den anbefallda disputationsakten, det må vara tillåtet, att teoretiskt och praktiskt viktiga teologiska ämnen,

av tillförordnad praeses uppgivna och av biskop gillade samt minst trenne månader före mötets början till prästerskapets kännedom spridda, under praesidis ledning offentligen avhandlas; samt att de i § 7 föreskrivna ämbetsberättelser skola omfatta den från senaste prästmöte förflutna tid; kommande vad i övrigt angående prästmöte i kyrkolag är vordet förordnat att till efterrättelse lända».

Bestämmelserna från 1855 äger ännu gällande kraft. Med tiden har ny praxis utbildats. Se härom närmare nedan s. 36 ff.

Prästmötesavhandlingen.

Då Arvid Uggla i sitt ovan citerade bibliografiska arbete har redovisat avhandlingsbeståndet för tiden 1780—1920, kan jag fatta mig kort angående synodalavhandlingarna. Fram till år 1855 skrevs dessa på latin och behandlade oftast dogmatiska ämnen. Som exempel anföres, efter Uggla, följande ämnen från Uppsala ärkestift: de Angelis, 1780; de homine integro, 1782; de peccato 1783; de Christo, 1786; de Verbo Dei, 1843.

Avhandlingarna från 1800-talets senare hälft upptar mestadels systematiska ämnen, ofta med utgångspunkt från specifikt lutherska problemställningar, t. ex. Föreställningen om rättfärdiggörelsen af tron i förhållande till reformationen, Västerås 1878. Avhandlingarnas omfång var i regel ej stort, oftast under 100 sidor. I detta omfång kunde någon gång pressas in ganska vidlyftiga ämnen såsom om »Pentateukens Messiasidé, jämte Aforismer, om de kristnas allmänna prestadöme, om dopet, om nattvarden, om presteden, om äktenskapsskillnad och frånskildas vigsel», 1886. Titeln bär i sin utdragna form vittnesbörd om de nya problemställningar som tränger fram vid 1800-talets slut. Frågan om äktenskapet granskas ej blott från teologisk synpunkt utan också som ett praktiskt samhällsproblem.

Utvecklingen från mer abstrakt teologiska frågeställningar till mer allmängiltiga kan spåras tydligt från 1800-talets sista årtionden fram till vår egen tid. Redan 1881 framlade prosten L. G. Palmlund en avhandling om Vår tids vetenskap och kultur i förhållande till kristendomen (Växjö). Prästens ställning till den sociala frågan behandlades redan 1905, vid ett prästmöte i Karlstad (förf.: lektor J. B. Börjeson). Likartat tema förelåg i prosten E. G. Ljungqvists avhandling, Grunddragen af kyrkans sociala uppgifter, Uppsala 1908.

För prästmötesavhandlingar från tiden efter 1920 hänvisar jag till den nedan s. 86 ff. bifogade bibliografiska bilagan. Ämnesvalet är mycket skiftande. I universitetsstäderna får avhandlingarna understundom rent vetenskaplig karaktär, t. ex. J. Lindskog, Till frågan om kristendomens väsen, Uppsala 1921, och N. Johansson, Det urkristna nattvardsfirandet, Lund 1944. Oftare rör sig författarna på det område där den praktiska prästgärningen utföres, t. ex. Y. Rudberg, Själavård, Skara 1940, M. Zet-

terquist, Realistisk kristen förkunnelse, Strängnäs 1942. Förkärleken för den mer teoretiskt uppfattade problemställningen är dock, naturligt nog, fortfarande stark. Titlar som »Förnuft och uppenbarelse», »Det andliga prästadömet», »Guds ord och tron», »Ordet och Kyrkan» erinrar om att kontinuiteten med det gamla ej är bruten och att prästernas teoretiska studier fortfarande hålles högt i ära. Någon gång giver dessa avhandlingar väsentliga bidrag till den systematiska litteraturen. De mer samhällsorienterande ämnena förekommer fortfarande rikligt, t. ex. »Kristendomen och arbetarrörelsen», »Arbetets värdering», »Kyrka och stat», »Folkskolans kristendomsundervisning».

TIDIGARE FÖRSLAG RÖRANDE PRÄSTMÖTE OCH STIFTSMÖTE OCH DÄRMED SAMMANHÄNGANDE FRÅGOR.

De frågor som faller inom ramen för utredningen har tidigare vid flera tillfällen varit föremål för behandling, ofta i samband med ganska vittgående förslag om ny författning för svenska kyrkan.

Redan 1827 föreslogs i en osignerad artikel i Ecclesiastik Tidskrift inrättande av universalsynoder för hela riket som en påbyggnad på de lagstadgade prästmötena. Förslagsställaren ansåg att dessa »riksprästmöten», i vilka både präster och lekmän skulle vara representerade, borde sammanträda vart tionde år, efter riksdagens slut, för behandling av ärenden som tidigare förberetts av prästmötena i de särskilda stiften.

Sedan frågan om en synodal representation en gång väckts, har den senare återkommit vid flera tillfällen. Dåvarande professorn J. H. Thomander framkastade i sitt år 1837 utgivna »Förslag till Kyrkoordning» tanken på ett allmänt prästmöte, sammansatt av biskopar och teologie professorer såsom självskrivna ledamöter jämte genom val utsedda präster och lekmän från de olika stiften och Stockholms stad. De av Thomander skisserade linjerna blev bestämmande för det svenska kyrkomötets tillkomst. Se vidare härom i Betänkande med förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte, 1946 (SOU 1946:32), s. 39 ff.

Frågan om prästmöte och stiftsmöte har även senare spelat en icke oväsentlig roll för kyrkomötets gestaltning. I flera motioner till kyrkomötet har framförts tanken på ett i själva valsystemet markerat bättre underlag för kyrkomötet. Konsul P. Olsson framhöll i en motion (nr 24) vid 1873 års kyrkomöte att kyrkomötet saknade underlag av kontrakts- och stiftsmöten. Vid 1878 och 1885 års riksdagar behandlades frågan ingående i motioner (nr II:2 och II:7) av häradshövding S. Wieselgren. Han ansåg att den svenska kyrkoförfattningen i princip skulle byggas upp efter ett synodalt system, i huvudsak efter mönster av den evangeliska kyrkan i Preussen. Enligt motionerna borde församlingarnas kyrkoråd och kyrkostämma bilda underlag för kretssynoder som gemensamma organisationer för ett antal kontrakt, kretssynoderna i sin tur för de till stiftssynoder

ombildade prästmötena, och stiftssynoderna för kyrkomötet som en motsvarighet till generalsynoden. Lagutskottet och riksdagen ställde sig avvisande till förslaget. Samma mottagande rönte en motion av hovrättsrådet K. J. Ekman vid 1911 års riksdag. I denna motion utvecklades liknande tankar på en ny kyrkoförfattning efter synodalprincipen. Lagutskottet menade att planerna på en ny kyrkoförfattning var för omfattande för att kunna realiseras i ett sammanhang. Själva huvudtanken i motionen, att stärka lekmannainflytandet i kyrkan, ansåg lagutskottet och riksdagsmajoriteten vara riktig men anvisade för dess lösning de partiella reformernas väg.

Någon tid före den Ekmanska motionen i riksdagen hade man i kyrkomötet ånyo börjat dryfta möjligheterna till ett genomförande av en ny synodal författning. Vid 1908 års kyrkomöte framställdes flera motioner vilande på en synodal uppfattning i kyrkofrågan. Bland dessa motioner, som alla mer eller mindre berörde frågan om präst- och stiftsmöten, märkes S. Wieselgrens motion (nr 41) med samma innehåll som hans riksdagsmotion 1885, J. Personnes motion (nr 27) om utarbetande av lag angående årliga stiftskonvent för präster och lekmän, F. A. Johanssons motion (nr 39) om ändring av gällande bestämmelser för prästmöte, vari bl. a. yrkades att prästmöte skulle hållas vart annat eller vart tredje år och att på prästmötets program skulle beredas ökat utrymme åt teologiska diskussioner, samt kanske mest betydelsefull biskop H. W. Totties motion (nr 7) i syfte att kyrkomötet hos Kungl. Maj:t måtte begära utredning med förslag till ett fullständigare genomförande av svenska kyrkans författning i synodal riktning. Biskop Tottie framhöll i sin motivering att de i tidigare motioner skisserade kontrakts- och stiftsmötena blivit en verklighet (det första stiftsmötet hade hållits i Kalmar år 1906) och att utvecklingen fört med sig nödvändigheten av en intimare samverkan mellan präster och lekmän. Riktigt framhåller också 1944 års kyrkomötessakkunniga i sitt ovan citerade betänkande (s. 44), att mängden av motioner i den anförda riktningen vid 1908 års kyrkomöte visar hur frågan om en utbyggnad av svenska kyrkans organisation kommit i annat läge, framför allt genom tillkomsten av stiftsmötena.

1908 års kyrkomöte instämde i Totties motion och beslöt att hos Kungl. Maj:t begära utredning om åtgärder för ett fullständigare tillämpande av synodalförfattningens grundsatser inom svenska kyrkan, varvid jämväl frågan om prästmötenas bibehållande borde uppmärksammas. Kyrkomötets skrivelse föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Från kyrkans håll ansåg man dock att de berörda frågorna var av den vikt, att nya möjligheter måste prövas. Redan vid 1909 års kyrkomöte framlämnade J. M. Lindstedt en motion (nr 3) om ändring av gällande bestämmelser för prästmöte. I motionen föreslogs att prästmöte skulle

hållas en gång om året, under två dagar, och att överläggningarna företrädesvis borde gälla teologiska ämnen och frågor rörande församlingsvården. En viktig punkt i motionen var yrkande på särskild prästmötesberedning. Kyrkomötet avslog motionen under hänvisning till den utredning som föregående års kyrkomöte anhållit om hos Kungl. Maj:t. Även vid 1910 års kyrkomöte framförde J. M. Lindstedt en liknande motion (nr 30), vilken också den avslogs av kyrkomötet.

Frågan bragtes vidare vid 1920 års kyrkomöte genom en motion (nr 52) av domprost O. Norberg, häradshövding Grenander och domprost P. Söderlind, med anhållan att kyrkomötet hos Kungl. Maj:t skulle begära utredning med förslag till en efter moderna förhållanden avpassad fullständigare tillämpning av synodalförfattningens grundsatser. Motionärerna framhöll att dessa grundsatser redan börjat tillämpas i vissa stift och att andra stift fått en liknande organisation i stiftsmöte och stiftsråd. Kyrkolagutskottet uttalade sin sympati för tanken såsom sådan men hävdade att de nya stiftsrörelserna borde få arbeta i frihet utan band av lagar och förordningar. Av särskild betydelse för frågans fortsatta behandling i kyrkomötet var att biskop G. Billing ställde sig avvisande till varje tanke på legalisering av stiftsmötena. Han varnade för lagstiftning på området och framhöll bl. a. att det andliga livet i Sverige var så olikartat inom de olika stiften, att en lagstiftning gällande för hela svenska kyrkan vore otänkbar i vad den avsåge det s. k. frivilliga arbetet inom kyrkan. Motionen blev också avslagen av kyrkomötet.

År 1921 uppdrog Kungl. Maj:t åt f. d. landshövding J. Widén att verkställa utredning angående kyrkomötets befogenheter och organisation. I detta uppdrag ingick även att utreda den i kyrkomötets skrivelse år 1908 framförda frågan om en fullständigare tillämpning av synodalförfattningens grundsatser. Utredningsarbetet blev emellertid avbrutet, innan förslag hunnit utarbetas.

Även vid senare kyrkomöten har frågan om lagfäst synodalorganisation väckts, år 1925 i en motion (nr 42) av rektor T. Holmberg samt i en annan motion (nr 27) av dåvarande rektor M. Björkquist och fil. d:r J. Feuk, samt år 1934 i en motion (nr 10) av biskop G. Aulén.

Av största intresse för frågan om legalisering av stiftsmöte och stiftsråd är den utredning angående domkapitlens omorganisation, som företogs av 1934 års domkapitelssakkunniga och som resulterade i Betänkande med förslag till lag om domkapitel m. m., avgivet den 25 juli 1935 (SOU 1935:31). De sakkunniga, dåvarande domprosten Y. Brilioth, ordförande, kyrkoherde H. Hallén, rådman P. Sandström och riksdagsman J. N. Svedberg, hade bl. a. till uppgift att lösa frågan om lämpliga valkorporationer till de nya domkapitlen. För val av prästerlig ledamot var det naturligt att anknyta till prästmötena:

En dylik anordning skulle enligt de sakkunnigas mening erbjuda vissa fördelar. De sakkunniga hava förut framhållit, hurusom frånvaron av organisk förbindelse mellan prästmötet och domkapitlet vore ett förhållande, som bidroge till intrycket av en viss brist på sammanhang i stiftets organisation. Därest valet av ifrågavarande domkapitelsledamot komme att äga rum å prästmöte, skulle denna brist komma att i viss mån hävas och prästmötesinstitutionen närmare sammanknytas med domkapitlet. Det torde vidare kunna antagas, att ett val förrättat av det församlade prästerskapet skulle bliva ett bättre uttryck för den verkliga stämningen i stiftet än ett, som skedde inom de olika kontrakten var för sig och måhända utan tillräcklig inbördes kontakt mellan de väljande. (SOU 1935:31, s. 79.)

Den av de sakkunniga föreslagna anordningen med val av prästerlig ledamot i domkapitlet på prästmöte blev senare verklighet i lagen 13 november 1936 om domkapitel.

Betydligt svårare var det att finna en naturlig valkorporation för de tilltänkta lekmannaledamöterna såsom valda ombud. I detta fall fanns ej någon legal organisation att tillgå. De sakkunniga kom därför att stanna inför tanken på stiftsmötet som en motsvarighet till prästmötet. Man utgick även här från resonemanget att de nya domkapitlen mer än de gamla skulle vara uttryck för det andliga livet inom stiften, varför en nygestaltning av stiftsförfattningen måste anknyta till den utveckling som skett under innevarande sekel i fråga om det s. k. frivilliga arbetet inom stiften. »Den kyrka, som stiftsstyrelserna äro satta att tjäna, har vuxit utöver de legala gränser, som hittills reglerat hennes verksamhet.»

Domkapitelsakkunniga ägnade stort utrymme åt frågan om stiftsmötena med särskild tanke på att dessa efter en legalisering skulle kunna bilda valkorporationer. De sakkunnigas historik och karakteristik är av stort värde för klarläggande av de nya stiftsorganisationernas framväxt:

Under 1900-talets första decennium började en stegrad religiös livaktighet göra sig gällande inom kyrkan. Detta skedde såväl inom akademiska kretsar, där den s. k. korsfararrörelsen framträdde, som ock ute i församlingarna, där ett fördjupat kyrko- och församlingsmedvetande närmast tog sig uttryck i ett återuppblomstrande församlingsliv. Snart nog kände dessa aktiva kyrkliga krafter behovet av sammanslutning inom stiftens gränser och frivilliga stiftsorganisationer började framträda i det ena stiftet efter det andra. Denna utveckling är av sådan betydelse, att den icke kan lämnas obeaktad vid en undersökning av stiftsstyrelsernas nuvarande ställning och uppgifter. Den framträdde på ett påtagligt sätt genom de första stiftsmötenas sammanträdande i Kalmar stift 1906 och i Lunds stift 1908. Sedermera har någon form av stiftsmöte införts i alla stift utom Göteborgs. Stiftsmötet har i de flesta fall utsett ett stiftsråd som förberedande och verkställande organ. I några fall har stiftsråd tillkommit före stiftsmöte, varvid initiativet till dess bildande tagits av prästmötet. Stiftsrådets storlek samt dess uppgifter och förhållande till stiftsmötet växla. Till närmare utredning härom få de sakkunniga hänvisa till den redogörelse för stiftsråden och stiftsmötesorganisationerna i de olika stiften, vilken finnes såsom bilaga fogad vid detta betänkande. Av denna redogörelse framgår, att biskopen alltid är ordförande i stiftsrådet samt att i övrigt

stiftsrådden numera städse utses av de i stiftsmötena deltagande församlingsombuden, , dock att vissa ledamöter av stiftsrådet kunna utses i annan ordning. I ett flertal stift äga därjämte stiftets präster rätt att deltaga i val av stiftsrådets ledamöter. Stiftsråden ha i flera fall självständiga uppgifter vid sidan av uppdraget att förbereda stiftsmötena och utföra deras beslut. Så har stiftsrådet i några stift tagit initiativ till kyrklig sjömansvård i hamnarna och annan kärleksverksamhet. I ett fall är ungdomsverksamheten direkt inorganiserad under stiftsrådet (Växjö). Stiftsråden hava även såtillvida vunnit officiellt erkännande, som i ett flertal fall, där Kungl. Maj:t medgivit anställande av stiftsadjunkter och biträdande stiftsadjunkter, Kungl. Maj:t till lika stadgat, att biskopen vid meddelande av föreskrifter angående arten och omfattningen av dessa befattningshavares verksamhet m. m. skall, innan beslut i sådant hänseende fattas, lämna stiftsrådet tillfälle att yttra sig. Det är emellertid icke enbart fråga om stiftsråden som en vid sidan av domkapitlen uppvuxen institution, utan dessa ha sin betydelse som en gren inom en mångskiftande, hela landet omfattade verksamhet av frivillig art, en verksamhet, som visserligen delvis spränger stiftsgränserna, liksom den tidigare genombrutit den stränga bundenheten till sockengränserna, men som dock i ännu högre grad ge givit en ny betydelse åt de kyrkliga enheterna. Ej minst har denna frivilliga verksamhet bidragit till att fostra fram ett levande stiftsmedvetande, vars utveckling icke minst främjats av de numera i alla stift utgivna julböckerna — för vilka i de flesta fall stiftsråden ha ansvaret — och andra stiftspublikationer, särskilt i samband med ungdomsrörelsen. (SOU 1935:31, s. 58 f.)

För domkapitelssakkunniga gällde ej frågan stiftsmötet såsom sådant utan stiftsmötet såsom tilltänkt valkorporation för lekmannaledamöter av domkapitlet, en utgångspunkt som bestämde deras syn på stiftsmötena. Frågan gällde främst stiftsmötenas legalisering. Det syntes å ena sidan de sakkunniga vara den mest rationella lösningen att legalisera de ifrågavarande stiftsorganisationerna och i samband därmed uppdraga åt stiftsmötena att utse lekmännens representanter i domkapitlen. En sådan legalisering skulle enligt de sakkunnigas mening innebära en stor vinst för kyrkan, då härigenom verksamheten bleve inlemmad i kyrkans administration. Den skulle även tillförsäkra lekmännen ett avsevärt inflytande på arten och omfattningen av det s. k. frivilliga församlingsarbetet och stå i god överensstämmelse med folkkyrkans idé.

Å andra sidan ansåg sig de sakkunniga böra ifrågasätta huruvida en sådan legalisering vore en nödvändig förutsättning för uppdraget att utse lekmannarepresentanter i domkapitlen. De på frivillighetens väg framvuxna formerna för stiftets gemenskapsliv hade redan genom sedvänjan vunnit en fast ställning och torde för den allmänna föreställningen framstå såsom lika normala organ som t. ex. det lagstadgade prästmötet. De sakkunniga framkastade därför tanken på att stiftsorganisationerna just såsom fria och spontana uttryck för stiftets andliga liv vore mer ägnade för uppdraget i fråga, än vad lagfästa stiftsrepresentationer skulle vara.

Av resonemanget framgår de sakkunnigas stora tveksamhet beträffande

frågan om stiftsmötenas legalisering. Deras slutliga ställningstagande blev också en kompromiss:

Även om de sakkunniga alltså äro övertygade om den påtagliga vinsten av att en legalisering av stiftsmötena kommer till stånd, tveka dock de sakkunniga, om en dylik reform nu bör direkt påyrkas. Onekligen sträcker sig denna kyrkligar omdaning vida utöver den ram för de sakkunnigas utredning, som angives i de av chefen för ecklesiastikdepartementet givna direktiven. De sakkunniga begränsa sig därför beträffande denna fråga till att i en bilaga till detta betänkande framlägga ett utkast till lag om stiftsmöte, för den händelse under ärendets fortsatta beredning tanken på att låta legaliserade stiftsmöten bliva valkorporationer för utseende av lekmännens representanter i domkapitlen skulle anses förtjänt av närmare övervägande. (SOU 1935:31, s. 82.)

Ehuru alltså domkapitelssakkunniga till slut icke ansåg sig böra yrka på en legalisering av stiftsmötena, är deras i den nämnda bilagan framlagda förslag till lag om stiftsmöte värt allt beaktande. Lagförslaget omfattade tretton paragrafer. I 1 § stadgades att stiftsmöte skulle finnas i varje stift och att till dess befogenheter även höra val av lekmannarepresentanter i domkapitlet. Ledamöterna av stiftsmötet skulle enligt 2 § utses av pastoratens kyrkoråd på så sätt, att för varje pastorat med mindre folkmängd än 10 000 utsåges en ledamot, för pastorat vars folkmängd utgjorde minst 10 000 men ej uppginge till 15 000 utsåges två ledamöter, samt för pastorat vars folkmängd utgjorde minst 15 000 utsåges tre ledamöter; dock skulle domkapitlet äga förordna att för två eller flera pastorat, vilka var för sig hade mindre folkmängd än 3 000 och tillsammans ej större folkmängd än 5 000, skulle utses en gemensam ledamot. För varje ledamot skulle utses tillika en suppleant. I 6 § stadgades att ärenden, som ankomme på handläggning av stiftsmötet skulle beredas av ett stiftsråd, bestående av biskopen såsom ordförande samt åtta ledamöter, hälften präster och hälften lekmän, vilka jämte motsvarande antal suppleanter, likaledes hälften präster och hälften lekmän, utsåges av stiftsmötet för en tid av fyra år. I 8 § gavs noggranna föreskrifter angående sättet för val av ledamöter i stiftsrådet. 12 § innehåller bestämmelser om resekostnads- och traktamentsersättning för ledamöterna i stiftsmötet, och 13 §, slutligen, innehåller besvärshänvisningar beträffande beslut av stiftsmöte.

Domkapitelssakkunnigas utredning angående frågan om stiftsmötena och deras eventuella legalisering har stora förtjänster men lider av den bristen att stiftsmötena och de därmed sammanhängande organisationerna behandlats som andrahandsorganisationer, nämligen valkorporationer till domkapitlen, varför deras egenart inte kommit till sin rätt, ett förhållande som blivit bjärt belyst i lagförslaget med dess strängt bundna karaktär. Det torde inte vara lyckligt, ej ens möjligt, att instänga ett frivuxet arbete

som det här är fråga om i så snäva bestämmelser, att till och med besvärshänvisningar anses nödvändiga.

Även kyrkomötessakkunniga, som den 22 mars 1946 avlämnade sitt Betänkande med förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte m. m. (SOU 1946:32), har vid flera tillfällen varit inne på frågan om prästmöte och stiftsmöte. Även för kyrkomötessakkunniga gällde, liksom för domkapitelssakkunniga, att finna lämpliga och naturliga valkorporationer:

De sakkunniga anse för sin del, att det vore värdefullt, om valet (till kyrkomötet) i fortsättningen kunde ske genom för stiftet gemensam valförrättning. En sådan anordning skulle nämligen, såsom förut i olika sammanhang berörts, medföra stora fördelar. Den är emellertid å andra sidan förenad med betydande svårigheter. En anknytning av valet till allmänt prästmöte erbjuder i och för sig en tilltalande utväg. Till förmån härför kan åberopas, att val av prästerlig ledamot i domkapitlet förrättas vid prästmöte. Men förslaget skulle kräva, att bestämda mandatperioder infördes. Dessa skulle icke sammanfalla med perioderna mellan kyrkomötena. Ytterligare tillkommer, att prästmötena hållas på olika tider i olika stift. Vad som anförts om prästmötena gäller i än högre grad om stiftsmötena, där sådana finnas. (SOU 1946:32 s. 115.)

Kyrkomötessakkunniga stannade alltså för lösningen att låta såväl prästmötena som stiftsmötena lämnas utanför valen till kyrkomötet. Av värde för denna utredning är kyrkomötessakkunnigas översikt över tidigare förslag om stiftssynoder såsom valkorporationer till kyrkomötet (a. a. s. 73 ff.)

Beträffande frågan om stiftsmötets lämplighet som valkorporation uttalade sig kyrkomötessakkunniga rent negativt under hänvisning till dels att frågan om stiftsmötet som korporation för valen till kyrkomötet inte längre ägde samma aktualitet som tidigare, dels att stiftsmötesorganisationen ännu inte var genomförd i alla svenska stift och att den uppvisade betydande olikheter i de olika stiften, dels slutligen att det över huvud taget inte vore önskvärt att göra stiftsmötet till en legal institution. De sakkunniga uttalade sin fulla anslutning till den av departementschefen uttalade åsikten att »det synes befogat, att de frivilliga institutionerna få tillfälle att ännu under någon tid obundna av formföreskrifter utveckla sig och stabiliseras». (a. a. s. 96 f.)

Även i fråga om kyrkomötessakkunnigas behandling av de hithörande frågorna gäller samma anmärkning som ovan framförts mot domkapitelssakkunnigas, nämligen att prästmötet och i ännu högre grad stiftsmötet främst blivit betraktat med utgångspunkt från möjligheten att göra dessa organisationer till valkorporationer.

Det synes mig som om en utredning angående prästmöte och stiftsmöte, för att kunna göra dessa rättvisa, måste primärt se dem som självständiga skapelser inom stiftets religiösa liv och endast i andra hand undersöka huruvida och i vad mån dessa organisationer kan anses vara lämpliga för andra syften än vad de ursprungligen är avsedda till.

PRÄSTMÖTETS UTFORMNING.

Nuvarande anordning.

De nuvarande bestämmelserna angående ordningen för prästmöte — för vilka redogjorts ovan s. 25 f. — är mycket detaljerade och fixerar ofta till dag och klockslag vad som skall ske vid prästmötet. Visserligen har viss uppmjukning skett genom KF 7 mars 1855, med bl. a. stadgande att det tidigare förhöret med det lägre prästerskapet skulle upphöra samt att disputationsakten kunde ersättas med offentligt samtal över ämne som författats av preses, men ännu måste kyrkolagens bestämmelser anses vara sådana, att de endast med svårighet kan följas. Med tiden har också i de olika stiften utbildats en praxis, som i inte så få punkter avviker från kyrkolagen. Motionären, biskop Block, syftade i sin motion att skapa nya bestämmelser, som bättre anslöt sig till vad som nu gäller och som icke skulle utgöra hinder för anpassning till en kommande utveckling.

I vissa fall är det mycket lätt att avgöra vad som skall stå kvar och vad som skall ersättas med nytt i kyrkolagen. Ju mer man fördjupar sig i prästmötets historia desto starkare känner man den månghundraåriga traditionens makt, och önskan att ändra för ändringens egen skull blir ganska minimal. Vad som i denna utredning avses blir därför att minska de detaljerade bestämmelserna men i huvudsak låta prästmötets karaktär och form bli oförändrad. Den naturligaste vägen synes vara att studera nuvarande praxis och därifrån hämta impulser för de nya förslagen.

Beträffande prästsynodens karaktär av biskopens möte med stiftets präster finns ingen anledning att yrka på ändring.

Enligt nuvarande ordning utfärdar biskopen omkring ett halvt år före prästmötets hållande en särskild inbjudan till stiftets präster. I kallelsen, som oftast införes i domkapitlets cirkulär, anmodas pastor att i regel å särskilda formulär till viss fixerad tid insända sin ämbetsberättelse, som skall ligga till grund för biskopens ämbetsberättelse vid prästmötet.

Före prästmötet sammanträder numera en särskild prästmötesberedning med uppgift att förbereda de ärenden som av domkapitlet, enskilda präster eller annorledes hänskjutits till prästmötets handläggning och beslut.

Kyrkolagsutskottet har uttalat önskvärdheten av att föreskrifter om prästmötesberedningen måtte införas.

För närvarande tillsättes i regel prästmötesberedningen av biskopen efter val bland stiftets präster. Till belysning av valsättet meddelas följande för ärkestiftet gällande ordning:

Stiftets präster insända före viss angiven tid till vederbörande kontraktsprost röstsedel upptagande tolv namn på inom stiftet tjänstgörande präster, vilka föreslås till medlemmar av ifrågavarande beredning. Kontraktsprostarna sammanräkna tillika med egen röstsedel de avgivna rösterna och insända uppgift därom till domkapitlet före viss angiven tid. De åtta, som vid den slutliga sammanräkningen inför ärkebiskopen erhållit de flesta rösterna, bli ordinarie medlemmar, och de fyra, som därnäst uppnått högsta röstetalet, bli suppleanter. — Prästmötesberedningen sammanträder i regel blott en dag, efter särskild kallelse av ärkebiskopen.

Då prästmötesberedningen är nödvändig med nuvarande arbetsordning vid prästmötet, synes det vara riktigt att resekostnads- och traktamentsanslag bör utgå till beredningens medlemmar enligt gällande reseregelmente. Erforderliga medel bör ställas till förfogande av kyrkofonden.

Ordningen vid prästmötena i de olika stiften är i sina huvuddelar lika. Prästmöte hålles alltid i stiftsstaden. Överallt iakttages stadgandet att prästmöte skall hållas under tre dagar. Vissa variationer förekommer inom ramen av de givna föreskrifterna. Som exempel på en prästmötesordning anges, i förkortad form, programmet för prästmötet i Uppsala 1947:

(Måndagen 25 augusti:

Kl. 18 Vesper i domkyrkan.

19.15 Sammanträde med ärkestiftets bibelsällskap.)

Tisdagen 26 augusti:

Kl. 9 Samling till procession i universitetets förhall.

9.30 Högmässogudstjänst i domkyrkan.

11.30 I universitetet: Veni Sancte Spiritus. Bön. Hälsningsord och tal av ärkebiskopen.

12.45 Rast.

13.15 Samtal i anslutning till prästmötesavhandlingen.

15 Middag i ärkebiskopsgården för ena hälften av deltagarna.

18 I universitetet: Oration.

19.15 I Helga Trefaldighetskyrkan: Minnesteckning över de präster som avlidit sedan föregående prästmöte.

Onsdagen 27 augusti:

Kl. 9 I domkyrkan: Nattvardsgudstjänst.

11 I universitetet: Forts. av samtalet i anslutning till prästmötesavhandlingen.

12.45 Rast.

13.15 Ärkebiskopen föredrager ämbetsberättelsen.

15 Middag i ärkebiskopsgården för andra hälften av deltagarna.

18 I Helga Trefaldighetskyrkan: Forts. av minnesteckningen.

Torsdagen 28 augusti:

Kl. 9 I domkyrkan: Morgonandakt.

10 I universitetet:

1. Lagstadgat val av prästerlig ledamot i domkapitlet jämte suppleant.
2. Förhandlingar angående ärenden som förberetts av prästmötesberedningen.

Därefter avslutning för så vitt förhandlingarna hunnit slutföras till kl. 14.15.

(15 Middagsrast.

18 Vid behov, forts. av förhandlingarna jämte avslutning.)

Förslag till bestämmelser.

Ärkestiftets prästmötesordning, som i sina huvuddelar kan anses gälla i samtliga stift, skiljer sig alltså i vissa stycken från den i kyrkolagen angivna. Syftet med prästmötet har ju också delvis blivit ett annat sedan kyrkolagens tillkomst. Två nyheter som inte finns omnämnda i kyrkolagen är valet av ledamot i domkapitlet samt minnesteckningen över avlidna präster. I vissa stift förekommer ytterligare tal och föreläsningar utöver de ovan angivna.

Med hänsyn till utvecklingen vore det önskvärt, framhöll motionären biskop Block i sitt anförande i kyrkomötet, att få fram bestämmelser om vad som borde vara obligatoriskt och valfritt vid prästmötena. Det synes inte vara klokt att binda utvecklingen med alltför ingående bestämmelser. Detaljutformningen av programmet bör alltfort vara ett biskopligt prerogativ, då prästmötet sedan gammalt sammanträder på kallelse av biskopen. Enligt KBr 3 maj 1780 kan domkapitlet ej utlysa prästmöte under biskopsstolens ledighet. En brist i de nuvarande bestämmelserna är dock att inga föreskrifter finnes angående ersättare för biskopen vid förfall för denne vid redan utlyst prästmöte. Den enklaste anordningen, som också på annat sätt har stöd i kyrklig hävd, är att låta domprosten automatiskt

inträda som ordförande för prästmötet samt att domkapitlet äger rätt, vid förfall för domprosten, utse annan prästman inom stiftet att leda förhandlingarna.

Vid ett närmare studium av prästmötesordningen finner man ganska lätt de moment som av sak- eller traditionsskäl bör äga karaktär av obligatoriska programpunkter. Dessa moment är: 1. Inledningsgudstjänsten i domkyrkan. 2. Hälsningsakten i sessionssalen med bön och tal av biskopen. 3. Samtalet i anslutning till prästmötesavhandlingen (teserna). 4. Föredragningen av biskopens ämbetsberättelse. 5. Nattvardsgudstjänsten. 6. Det lagstadgade valet av prästerlig ledamot i domkapitlet. 7. Förhandlingarna angående de av prästmötesberedningen förberedda frågorna.

Beträffande de enskilda momenten vill jag anlägga följande synpunkter:

1—2. Det finns inte något skäl att frångå den tradition som gällt i århundraden beträffande inledningens utformande, varför både *Veni, Sancte Spiritus* och *Deus qui corda fidelium* bör kvarstå.

3. Samtalet i anslutning till prästmötesavhandlingen är ofta onödigt utdraget. I regel ger först preses en presentation av sitt arbete, en överflödig prestation, då ju avhandlingen blivit utsänd till samtliga deltagare i god tid före prästmötet. Några korta ord kan vara tillräckliga. Därefter framträder i tur och ordning de utsedda opponenterna, varefter ordet blir fritt. En tidsvinst kan ytterligare ske därigenom att opponenterna mer direkt än vad nu plägar vara fallet övergår till sin kritik. För det fria samtalet bör någon form av tidsbegränsning införas redan vid samtalets början. Nu händer det inte så sällan att vissa präster så lägger beslag på tiden, att den blir synnerligen knapp för dem som av blyghet eller andra skäl inte vågar begära ordet vid samtalets början men icke desto mindre kan ha ganska väsentliga ting att komma med. Det vore önskvärt att samtalet över avhandlingen slutfördes före middagsrasten.

4. Biskopens ämbetsberättelse fordrar nu inte så sällan två föredragningar. Visserligen måste denna punkt anses som en av de viktigaste och för prästerna mest instruktiva, men även här synes det inte vara omöjligt att åstadkomma en tidsvinst genom att tyngdpunkten vid föredragningen förflyttades från de mer statistiskt refererande partierna (de kommer ju ändå i tryck) till analyser och reflexioner, synpunkter på tidsläget, förslag till åtgärder etc.

7. En betydlig utvidgning bör ske beträffande anordningarna och möjligheterna till förhandlingar och fri överläggning i anledning av de väckta motionerna, prästmötesberedningens förslag etc. Biskop Block har också mycket riktigt framhållit att tiden för de enskilda förhandlingarna inknappats på ett högst betänkligt sätt. Vid dessa förhandlingar diskuteras frågor rörande kyrkans liv och arbete. Där framställes förslag, utbytes erfarenheter och överlägges på ett sätt som verkar stimulerande på deltagarna

och som kommer församlingsarbetet tillgodo. Det vore synnerligen önskvärt att ökat utrymme bleve berett åt denna ytterst viktiga del av prästmötet. Prästmötets möjlighet till inre förnyelse är i hög grad beroende av att de enskilda prästmötesförhandlingarna och de fria överläggningarna kommer att stärka arbets- och intressegemenskapen mellan stiftets präster.

Beträffande minnesteckningarna har jag varit mycket oviss, huruvida dessa bör vara obligatoriska eller ej. De ingår som ett led i en förhållandevis gammal prästmötestradition och lämnar, rätt utformade, värdefulla biografiska bidrag till stiftets personhistoria. Inom vissa stift har dock på de senaste åren kunnat förspörjas en tveksamhet inför parentationerna, som där ersatts av minnesgudstjänster. Det kan därför vara klokast att inte binda utvecklingen genom lagbestämmelser. I varje fall bör minnesteckningarna, där de förekommer, förkortas vid föredragningen, så att ej mer än en kväll anslås därtill.

Den nu obligatoriska orationen torde kunna utgå. Det skulle medföra betydligt större frihet för prästmötets anordnare och även större möjlighet till smidigare anpassning till tidsläget, om biskopen själv finge bestämmanderätt över de föredrag och föreläsningar som kan anses vara påkallade. Sådana föredrag måste ha sin givna plats i en akademiskt bildad församling. Det vore frestande att här komma med ett par synpunkter:

1. Kyrkolagens urgamla stadgande att biskopen vid prästmötet skall förmana prästerna att idka studier har i icke ringa mån bidragit till att lärdomen alltid aktats högt inom svenska kyrkan. Inom ett flertal stift har också präster ingivit motioner till prästmötena i syfte att främja de teologiska studierna. I vissa stift finns särskilda sällskap för teologiska studier. Svårigheten att anskaffa nödigt studiematerial och att hålla kontakt med de skilda teologiska disciplinerna är dock mycket stor och utgör ett betydligt hinder för studieprogrammets fullföljande. Det skulle därför kunna anses som ett uppfyllande av kyrkolagens bestämmelser att vid prästmötena hölles vetenskapliga föreläsningar i syfte att ge en orientering över aktuella problemställningar och nyare forskningsresultat inom de olika teologiska disciplinerna, framför allt de exegetiska, systematiska, historiska och allmänt religionsvetenskapliga disciplinerna.

2. En annan ämnesgrupp, där det även är nödvändigt med saklig information, är den som är att hänföra till livsåskådningsfrågorna, tidsanalysen, kulturproblemen och idédebatten. Just vid prästmötet, då de flesta av stiftets präster är församlade, är det ändamålsenligt att ge en sådan aktuell orientering över tidsläget och de allmänna problemställningarna.

KOSTNADERNA FÖR PRÄSTMÖTE.

I kyrkolagsutskottets betänkande (nr 7) underströks nödvändigheten av att frågan om prästmötenas finansiering upptoges till prövning och reglerades på ett tillfredsställande sätt. »Det torde vara orimligt», heter det vidare i samma betänkande, »att kostnaderna såsom hittills även i framtiden skola väsentligen bestridas genom uttaxering bland prästmötets deltagare eller genom frivilligt givna församlingsbidrag. Kungl. Maj:t har på senaste tid visat förståelse för saken genom att efter framställning lämna bidrag ur kyrkofonden till prästmötenas tryckningskostnader. Eftersom prästmötena äro i lag påbjudna, synes det naturligt, att åtminstone vissa av kostnaderna helt bestridas av allmänna medel.»

Motionären, biskop Block, ansåg finansieringsfrågan vara »den minst lättlösta», särskilt med hänsyn till det olika antalet deltagare i de skilda stiftens prästmöten. De ekonomiska uppgifter, som domkapitlen lämnat om prästmötena och som ligger till grund för efterföljande utredning, visar även att de enskilda deltagarnas omkostnader varierar på ett sätt som svårligen kan förenas med den konformitet beträffande prästmötena, som lagen förutsätter.

Kostnaderna är av två slag, dels stiftsledningens, dels de enskilda deltagarnas utgifter.

Stiftledningens omkostnader.

De kostnader, för vilka stiftsledningen svarar enligt nu gällande praxis, är dels tryckningskostnader för prästmötesavhandlingen, prästmötesförhandlingarna samt övriga trycksaker, dels omkostnader för prästmötesberedning, sekreterare, lokal, telefon, talare (i förekommande fall) etc., dels slutligen biskopens representation.

Tryckningskostnader.

Prästmötesavhandlingen.

Prästmötesavhandlingarnas omfång är för närvarande mycket skiftande, även inom ett och samma stift. Vid prästmötet i Härnösand 1926 utgjordes

avhandlingen av en volym om 413 sidor, vid samma stifts prästmöte 1945 av en skrift om 61 sidor, den sistnämnda visserligen en avhandling »i sista stund». Medeltalet torde vara omkring 240 sidor, ett omfång som utan större förfång synes kunna nedbringas till 10 tryckark, d. v. s. 160 sidor.

På sid. 92 f. finnes införd som bilaga en tablå över prästmötesfinanserna. Av denna framgår den ojämna fördelningen av framställningskostnaderna för avhandlingen. Denna variation förklaras dels av den allmänna prisstegringen sedan år 1939, dels av att man i vissa stift träffat avtal med bokförlag om utgivningen. De flesta prästmötesavhandlingar, som på så sätt kommit ut i den allmänna marknaden, har förlagts av Diakonistyrelsens bokförlag. Det ligger i sakens natur, att ett bokförlag icke utan att frångå sina allmänna principer för bokutgivning kan åtaga sig att svara för alla framställningskostnader, ej ens majoriteten av kostnaderna, då prästmötesavhandlingen i regel behandlar ett problem av fackämnesnatur. Upplagorna har också oftast varit små, 500—1 000 exemplar. Endast undantagsvis har upplagesiffrorna varit avsevärt högre.

Det vore dock önskvärt med en utveckling i den riktningen att prästmötesavhandlingarna bleve tillgängliga för allmänheten genom att de utgavs eller distribuerades av bokförlag. Även om själva ämnet är fackmässigt, brukar framställningen i regel vara av den art, att avhandlingens innehåll mycket väl lämpar sig för läsning av den bildade allmänheten. Kanske även vetskapen om denna större publicitet skulle verka eggande på författarna, så att de valde aktuella och väsentliga ämnen för sin avhandling och vinnlade sig om ett mera tillgängligt framställningssätt

Anmärkningsvärt låga siffror för avhandlingstrycket visar Göteborg 1933: 876 kr., Härnösand 1945: 691 kr., Luleå 1934: 303 kr., Visby 1941: 155 kr., Stockholm 1937: 875 kr., i vissa fall beroende på avhandlingens ringa omfång, i andra fall på vinst av försäljning, i ett fall på att i räkenskaperna avhandlingstrycket ej skilts åt från övriga tryckningskostnader.

Stegringen i kostnaderna för avhandlingstrycket vid de senaste prästmötena är avsevärd. Högsta siffrorna visar Skara 1947: 4 775 kr., och Göteborg 1945: 3 384 kr. Åtgärder bör vidtagas från stiftsledningens sida till förebyggande av alltför digra och därför dyrbara prästmötesavhandlingar. Den av motionären förordade anordningen med vissa av preses författade teser bör prövas.

Med nuvarande prissättning synes man böra beräkna framställningskostnaderna för en avhandling om tio sextonsidiga ark (= 160 sidor) och en upplaga om 500 exemplar till omkring 2 000 kronor. Anmärkas bör att författarhonorar, där de undantagsvis förekommer, gäldas av resp. bokförlag, och i så fall oftast vid ev. andra eller senare upplagor.

Prästmötesförhandlingarna.

Prästmötesförhandlingarna, vilkas värdefullaste del utgöres av biskopens ämbetsberättelse och minnesteckningarna, varierar likaså betydligt beträffande omfånget. Genomsnittligt kan sidantalet beräknas till omkring 300. Av tablån sid. 92 framgår storleken av framställningskostnaderna för de olika stiften. Med nuvarande prissättning synes medelkostnaden böra beräknas till omkring 4 000 kr.

Även i fråga om prästmötesförhandlingarna kunde en beskärning äga rum. Man synes böra överväga om inte de tryckta förhandlingarna i huvudsak borde upptaga biskopens tal och ämbetsberättelse, minnesteckningarna, där de förekommer, samt protokoll över prästmötesberedningens och prästmötets förhandlingar, medan publiceringen av övriga tal och predikningar kunde upphöra.

Övriga tryckalster.

Övriga trycksaker innefattar kallelser, cirkulär, program m. m. I regel intages behövliga uppgifter om prästmötet i domkapitelscirkulären, varför kostnaderna för denna grupp av trycksaker är förhållandevis låga. En summa av omkring 150 kr. synes vara tillräcklig.

Övriga kostnader för stiftsledningen.

Beräkningen av de övriga utgifterna, för vilka stiftsledningen svarar, är mycket svår.

Från Härnösand anges att inga ytterligare direkta utgifter anses kunna påvila stiftsledningen: »Prästmötesberedningens medlemmar ha rest på egen bekostnad. Lokal har tillhandahållits av Härnösands församling utan kostnad. Telegram, några hedersgästers inbjudande till middag m. m. representationsutgifter ha täckts av kollektmedel. I Domkapitlets cirkulär har en prästmöteskallelse varit införd, utan att någon särskild kostnad därför debiterats».

För vissa andra stift anges direkta kostnader såsom resekostnads- och traktamentsersättning till prästmötesberedningens ledamöter, ersättning till organist och vaktmästare, lokalhyra, arvode till sekreterare och övrig kanslipersonal m. m. samt biskopens representation.

Skara: »Personligen få ledamöterna i stiftsledningen, som icke bo i stiftsstaden, vidkännas kostnader för resor och uppehälle under prästmötet. Någon ersättning härför av allmänna eller uttaxerade medel ha icke ansetts kunna utgå. Dessa kostnader torde uppgå till c:a 100 kronor. Biskopen och domprosten åvilar en mycket omfattande representation, speciellt då biskopen genom den middag, som biskopen på egen bekostnad håller för samtliga i prästmötet deltagande.»

Västerås: »Sekreterararvode 400 kronor, vaktbetjäning 150 kronor. För övrigt endast smärre kostnader. Representation genom biskopen.»

Lund: »Ersättning till tjänstemän 1 375 kronor. Hyra av lokal 254 kronor. Övriga omkostnader 190: 16. Prästmötesmiddagen (representation) 671 kronor. Summa: 2 490: 16.» (Avser prästmötet 1944.)

Från Luleå anges biskopens representation till omkring 3 000 kronor.

Någon enhetlig beräkning av posten »övriga utgifter» kan ej göras. Följande torde mer allmänt kunna framhållas:

Kostnaderna för prästmötesberedningen gäldas i regel för närvarande på så sätt, att varje ledamot av beredningen själv svarar för rese- och uppehållskostnader. Med sedvanlig ersättning efter allmänna resereglementet torde utgifterna för prästmötesberedningen kunna uppskattas till omkring 400 kronor. Härtill kommer ev. ersättning till sekreterare, c:a 100 kronor. Summa: omkring 500 kronor.

Omkostnader vid gudstjänster och sammanträden synes böra beräknas till 300 à 400 kronor.

Beträffande frågan om biskopens representation synes den icke böra upptagas till prövning i denna utredning. Man skulle möjligen kunna anlägga en historisk betraktelse på denna kvarleva från en tid då biskoparnas ekonomiska resurser var betydligt större än nu, möjligen också uttala önskvärdheten av en förenkling på denna punkt. Den nuvarande anordningen, som tillämpas i vissa stift med biskopens middag för prästmötesdeltagarna och deltagarnas för biskopen, är för alla parter betungande. Det mått av solennitet och gemenskap som dessa samlingar innerst syftar till kan ernås även genom mindre kostsamma arrangemang.

De kostnader som enligt den lämnade redogörelsen påvilar stiftsledningen är alltså ganska betydande. De ytterst approximativa och med hänsyn till det labila prisläget osäkra siffrorna torde kunna anges på följande sätt:

Prästmötesavhandlingen	2 000	kronor
Prästmötesförhandlingarna	4 000	»
Övriga utgifter	1 000	»
Summa	7 000	kronor.

De enskilda prästmötesdeltagarnas utgifter.

Praxis i de svenska stiften torde alltjämt vara att samtliga präster, i enlighet med kyrkolagens föreskrifter, deltar i prästmötet, så vida de ej är förhindrade av tjänst eller sjukdom. Reseutgifterna är betydande för de deltagare som bor långt från stiftsstaden. Utgifterna för uppehället under de tre prästmötesdagarna jämte ev. representation vis à vis stifts-

chefen (jfr föreg. s.) kan för många bli betydande. I vissa stift beredes genom stiftsstyrelsens försorg möjlighet till billigare inkvartering och kosthåll. Så angavs t. ex. i anvisningarna för prästmötet i Växjö 1947, att inkvarteringar kunde beredas i privata hem för ett pris av 4—4: 50 kronor för enkelt rum och 6—7 kronor för dubbelt rum samt att måltider kunde intagas på vissa namngivna pensionat och matsalar till ett pris av 2—2: 50 kronor pr måltid. Utgifterna torde dock i verkligheten bli större än vad dessa siffror utvisar.

Numera blir det allt vanligare att prästfrun åtföljer sin man till prästmötet i stiftsstaden. Med den mängd av uppgifter inom församlingen som påvilar prästfrun måste det anses inte bara rimligt utan nära nog nödvändigt att prästfrun, utan vars hjälp prästen i de allra flesta fall skulle komma till korta med den mångförgrenade församlingstjänsten, bereddes möjlighet att deltaga i den berikande och stimulerande samling som prästmötet utgör.

Då emellertid prästfruns deltagande i prästmötet — hur gagnerikt det än är för församlingslivet i hemsocknen — ännu så länge enligt gällande lag och sed måste betraktas som »frivilligt åtagande», kan, av formella skäl, vid behandlingen av frågan om prästmötets ekonomiska förhållanden hänsyn tagas endast till prästernas genom lag stadgade deltagande i prästmötet.

Någon generell beräkning av deltagarnas resekostnader låter sig svårligen göra. Biljettpriserna måste ställa sig väsentligen annorlunda i t. ex. Visby och Stockholms stift än i de båda Norrlandsstiften med deras avsevärda resvägar till stiftsstäderna. För att trots detta få en kalkyl kan man utgå från ett medelstort stift, t. ex. Karlstads. Antalet deltagare utgjorde där i medeltal vid de tre senaste prästmötena 166 pr prästmöte. Vid en ungefärlig uppskattning av resekostnaderna fram och åter i lägsta reseklass kan man approximativt stanna vid omkring 15 kronor pr deltagare, d. v. s. omkring 2 500 kronor för samtliga deltagare.

Uppehället för de tre prästmötesdagarna kan lågt beräknas till omkring 45 kronor pr deltagare, d. v. s. omkring 7 500 kronor för samtliga deltagare.

Deltagarnas sammanlagda utgifter för resor och uppehälle blir alltså med denna beräkningsgrund 10 000 kronor.

Stiftsledningen och deltagarnas utgifter vid ett prästmöte skulle med andra ord enligt nu gällande praxis kunna beräknas till omkring 17 000 kronor.

Då prästmöte enligt lag skall hållas vart sjätte år blir det för Sveriges tretton stift i medeltal omkring två prästmöten pr år, med en sammanlagd kostnad av omkring 34 000 kronor pr år.

Nuvarande sätt för gäldande av kostnaderna för prästmöte.

Inom samtliga stift gäller för närvarande att varje prästmötesdeltagare själv bekostar sina utgifter för resa och uppehälle. Beträffande övriga utgifter är praxis skiftande. Inom de flesta stift har vid de senaste prästmötena begärts anslag från kyrkofonden, i regel på 1 000 kronor, som tryckningsbidrag till prästmötesförhandlingarna. I övrigt kan följande uppgifter, hämtade ur domkapitlens för denna utredning lämnade redogörellser, belysa den nuvarande anordningen.

Uppsala: »I medeltal utdebitering å prästerskapet med 12 kronor å varje befordrad och 8 kronor å varje obefordrad prästman. Härjämte har framhållits önskvärdheten av att varje församling med 10 kr. inlöste tryckt ex. av prästmötets protokoll och handlingar.»

Linköping: »Samtliga prästmöteskostnader hava förskotterats av medel tillhörande prästerskapets i Linköpings stift fattig- och emeritikassa, vilken därefter uppburit de belopp, som uttaxerats från församlingarna. Prästmöteskostnaderna hava, i vart fall för prästmötena under år 1928 och 1934, överstigit det belopp, som tillhopa uttaxerats av församlingarna, och fattig- och emeritikassan har gäldat dessa överskjutande belopp av prästmöteskostnaderna. Allenast kostnaden för tryckning av de domkapitlets ämbetsbrev, som föranletts av prästmötenas hållande, hava betalats med domkapitlets expensmedel. Under dessa förutsättningar torde det vara vanskligt att avgöra, vilka utgifter som anses påvila stiftsledningen. Såvitt kunnat utredas, har uttaxeringen från församlingarna avsett att täcka kostnaderna för 'prästmötestrycket'. Till täckande av dessa kostnader för prästmötet år 1928 uttaxerades från församlingarna 2 400 kronor och för prästmötet år 1934 3 885 kronor. Vid jämförelse mellan dessa belopp och de under 3. angivna kostnaderna för prästmötestrycket (d. v. s. för prästmötesavhandlingen 2 250 kronor, för prästmötesförhandlingarna 2 435 kronor samt för övriga trycksaker 800 kronor) måste den slutsatsen dragas att avsikten icke fullföljts. Vederbörande, som beslutat om uttaxeringens storlek, torde icke hava velat belasta församlingarna med hela denna kostnad utan uttaxerat ett 'lämpligt', mindre belopp. Då det sålunda icke är utgifter av vissa slag som täckas genom uttaxering från församlingarna, vilka icke torde kunna anses lagligen skyldiga att utgiva de för ifrågavarande ändamål uttaxerade beloppen, kan frågan om till vilket ungefärligt belopp de utgifter kunna uppskattas, som numera vanligen täckas genom någon form av uttaxering, icke besvaras.»

Skara 1947: »Summa att uttaxera 5 652 kronor på 372 församlingar, d. v. s. 15: 20 pr församling.»

Strängnäs: Till 1942 och 1948 års prästmöten har uttaxeringen pr präst varje år varierat mellan 2 och 10 kr. beroende på grundlönen. De flesta

församlingar har under de senaste tre åren erlagt en årlig avgift om 5 kronor.

Västerås: »Kostnaderna för prästmötena bestridas av prästkassan, till vilken prästerskapet årligen inbetalar en avgift motsvarande 1/10 % av lönen.»

Växjö: »Utdebiteringen beräknas varje prästmöte så att samtliga kostnader därigenom täckas. År 1947: varje kyrka 20 kr., kyrkoherde 15 kr., komminister 12 kr., e. o. präst 10 kr.»

Lund 1944: »Pr prästmötesdeltagare 26: 66 kr.»

Göteborg 1945: »15 kronor för kyrkoherdarna i Göteborgs stad, 10 kronor för kyrkoherdarna i Halmstad, Uddevalla, Mölndal, V. Frölunda och Örby samt komministrarna i Göteborg, 8 kronor för övriga kyrkoherdar samt komministrarna i Halmstad, Uddevalla, Mölndal, V. Frölunda och Örby samt 5 kronor för övriga präster.»

Karlstad: »Uttaxering för täckande av kostnaderna för de senaste prästmötena ha varit 10 à 20 kronor för varje församling och 5 à 10 kronor för varje prästman.»

Härnösand: »Från och med år 1927 har verkställts frivillig uttaxering i stiftets församlingar så att 1927—1932 5 kr. pr kyrka inbetalats, 1933—1939 3 kr. pr kyrka och efter år 1940 åter 5 kr. pr kyrka. Med denna andel ha samtliga kostnader guldits och någon uttaxering på deltagande präster för tryckningskostnader har ej ägt rum ... Utöver den nämnda utdebiteringen å kyrkorna anordnas en särskild utdebitering på prästerna för sekreterararvode: 5 kr. pr kyrkoherde och 2: 50 pr annan prästman.»

Luleå 1941: »Församling 20 kr., präst 6 kr.»

Visby: »Bidrag ur Visby stifts prästkassa: 1 570: 32, 950: 39, 5 375: 03. Utdebitering i medeltal pr tjänsteinnehavare: 7: 05, 22: 10, 9: 87.» (avser prästmötena 1928, 1934 och 1941.)

Stockholms stad 1937: »Prästmötesavgifter från präster à 5 kr., tryckningsbidrag från församlingar i regel 50 kr.»

Översikten har sålunda givit vid handen att kostnaderna för prästmötena enligt nuvarande ordning gäldas på följande olika sätt: 1. anslag från kyrkofonden, 2. anslag ur vissa stiftskassor (oftast sådana som tillkommit genom prästernas avgifter), 3. uttaxering på församlingarna, 4. utdebitering på stiftets präster. Huvudparten av kostnaderna har täckts genom bidrag från församlingarna och prästerna.

Förslag till bestämmelser om sättet för kostnadernas bestridande.

Den nuvarande anordningen, som lägger den största ekonomiska bördan på stiftets präster, är otillfredsställande. Kyrkolagsutskottets ovan anförda

motivering till en ändring understryker också det orimliga i att kostnaderna för prästmötena skall gäldas genom utdebitering bland prästmötets deltagare.

Då det genom prästmötets stimulerande och inspirerande karaktär är önskvärt att så stort antal som möjligt av stiftets präster är närvarande vid mötet, bör vissa lättnader beträffande prästernas ekonomiska börda i samband med det lagstadgade prästmötet snarast genomföras. Jag erinrar i detta sammanhang också om vad prästlönesakkunniga har uttalat i fråga om prästernas möjlighet till resekostnadsersättningar:

Kommittén är emellertid av den meningen, att starka skäl tala för en betydligt längre gående reform i avseende å prästernas resekostnadsersättningar än som omedelbart betingas av själva övergången till det nya avlöningssystemet. Metoden att gottgöra prästerna deras utgifter för tjänsteresor av alla slag med ett på förhand på vissa schematiska grunder tillskuret resanslag, varmed vederbörande befattningshavare skall ha att för året hushålla, måste anses såsom allt annat än tillfredsställande. Systemet premierar den präst, som har benägenhet för hemmasittning. I alla de fall, då viss tjänsteresas företagande är beroende på dennes egna initiativ, får han möjlighet att genom resans underlåtande göra besparing på resanslaget för egen del. Systemet hotar återigen den mera nitiske och verksamme prästen med eventualiteten att få bestrida resekostnaden ur egen pung.

Kommittén är över huvud taget av den meningen, att den njugghet, som satt sin prägel på de gällande, drastiskt omständliga reglerna för prästernas resekostnadsersättning, är missriktad. Det ligger icke i det allmännas intresse att prästerna ute i församlingarna sitta stilla i sina prästgårdar. Deras beredvillighet att söka sina arbetsuppgifter runt omkring i sina tjänstgöringsområden bör icke hämmas; den torde tvärtom böra på allt sätt uppmuntras. I detta syfte bör tillses, att prästerna erhålla full gottgörelse för de kostnader, som deras tjänsteresor åsamka dem. (SOU 1948:44, s. 131.)

Lösningen av den ekonomiska frågan kan teoretiskt sett fullföljas efter olika linjer:

1. Kungl. Maj:t beviljar erforderliga anslag.
2. Genom ändring av 2 § lagen om församlingsstyrelse ges församlingarna laglig rätt att bevilja anslag för stiftsändamål.
3. De enskilda deltagarna svarar även i fortsättningen för utgifterna.

Det kan inte anses vara ändamålsenligt eller riktigt att vid lösningen av finansieringsfrågan gå efter enbart en av dessa linjer på grund av prästmötenas egenartade karaktär.

Den totala årskostnaden för svenska kyrkan med en beräknad utgiftssumma av omkring 17 000 kr. pr prästmöte utgör som ovan nämnts 34 000 kronor. Denna summa torde inte, enligt meddelande från statskontoret, kunna gäldas av kyrkofonden utan en höjning av den allmänna kyrkoavgiften. Då en sådan höjning bör undvikas, synes det vara lämpligt att låta samtliga av prästmötet berörda parter, var och en i viss proportion, få svara för omkostnaderna. Hittills har stiftets prästerskap måst ikläda

sig den största ekonomiska ansvarigheten. En ändring därhän att utgifterna mera jämnt fördelas också på de båda andra berörda parterna, d. v. s. svenska kyrkan (genom kyrkofonden) och stiftets församlingar, måste anses vara riktig. Jag har därför ansett mig böra framlägga följande förslag:

1. *Svenska kyrkan* svarar med kyrkofonden, efter Kungl. Maj:ts anvisning, för tryckning av prästmötesavhandlingen jämte kostnaderna för prästernas resor till och från stiftsstaden. Beträffande avhandlingen synes det vara i linje med nutida praxis att tryckningsanslag intill viss gräns utgår av allmänna medel till vetenskapligt och därmed jämförbart tryck. Beträffande resorna synes det även vara skäligt att medel härtill utgår av allmänna medel, då ju prästmötet, som tidigare flera gånger framhållits, är i lag påbjudet.

Den sammanlagda utgiftssumman för kyrkofonden skulle härmed bli i medeltal omkring 9 000 kronor pr år (två prästmöten med vardera omkring 2 000 kronor för avhandlingstryck och 2 500 kronor i reseersättningar).

2. *Församlingarna* svarar för tryckning av prästmötesförhandlingarna. Dessa tryckta förhandlingar utgör mycket värdefulla fortlöpande sammanställningar av stiftets religiösa förhållanden och torde som religionssociologiska dokument och underlag för »kyrklig hembygdskunskap» väl motivera sin plats i församlingarnas kyrkoarkiv och ännu hellre i sockenbiblioteket. — För kostnadernas bestridande ges åt församlingarna laglig rätt till frivillig uttaxering. Den sammanlagda utgiften för alla svenska kyrkoförsamlingar utgör 8 000 kr. pr år. Den kostnad, som det här är fråga om för den enskilda kyrkoförsamlingens del, är mycket ringa. Utgiften torde beräknas till 10 à 20 kronor pr period, d. v. s. svarande mot blott några kronor pr år och församling.

3. *Prästerna* svarar för övriga utgifter, såväl prästmötets gemensamma som egna utgifter för uppehälle. De årliga kostnaderna för svenska prästerskapet belöper sig härvid till omkring 17 000 kronor. Anordningen i Härnösands stift med en årlig mindre avgift till en gemensam stiftskassa synes vara att rekommendera, då det gäller att få medel till sådana utgifter som inte direkt beröres av här ovan angivna grupper. Domkapitlet bör lämpligen utarbeta särskilda bestämmelser för en sådan »prästmöteskassa».

STIFTSMÖTETS ANORDNING.

Nuvarande praxis.

Stiftsmöten med präster och lekmän hålles för närvarande regelbundet i alla svenska stift utom Göteborgs. De har överallt karaktär av fritt utformade, representativa och administrativa organ med uppgift att främja kyrkans liv och arbete inom stiftet. Utformningen av stiftsmötena och därmed sammanhängande organisationer är skiftande i de olika stiften, varför en kortare redogörelse stiftsvis synes vara värdefull för bedömande av deras verksamhet.

Ärkestiftet. Stiftsmöte hålles i regel vartannat år, fr. o. m. 1911. Enligt stadgarna är stiftsmötet för Uppsala ärkestift »en frivillig organisation med uppgift att till stärkande av samhörighet och gemensamt ansvar förena kyrkofolket, präster och lekmän i stiftets församlingar till rådslag i kyrkans livsfrågor och till samarbete för dess uppbyggande i tro och kärlek». Stiftsmötets förvaltningsorgan och styrelse utgöres av stiftsrådet.

Stiftsmötet och stiftsrådet tillkommer bl. a. att framhjälpa och stödja sådana frivilliga krafter och företag som avser att stärka det andliga livet inom stiftet samt att främja en stark förbindelse mellan de olika verksamhetsorganen i stiftet och svenska kyrkans gemensamma organ, missionsstyrelsen och diakonistyrelsen. Stiftsmötet söker fylla sin uppgift genom allmänna möten och genom den av stiftsrådet ledda fortgående verksamheten.

Vid stiftsmötena förekommer utöver sedvanliga förhandlingar dels offentliga gudstjänster, föredrag och samtal i religiösa frågor, dels ett ombudsmöte med präster och lekmannaombud. Ombudsmötet har att besluta i anledning av stiftsrådets verksamhetsberättelse, att granska stiftsrådets förvaltning och stiftsmötets räkenskaper samt att besluta i frågor som av stiftsrådet eller stiftsmötet hänskjutits till ombudsmötets avgörande.

Rätt att deltaga i ombudsmötets beslut tillkommer stiftsrådets ledamöter, varje stiftet tillhörande eller där tjänstgörande präst samt de valda lekmannaombuden. Dessa lekmannaombud utses av kyrkorådet eller av kyrkomenigheten inför församlingens pastor i sammanhang med allmän guds-

tjänst, varvid varje församling äger rätt att välja ett ombud för varje påbörjat 4 000-tal av församlingsmedlemmar, dock högst 4 ombud.

Stiftsrådet utgöres av ärkebiskopen såsom ordförande, domprosten såsom vice ordförande samt sex av ombudsmötet valda ledamöter jämte suppleanter, en präst och en lekman från vartdera av stiftets tre landskap. I stiftsrådet ingår vidare två representanter jämte ersättare för Ärkestiftets ungdomsråd. Stiftsadjunkterna och ungdomssekreterare är jämte representanter för vissa särskilda grenar av den frivilliga verksamheten inom stiftet adjungerade medlemmar av stiftsrådet. De adjungerade medlemmarna har yttrande- och förslagsrätt men ej rösträtt.

Stiftsrådet tillkommer att vidtaga åtgärder för att tillgodose behov och önskemål inom stiftet, att söka anskaffa medel och mottaga gåvor för den verksamhet som upptages av stiftsmötet, att leda och ansvara för denna verksamhet, att anställa lämpliga personer för verksamheten, att förbereda stiftsmöten och ombudsmöten, att avgiva erforderliga verksamhetsberättelser samt att göra framställningar och förslag till ombudsmöte och verkställa där fattade beslut.

Antalet deltagare i stiftsmötena brukar utgöra 300 à 400.

Stiftsrådet är avsett att vara ett sammanhållande organ för allt s. k. frivilligt arbete inom stiftet. Som en huvuduppgift har stiftsrådet tagit sjömansvården utefter ärkestiftets kust. För detta ändamål är i stiftsrådets tjänst anställd en särskild assistent, vilken i samarbete med stiftsadjunkten för sjömansvården dels bedriver föredragsverksamhet i stiftet, dels med stiftsrådets motorbåt besöker fyrplatser, fyrskepp och fiskelägen efter kusten. Läsrumsverksamhet bedrives i tio av ärkestiftets hamnar.

I stiftsrådets allmänna verksamhet ingår understöd till den andliga vården av de inom ärkestiftet bosatta dövstumma. Till den allmänna verksamheten hör vidare utdelning av olika anslag. Arbetsplan för ett intensifierande av stiftsrådets verksamhet har utarbetats, bl. a. genom ett arbetsutskott och en stiftsrådets byrå såsom ett samarbetsorgan mellan stiftsrådet och församlingarna. Olika kommittéer inom stiftsrådet verkar i aktuella uppgifter, t. ex. söndagshelgden, andaktslitteraturen, kyrkorådsdagar, evangelisation, svenska kyrkohjälpen. Stiftsrådet utger även kortare beskrivningar över stiftets kyrkor. Slutligen är mer eller mindre fast knuten till stiftsrådet ungdomsverksamheten inom ärkestiftet. Organ för stiftsrådet och ungdomsrådet är tidningen »Ärkestiftet».

Linköpings stift. I Linköpings stift hölls redan på 1880 talet stiftskonvent, på 1920-talet ombildade till stiftssynoder. År 1938 antogs av stiftssynoden stadgar för stiftsmöte och stiftsråd.

Enligt dessa stadgar har stiftsmötet till uppgift att sammanföra präster och för kyrkligt liv och arbete nitälskande män och kvinnor bland stiftets

kyrkofolk till uppbyggelse och rådslag om frågor av betydelse för stiftets andliga liv.

Biskopen är ordförande i stiftsmötet och stiftsrådet. Självskrivna ledamöter av stiftsmötet är medlemmarna i domkapitlet, stiftsrådet, ungdomsrådet, missionsrådet, kyrkobrödernas konventråd, organistföreningens styrelse, kyrkosångsförbundets styrelse, stiftsrådets kommittéer samt inom stiftet tjänstgörande präster.

Kyrkoråden i stiftets församlingar äger därutöver utse till ledamöter av stiftsmötet en för varje påbörjat tusental invånare, dock högst 5 för varje församling.

Stiftsmötena sammanträder i regel vart fjärde år.

Stiftsrådet har följande sammansättning: biskopen självskriven ordförande. Självskrivna ledamöter är vidare resp. ordförande i ungdomsrådet, missionsrådet, kyrkobrödernas stiftskonvent och stiftets söndagsskolråd. Sex ledamöter, tre präster och tre lekmän, jämte motsvarande antal suppleanter väljs av stiftsmötet. Ordförandena i stiftsstudierådet, kvinnorådet och sjömansvårdsrådet adjungeras till stiftsrådets sammanträden.

Stiftsrådet utgör »en arbetsgemenskap till främjande av det kristliga livet på kyrklig grund inom stiftets församlingar samt skall vara en samlingspunkt för och bereda stöd och hjälp åt det kyrkliga arbetet av olika skiftningar». Som verkställande utskott tjänstgör stiftsrådets ordförande, vice ordförande, kassaförvaltare och sekreterare. Stiftsrådet tillsätter ett flertal arbetsutskott och kommittéer, såsom för söndagsskola, bildningsverksamhet, sjömansvård, arbete bland värnpliktig ungdom, publicistisk verksamhet, stiftsstudieråd, kvinnoråd samt för andra kyrkliga arbetsuppgifter. Stiftsrådet anordnar även årligen s. k. kyrkodagar inom stiftets olika delar.

I stifts- och ungdomsrådens tjänst är anställd en pastorsdiakon med särskilda uppgifter inom ungdomsarbetet. Stiftsrådet utger även »Linköpings stiftsblad».

Skara stift. Den allmänna karaktären av stiftsmöte och stiftsråd är i huvudsak lika i de olika stiften. I det följande anföres därför endast sådant som är av särskilt intresse för de olika stiften.

I Skara stift hålles stiftsmöte vart annat eller vart tredje år, fr. o. m. 1911. Stiftsmötet är öppet för alla. Till stiftsmötet hör en enskild sammankomst av den vid mötet närvarande ombudsförsamlingen, som utövar beslutanderätten på stiftsmötets vägnar.

Ombudsförsamlingen utgöres dels av självskrivna ledamöter (i huvudsak utsedda efter samma principer som i Linköpings stift), dels valda ledamöter. De valda ledamöterna utses av stiftets församlingar genom dess kyrkoråd, varvid följande ordning för närvarande gäller: ett ombud utses, när församlingens folkmängd ej överstiger 2 000, två ombud för försam-

lingar mellan 2 000—5 000 invånare samt tre ombud för församlingar med mer än 5 000 invånare. Smärre församlingar som bildar ett pastorat må kunna utse ett pastoratsombud i stället för församlingsombud.

Stiftsmötets ombudsförsamling väljer sex ledamöter av stiftsrådet, tre präster och tre lekmän, jämte fyra suppleanter. Ungdomsrådet, missionsrådet och kyrkobrödernas stiftskonvent utser vardera en ledamot jämte suppleant. Biskopen är självskriven ordförande. Domprosten är vice ordförande.

Stiftsrådet, som är stiftsmötets verkställande organ, utger bl. a. stiftstidningen »Kyrkvägen». På stiftsrådets initiativ har även inspelats en film om Skara stift (1946).

Strängnäs stift. Stiftsmöte hålles vartannat år, fr. o. m. 1919. Rätt att deltaga och besluta tillkommer, förutom stiftsrådets ledamöter, varje i stiftet tjänstgörande präst samt de lekmannaombud, som väljes av resp. församlingars kyrkoråd till ett antal av ett för varje 2 500-tal invånare, två ombud när folkmängden är över 2 500 men under 5 000, och tre ombud när folkmängden uppgår till 5 000 och därutöver.

Stiftsrådet består av biskopen som ordförande och 24 medlemmar, hälften präster och hälften lekmän. Vid varje allmänt stiftsmöte avgår halva antalet präster och halva antalet lekmän, varefter nyval äger rum. Stiftsrådet, som tillkom 1919, är uppdelat i kommittéer: för arbete bland barn och ungdom under konfirmationsåldern (söndagsskolekommittén), för ungdomsverksamhet, för mission och sjömansvård, ett förvaltningsutskott samt en kommitté för förvaltning av stiftets lånefond för prästkandidater.

Organ för stiftsrådet är »Upp till Herrens gårdar. Stiftsblad för Strängnäs stift». Av stiftsrådet utges »Till Hembygden, en julhälsning till församlingarna i Strängnäs stift».

Västerås stift. Stiftsmötet sammanträder i regel vartannat år, fr. o. m. 1915.

Vid stiftsmötena hålles på fastställd dag särskild stiftsstämma såsom beslutande ombudsförsamling med församlingarnas valda ombud jämte stiftsstämmans självskrivna ledamöter, d. v. s. stiftsprästerskapet samt domkapitlets och stiftsrådets medlemmar. För val av församlingsombud till stiftsstämman gäller att varje församling äger utse ombud till högst lika antal som inom församlingen förefintliga prästerliga befattningar. Suppleanter bör utses till samma antal som ombud. Valet förrättas på sätt pastor finner lämpligt, dock av sådan korporation som kan betraktas som representerande församlingen i dess helhet.

Stiftsrådet konstituerades 1913 och består av biskopen som självskriven ordförande samt åtta på stiftsstämma valda personer, hälften präster och hälften lekmän, jämte fyra suppleanter.

Stiftsrådet utger årligen »Julbok för Västerås stift» samt »Västerås stifts-

blad». En betydelsefull gren av stiftsrådets verksamhet har varit knuten till dess lånefond för teologie studerande, varigenom åtskilliga teologie studerande erhållit räntefria studielån intill 3 000 kronor. Stiftsrådet äger församlingshemmet i Sörsjön samt ett soldathem i Västerås. Det förvaltar fonder för bl. a. seminaristhem i Falun och församlingshem i Grytnäs.

Stiftsrådet avlönar föreståndare för soldathemmet i Västerås samt bidrager till avlöning av pastorsdiakoner i Sörsjön, Hallstahammar och Rättvik. Av stiftsrådet har förordnats två präster som pressombudsmän för stiftet. Av stiftsrådet och stiftskvinnorådet gemensamt har anställts en kvinnlig församlingssekreterare.

Växjö stift. Ordinarie stiftsmöten hålles vart annat år, fr. o. m. 1923, extra stiftsmöten när stiftsrådet eller revisorerna så önskar. Rätt att deltaga i stiftsmötets beslut och val tillkommer dels närvarande församlingsombud som, ett för varje församling där folkmängden ej överstiger 2 000, högst två för församlingar mellan 2 000—5 000, högst tre när folkmängden överstiger 5 000, valts antingen av församlingens kyrkoråd eller, helst efter förslag av kyrkorådet, i sammanhang med allmän gudstjänst inför församlingens pastor, dels närvarande kretsombud från organiserade ungdomskretsar, dels närvarande domkapitels- och stiftsrådsledamöter samt i stiftet kyrkoskrivna präster.

Stiftsrådet består av biskopen som ordförande med domprosten som suppleant jämte tio ledamöter, därav fem präster med tre suppleanter och fem icke präster, män eller kvinnor med tre suppleanter. Fyra präster och två suppleanter samt fyra lekmän och två suppleanter väljes av vid stiftsmötet närvarande präster och församlingsombud, helst så att varje landsdel inom stiftet blir representerad. En präst och en lekman jämte en suppleant för vardera väljes av de kyrkliga ungdomskretsarnas ombud vid stiftsmötet. Stiftsrådet svarar för det frivilliga arbetet i stiftet, kanske mer poängterat i Växjö stift än i övriga, emedan stiftet ej äger någon särskild organisation för ungdomsverksamheten. Denna ledes av stiftsrådet genom en särskild stiftets ungdomsnämnd. I samtliga kontrakt verkar kontraktsungdomsråd (kontraktsråd).

På beslut av stiftsrådet bildades 1930 Växjö stifts kyrkliga bildningsförbund. Stiftsrådet utger ett månadsblad »Kyrka och Hem» samt driver egen pressbyrå. Det utövar sjömansvård i Kalmarsundshamnarna genom anordnande av gudstjänster och samkväm för sjömän samt genom biblioteksverksamhet.

Lunds stift. Stiftsmöte hålles i regel vartannat år, fr. o. m. 1920. De valda lekmannaombuden utses av kyrkorådet eller i annan ordning. Varje församling har rätt att välja ett ombud. Vid de tillfällen, då val av lekmannaledamot av domkapitlet skall äga rum enligt lagen 13 november

1936 om domkapitel, sammanfaller tidpunkten för stiftsmötet med ifrågavarande val till domkapitlet.

Stiftsmötet utser en stiftsmötesbestyrelse, som har till uppgift att förbereda och anordna stiftsmöte, utföra av sådant fattat beslut och i övrigt söka främja kyrkligt församlingsliv och kyrklig kärleksverksamhet inom stiftet. Under tiden mellan stiftsmötena fungerar bestyrelsen som stiftsråd.

Stiftsrådet består av fyra präster och fyra lekmän med tre präster och tre lekmän som suppleanter. De väljes av stiftsmötet. Biskopen är ordförande i stiftsrådet.

Göteborgs stift. Någon organisation som helt motsvarar övriga stifts stiftsråd finns ej i Göteborgs stift. Ej heller har där hållits stiftsmöten.

I viss mån ersättes stiftsrådet av Göteborgs stifts diakoniråd, verksamt sedan 1923. Enligt stadgarna har diakonirådet till uppgift att »verka för en rikare utveckling av den kyrkliga diakonien, särskilt bland fattiga, sjuka och förkomna». Efter införandet av stiftsadjunktsorganisationen har diakonirådet även arbetat för att stödja stiftsadjunkternas verksamhet.

Karlstads stift. Stiftsmöten hålles i stiftsstaden i regel varannat år fr. o. m. 1912. Varje församling äger att genom sitt kyrkoråd utse ett lekmannaombud för varje påbörjat 2 000-tal församlingsmedlemmar, dock högst fem ombud.

Stiftsrådet, tillkommet närmast såsom resultatet av en motion av stiftets biskop till 1911 års prästmöte, förbereder på vanligt sätt stiftsmöte samt fungerar såsom dess verkställande organ. Stiftsrådet består av biskopen såsom ordförande och åtta ledamöter, fyra präster med två suppleanter valda av stiftets prästsällskap och fyra lekmän med två suppleanter valda av stiftsmötets lekmannaombud. Ur stiftsrådsberättelsen för år 1948 hämtas följande uppgifter:

Till stiftsrådets verksamhet hör spridning av kristna tidningar, böcker, andaktsböcker till konfirmander m. m., utgivande av »Karlstads stiftsblad» och »Karlstads stifts julbok» samt handhavande av Karlstads stifts pressbyrå. En sekreterare är anställd för ungdomsarbetet. En söndagsskolnämnd svarar för utbildning av söndagsskollärare, anskaffande av studiematerial o. s. v. Stiftsrådet stöder föreningen Soldaternas Vänners verksamhet bland de värnpliktiga. Till stiftsrådets verksamhet hör även anordnande av möten och kurser samt understödjande av sådant arbete som befrämjar det andliga livet i stiftet. Ur vissa till stiftsrådet hörande fonder utdelas anslag till teologie studerande m. fl.

Härnösands stift. Stiftsmöten hålles i regel vartannat år, fr. o. m. 1912. Rätt att deltaga i stiftsmötets beslut tillkommer, förutom stiftsstyrelsens och stiftsrådets medlemmar, varje stiftet tillhörande präst samt de lekmannaombud, som ett pr 5 000 invånare utsetts för varje församling på

lämpligt sätt, helst efter förslag av kyrkorådet, i sammanhang med allmän gudstjänst inför församlingens pastor.

Stiftsrådet utgöres av biskopen såsom ordförande och åtta ledamöter, hälften präster och hälften lekmän, jämte motsvarande antal suppleanter.

Stiftsrådet bedriver bl. a. sjömansvård i Ådalens och Sundsvalls skeppningsdistrikt under ledning av särskild pastor. Soldatvård utövas i Östersund och Sollefteå, där stiftsrådet har egen soldathemsbyggnad. Stiftsrådet lämnar ekonomiskt bidrag för avlönande av lekmannamedhjälpare i vissa församlingar.

Av stiftsrådets publikationer kan nämnas stiftsbladet »Vårt Stift» samt julboken »Från Ådalar och Fjäll».

Stiftsrådet äger en ungdomsgård i närheten av stiftsstaden.

Under stiftsrådet sorterar söndagsskolnämnden, pedagogiska nämnden, den senare med uppgift att fullgöra förbindelsetjänst mellan kyrkans barn- och ungdomsverksamhet å ena sidan och kristen undervisning och fostran i statens och kommunernas läroanstalter å andra sidan, vidare pressbyrån, som bl. a. distribuerar artiklar i andliga och kyrkliga frågor till stiftets tidningar, samt kyrkliga kvinnoförbundet, kyrkliga textilrådet och Härjedalens kontraktsråd.

Stiftsrådet anordnar årligen kurser och möten av skilda slag.

Luleå stift. Stiftsmöte och stiftsråd upprättades genom beslut av prästmötet 1915. Stiftsmötet hålles som allmänna kyrkodagar numera i regel varje år. Rätt att deltaga i stiftsmötets beslut tillkommer förutom stiftsstyrelsens och stiftsrådets medlemmar varje stiftet tillhörande präst samt de lekmannaombud, ett för varje församling, vilka på lämpligt sätt, helst efter förslag av kyrkorådet i sammanhang med allmän gudstjänst inför församlingens pastor utsetts.

Stiftsrådet, som är konstituerat efter samma grunder som Härnösands, anordnar stiftsmöten och församlingsmöten m. m., understöder sjömansvård i Holmsund, Nederkalix, Luleå, Piteå och Skellefteå samt lämnar ekonomiska bidrag för ungdomsverksamhet och för utbildning av söndagsskollärare m. m. I stiftsrådets tjänst är för närvarande anställda fem pastorsdiakoner som församlingsmedhjälpare i stiftets vidsträcktare församlingar.

Luleå stifts ungdomsförbund bedriver sin verksamhet i anslutning till stiftsrådet.

Visby stift. Vid 1934 års prästmöte antogs stadgar för stiftsmöte och stiftsråd. Stiftsmötet sammanträder i regel vartannat år, fr. o. m. 1910. Rätt att deltaga i besluten tillkommer förutom stiftsrådets medlemmar varje inom stiftet tjänstgörande präst samt lekmannaombud för stiftets församlingar, valda av kyrkoråd eller kyrkostämma (kyrkofullmäktige), varvid församling med högst 500 invånare äger utse ett ombud, försam-

ling med mer än 500 men högst 3 000 invånare två ombud och församling med mer än 3 000 invånare fyra ombud. Stiftsrådet består av biskopen som ordförande samt tio ordinarie ledamöter, hälften präster och hälften lekmän, samt fyra suppleanter. Under stiftsrådet sorterar kyrkliga ungdomsrådet, söndagsskolrådet och kyrkliga kvinnorådet.

Stiftsrådet står numera bakom såväl ungdomskurser i stiftet som olika kyrkliga läger för pojkar och flickor. Till stiftsrådets uppgift hör även att utgiva Visby stifts julbok och eventuellt andra tillfälliga eller periodiska skrifter.

Stockholms stift. Stiftsmöte hålles i regel vartannat år, fr. o. m. 1943. I samband med stiftsmöte hålles stiftsstämma. Rätt att deltaga i stiftsstämmans förhandlingar och beslut tillkommer domkapitlets ledamöter och suppleanter, stiftsrådets ledamöter och suppleanter, stiftets prästerskap, i stiftsrådets tjänst anställda personer samt lekmannaombud valda av församlingarnas kyrkoråd. Varje församling med intill 10 000 invånare har rätt att sända två ombud, församling med mer än 10 000 invånare har rätt att sända ett ombud för varje påbörjat 5 000-tal invånare, dock sammanlagt högst fem ombud. Därutöver må stiftsrådet på därom gjord framställning tillerkänna inom stiftet verksamma organisationer rätt att utse representanter till det antal stiftsrådet bestämmer att deltaga i stiftsstämmans förhandlingar och beslut.

I stiftsrådet är biskopen ordförande och pastor primarius vice ordförande. Stiftsstämman väljer sex ledamöter av stiftsrådet, hälften präster och hälften lekmän, jämte sex suppleanter. Av lekmännen skall minst en ledamot och en suppleant vara kvinna. Vidare utser var och en av Stockholms domkapitel, Stockholms stifts prästsällskap, stiftets missionsråd, sjömansvård, ungdomsråd, kyrkvärdsförening, prästfruförening, syföreningsråd, kyrkobrödernas stiftskonvent samt kyrkliga ungdomsförbund en ledamot jämte en suppleant. Stiftsrådet äger rätt att med sig adjungera ledamöter från andra organisationer, som har en sådan betydelse för stiftets andliga liv, att de bör stå i regelbunden förbindelse med stiftsrådet. — Frågan om en ändring av stiftsrådets sammansättning i avsikt att minska dess medlemsantal är för närvarande under utredning. Stiftsrådets verksamhet bedrives i stor utsträckning genom särskilda utskott, såsom evangelisationsutskottet, skriftutskottet, söndagsskole- och juniorutskottet, kvinnorådet, sjukhusrådet, friluftsfolkets kommitté och skärgårdskommittéen.

Stiftsrådet utger kyrkobladet »Stockholms Stift» och publikationen »Stockholms Stifts Julbok».

Enligt stiftsrådets verksamhetsberättelse till stiftsmötet 1948 anses behov föreligga av utvidgning och förstärkning av stiftsrådets verksamhet genom inrättande av en ungdomsbyrå för att hjälpa inflyttad ungdom från landsorten, en utökning av skärgårdsadjunktens arbete till att omfatta minst

två skärgårdspatruller, skapandet av stiftets hornmusikkår och sträng musikband, genomförande av reklamkampanj i huvudstadspressen om vad kyrkan är och vill, effektivisering av själavårdstjänsten vid huvudstadens sjukhus och sjukhem, anordnande av konferens för bättre kontakt med folkrörelserna, pressen och olika större yrkesorganisationer, anslag till reseersättningar för söndagsskollärare och ungdomsledare i förortstjänster, anställande av flera special- och ungdomssekreterare i stiftsrådets tjänst, ungdomsledareutbildning och evangelistträning, spridande av evangeliet med moderna hjälpmedel.

Stiftsrådet har för närvarande anställt en särskild ungdomssekreterare

Förslag till lagbestämmelser angående stiftsmötesorganisationen.

Stiftsmötesinstitutionens tillkomst är, såsom herrar Lagerström och Hultgren framhöll i sin motion (nr 7) till 1946 års kyrkomöte, ett bevis för det starka »dynamiska» drag som utmärker det svenska kyrkolivet under 1900-talet. Utvecklingen inom samhälle och kyrka har med nödvändighet skapat verksamhetsformer och arbetsgrenar som fordrar samlande planläggning och ledning, såsom diakoni och mission, ungdomsvård, söndagsskoleverksamhet, bildningsarbete, sjömansvård, soldathemsverksamhet, publicistisk verksamhet. Allt detta arbete bär ännu i huvudsak det fritt organiserade arbetets karaktär men har i de flesta stift inordnats i ett stiftssammanhang på så sätt, att stiftsmötet och stiftsrådet ytterst bär ansvaret för dess fullföljande.

Utvecklingen har gått snabbt framåt och i stort sett ägt rum efter vissa enhetliga linjer. I alla svenska stift, utom Göteborgs, finns numera en stiftsmötesorganisation vid sidan om den legala stiftsledningen men i viss anslutning till denna.

Motionärerna har i sin motion framhållit som en svaghet hos det s. k. frivilliga arbetet inom stiften, att det saknar den breda folkliga förankringen och att det fortfarande har prägel av en tillfällighet och osäkerhet. Vidare förhindras en önskvärd expansion av de nu alltför ringa ekonomiska resurserna.

Motionärerna ställde sig tvivlande till tanken att en förbättring i de berörda avseendena skulle kunna äga rum, så länge stiftsarbetet äger frivillighetens karaktär. Deras förslag gick därför ut på att låta stiftsmötet bli en representation för stiftets kyrkoförsamlingar, varvid församlingarna borde kunna intresseras att lämna ekonomiskt stöd åt stiftsmötesinstitutionen. Förhållandet mellan stiftsmöte och stiftsråd borde enligt motionärernas mening regleras så, att stiftsmötet med den därtill hörande stiftsstämman eller ombudsförsamlingen bleve en beslutande församling och

stiftsrådet dess beredande och verkställande organ. Stiftsmötesorganisationen borde enligt motionärerna legaliseras och ta form av en »stiftsrepresentation genom stiftsmöte, sammansatt av vid val av kyrkostämma eller kyrkofullmäktige, eventuellt kyrkoråd, utsedda ombud och med uppgift att med ekonomiskt stöd av församlingarna handlägga vissa ärenden i fråga om sådant kyrkligt arbete, som berör stiftet i dess helhet».

Kyrkolagsutskottet, som i det stora hela ställde sig välvilligt till den framförda motionen, uttalade emellertid med rätta i sitt betänkande (nr 28) vissa tvivel mot en legalisering av det fria stiftsarbetet i den form som motionärerna föreslagit, d. v. s. att genom förhållandevis detaljerade bestämmelser alltför fast infoga detta arbete i kyrkosystemet. Utskottet ansåg att man tills vidare skulle nöja sig med att ge stiftsmöte och stiftsråd en officiellt erkänd ställning medelst bestämmelser i lag. Utskottets förslag att sammanföra prästmöte och stiftsmöte i gemensamma lagbestämmelser synes vara mycket lyckligt, då härigenom den nya stiftsmötesorganisationen skulle bli jämställd med prästmötesorganisationen, utan att utvecklingen hindrades.

Det synes likaledes vara en framkomlig väg för den ekonomiska frågans lösande, som kyrkolagsutskottet pekat på genom att föreslå en sådan ändring av 2 § lagen om församlingsstyrelse, att församlingarna skulle tillerkännas laglig rätt att ekonomiskt stödja det andliga arbetet inom stiftet.

Debatten om stiftsmötesorganisationen i kyrkomötet blev förhållandevis livlig. I fråga om kyrkolagsutskottets förslag att legalisera stiftsmötesorganisationen var kyrkomötet enigt, varvid man dock starkt underströk vikten av att lagbestämmelserna skulle göras så vida, att stiftsmötesorganisationens karaktär av fria sammankomster och stiftshögtider inte skulle förryckas.

Diskussionen i kyrkomötet kom i stort sett att röra sig om punkt 2 i kyrkolagsutskottets förslag, en fråga som närmare skall beröras vid behandlingen av de hithörande ekonomiska problemen (nedan s. 76 ff.).

Vad först frågan om själva legaliseringen beträffar, synes denna i sak tillhöra de mera väsentliga frågorna inom svenskt kyrkoliv av i dag. Stiftsmötesorganisationen är en nutida skapelse, som förvånansvärt hastigt har visat sig fylla ett verkligt behov inom svenska kyrkan. Av den ovan givna redogörelsen har framgått hur de olika stiften organiserat det andliga arbetet. En tendens är att mer eller mindre fast knyta stiftets ungdomsarbete och övrig liknande verksamhet till stiftsrådet eller i varje fall samordna arbetsgrenarna utan att åstadkomma byråkratiska former.

Ett bestående intryck av den givna översikten över det vittutgrenade arbetet inom stiften är rörligheten och livaktigheten hos det stiftsorganiserade arbetet. Vad som särskilt är värt uppmärksamhet är att detta arbete till mycket stor del vilar på de personliga insatser som lekmän utför

i nära samarbete med präster. Här realiseras en arbetsgemenskap, som visat sig vara till stor välsignelse för stiftet och dess församlingar. Det synes därför också vara riktigt att denna lekmannainsats i Sveriges kyrkoliv finge stöd av kyrkolagen. Det ökade lekmannainflytandet i svenskt kyrkoliv har fått en manifestation i den nya kyrkomötesförordningen. Det är därför följdriktigt att lagfästa en stiftsrepresentation efter enahanda principer. Prästerna har sedan medeltiden haft sin representation i prästmötet. Som en motsvarighet härtill bör också det aktiva kyrkofolket få sin organisation i stiftsmötet.

Legaliseringens innebörd.

Avsikten med legaliseringen är ej att binda utan att stödja det andliga arbetet inom stiftet. Det är därför nödvändigt att bestämmelserna å ena sidan göres så vida, att den fria och naturliga utvecklingen ej hindras, å andra sidan så fasta, att lagbestämmelserna ger verkligt stöd åt stiftsarbetet. Legaliseringen skall alltså ge stiftsmötesinstitutionen en lagligt erkänd ställning. Men vad ger den därutöver? Skall stiftsmötena föreskrivas som obligatoriska eller skall de fortfarande bära tillfällighetens karaktär? Någon framhöll i ett anförande vid kyrkomötesdebatten att det ingalunda vore meningen med legaliseringen, att stiftsmötena skulle föreskrivas som obligatoriska utan att bestämmelserna i första hand skulle syfta till att ge anvisning om exempelvis vem som skulle sammankalla stiftsmöte och vidare en beskrivning av uppgifterna i mera allmänna ordalag.

Jag har svårt att ansluta mig till denna ståndpunkt, som väl möjligen intagits med hänsyn till Göteborgs stift. Om det lagliga erkännandet betraktas som något eftersträvansvärt av kyrkan, synes det vara nödvändigt att kyrkan också påtager sig visst ansvar i samband med det vunna resultatet. Jag har även svårt att tänka mig hur man skulle utforma bestämmelserna för en organisation, som kan vara verksam eller kan låta bli att vara verksam allt efter omständigheterna. Det är tvärtom från alla synpunkter ändamålsenligt att lagbestämmelserna fastslår stiftsmötenas legala och regelbundna karaktär.

Men utvecklingen kan ju bli en annan inom svenskt kyrkoliv under de kommande generationerna? Skulle inte under sådana förhållanden lagen verka hämmande på rörelsefriheten och utvecklingen hejdas?

En jämförelse med prästmötet är lärorik. Prästmötesinstitutionen är i det närmaste lika gammal som kyrkan i Sverige och ändå så livskraftig, att den nu förnyar sig själv. Studiet av dess historia har givit vid handen att prästmötena tidvis haft sina förfallsperioder. Men vad som räddat

dem har varit själva lagbestämmelserna. Just prästmötenas obligatoriska karaktär har varit av positiv och uppehållande betydelse. Jag hävdar därför med bestämdhet att legaliseringen icke bör ha någon annan innebörd än att stiftsmötet skall vara obligatoriskt.

Göteborgs stift.

Svårigheten med den angivna tolkningen av legaliseringen knyter sig till de förhållanden som råder i Göteborgs stift, det enda svenska stift som varken har stiftsmöte eller stiftsråd. Traditionen inom det västsvenska stiftet skiljer sig i flera avseenden från det övriga landet. Då frågan om en legalisering var före vid kyrkomötet 1920, utgjorde tanken på kyrkotraditionen i Göteborgs stift för Gottfrid Billing en vägande invändning mot en legalisering, som för honom tedde sig som en i svenskt kyrkoliv främmande uniformering. Man torde nu ej behöva se saken på sådant sätt, vilket ej heller Göteborgsstiftets representanter har gjort vid 1946 års kyrkomöte, då ingen av dem reserverade sig mot förslaget om legalisering.

I Göteborgs diakoniråd har Göteborgs stift redan en motsvarighet till stiftsrådet. Dess uppgifter är i stort sett av den art som annars tillkommer ett stiftsråd, ehuru dess sammansättning är en annan. Huruvida organisationen kallas stiftsråd eller diakoniråd spelar för saken inte någon avgörande roll. Översikten över dess verksamhet har visat att dess uppgifter inte nämnvärt skiljer sig från de svenska stiftsrådens.

Beträffande stiftsmötet synes svårigheterna vara större. Meningen med den föreslagna legaliseringen är ju inte att införa ett för kyrkolivet främmande tvång. Det är ju tänkbart att en stiftsmötesartad sammankomst i vedertagna former mellan präster och lekmän är så främmande för det andliga livet i Göteborgs stift, att dess förverkligande skulle kännas som ett tvång. Under sådana förhållanden vore legaliseringen emot kyrkomötets åsikt, där man starkt framhöll vikten av att den spontana och fria karaktären av stiftsarbetet ej skulle spolieras genom lagbestämmelser.

För att på ett tillfredsställande sätt lösa frågan syntes det mig till en början vara nödvändigt att utarbeta undantagsbestämmelser för Göteborgs stift eller att formulera lagtexten så, att Konungen kunde bevilja behövliga dispenser, men ju mer jag försökte förverkliga dessa linjer, desto starkare blev mitt inre motstånd till en sådan lösning. Det synes mig nämligen som om den under andlig frihet givna enheten inom svenska kyrkan skulle allvarligt hotas genom särlagstiftning för ett visst stift och att själva syftet med legaliseringen härvid ginge till spillo. Den bleve under sådana förhållanden endast en halvmesyr, då i det allmänna medvetandet ändå

stode kvar en rest av tillfällighet och frivillighet i fråga om det kristliga arbetet inom kyrkostiften.

Jag har därför stannat vid en annan lösning, som jag hoppas skall visa sig vara godtagbar. Enligt bestämmelserna i lagen om domkapitel skall valda ombud för stiftets pastorat sammanträda för val av lekmannaledamot jämte suppleant i domkapitlet. Sådant val äger rum minst vart sjätte år. Jag har under närmare motivering som anföres i följande avsnitt förordat att denna valprocedur, såsom redan nu sker i vissa stift, sammankopplas med stiftsmötet. Då den av mig föreslagna valtexten angående tiden för stiftsmötets hållande anger »i regel vartannat år, dock minst vart sjätte år», är det osökt att till den redan nu i Göteborg vart sjätte år återkommande samlingen av valda lekmannaombud från stiftets pastorat inbjuda stiftets präster till gemensam gudstjänst, ev. några förhandlingar. Detta är ett stiftsmöte i den föreslagna lagens mening. Utformningen av stiftsmötesorganisationen i övrigt är ju ett helt internt stiftsproblem, varför det inte torde erbjuda större svårigheter för Göteborgsstiftet att självt finna de former, som fullföljer dess kyrkotradition.

Stiftsmötet som valkorporation.

Som tidigare nämnts har frågan om stiftsmötet som valkorporation vid flera tillfällen varit aktuell, framför allt i samband med utredningarna angående domkapitel och kyrkomöte. Dessa utredningar har dock naturligt nog i första hand betraktat stiftsmötesinstitutionen med utgångspunkt från möjligheten att anskaffa lämplig valförsamling för val till domkapitel, resp. kyrkomöte, varför stiftsmötets egenart ej kommit till sin rätt i dessa utredningar, ett förhållande som också påpekats i andra sammanhang.

Nu synes emellertid den omständigheten att frågan om stiftsmötet som valförsamling hittills utvecklats i negativ riktning inte för all framtid behöva innebära att tanken ej kan bli föremål för ny prövning. Tvärtom synes det naturligt och ändamålsenligt att, om stiftsmötet nu genom en legalisering erhåller en lagligt erkänd ställning som låter stiftsmötets självskapande egenart komma till sin rätt, också bygga vidare på den nya folkligt förankrade stiftsrepresentation, som faktiskt föreligger i de regelbundet återkommande stiftsmötena. Jag ansluter mig härvid till dåvarande biskopen i Växjö, som i kyrkomötesdebatten bl. a. yttrade: »I detta sammanhang bör man inte glömma bort två andra frågor, som också ha aktualitet. Den ena gäller de valförsamlingar för val till domkapitel och val till kyrkomöte, som redan finnas. Utredning angående valen till kyrkomötet är så vitt jag vet fortfarande å bane, och man kan alltså vänta sig ett nytt förslag i frågan. Mig förefaller det synnerligen önskvärt att få en stiftsrepresentation, som kunde fungera för såväl domkapitels- som kyrko-

mötesval och som därmed vore given såsom faktum. I framtiden kunde den tänkas bli betrodd med andra uppgifter, även om vi i dag inte äro mogna att definiera dessa uppgifters art och innebörd.»

Sedan detta yttrades (1946), har frågan om kyrkomötet förts fram till lösning. Situationen är för närvarande den att både domkapitlens och kyrkomötets ledamöter väljes genom tillfälliga valförsamlingar utanför stiftsmötet.

Domkapitelssakkunniga hade för sin del i sitt betänkande (SOU 1935:31) föreslagit att stiftsmötet skulle äga rätt att välja vissa ledamöter av domkapitlet. Detta förslag blev sedermera tyvärr förkastat, vilket inte hindrar att inom vissa stift numera förekommer den synnerligen praktiska anordningen att stiftsmötet sammankopplas med val av ledamot i domkapitlet.

I Lunds stift t. ex. har sedan åtskilliga år tillämpats den metoden att när val av lekmannaledamot i domkapitlet skall äga rum, sker detta val i anslutning till stiftsmötet. Eftersom perioden för domkapitelsval är sex år, låter sig detta val lätt kombineras med de i regel vartannat år återkommande stiftsmötena. I kallelsen till domkapitelsvalet anger biskopen i domkapitelscirkuläret sättet för valkorporationens utseende (genom pastoratskyrkoråden, i enlighet med föreskrifterna i lagen om domkapitel). Dessa ombud äger laglig rätt till resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet. I kallelsen till stiftsmötet anges mer allmänt att varje församlings pastor bör bereda varje församling tillfälle att välja lekmannaombud för stiftsmötet, lämpligen genom val av kyrkorådet.

Det är självfallet att pastoratskyrkorådets för domkapitelsvalet utsedda ombud samtidigt får tjänstgöra som stiftsmötesombud för sin egen församling. Då vanligtvis även församlingsombuden i stiftsmötet får viss resekostnads- och traktamentsersättning för sitt deltagande i mötet, gör församlingarna genom denna anordning en ekonomisk vinst. Härtill kommer att pastoratens och församlingarnas förtroendemän får större intresse för stiftsmötet, då det genom den lagstadgade valproceduren får ett vidare verksamhetsområde.

Jag tänkte därför ursprungligen, i likhet med domkapitelssakkunniga, i de föreslagna bestämmelserna om stiftsmötet infoga: »Till stiftsmötets befogenheter hör även att i enlighet med föreskrifterna i lagen om domkapitel förrätta där angivet val av lekmannaledamot i domkapitlet jämte suppleant.» — Nuvarande praxis skulle härigenom inte nämnvärt rubbas. Ej heller skulle erfordras någon ändring av lagen om domkapitel, då den tänkta lagtexten avsågs innehålla stadgande om att bestämmelserna i lag om domkapitel 4 § mom. 2—5 skulle iakttagas vid sådant stiftsmöte, där val av ledamot i domkapitlet ägde rum.

Det är ju synnerligen önskvärt att stiftsmötet får karaktär av legal stiftsrepresentation, varför möjligheter borde beredas för att stiftsmötet allt

mer skall kunna växa in i kyrkans liv utan att dess karaktär av fri organisation därigenom hotas. I kyrkomötesdebatten med anledning av domkapitelssakkunnigas förslag framfördes heller inte någon kritik mot tanken på att låta stiftsmötet föra ett mer funktionsenligt liv i kyrkan. Vad som då stjälpte förslaget var dels stiftsmötets icke-legala karaktär, dels svårigheten att förena de båda valformerna, en svårighet som redan nu praktiskt övervunnits i vissa stift. Den nuvarande anordningen för val av ledamöter i domkapitel och kyrkomöte är artificiell och måste betraktas som en mycket litet tilltalande nödfallsutväg. Det är något onaturligt och för svenskt samhällsliv främmande att en samling tämligen slumpvis utsedda herrar bryter upp från sin hemort för att på avtalad plats samfällt nedlägga sina röstsedlar i valurnan och därefter omedelbart återvända hem igen. I varje fall kan man med det nuvarande systemet knappast tala om någon bred folklig förankring beträffande kyrkostyrelsen i stiftet och rikskyrkan.

Trots önskvärdheten att redan nu genom lagbestämmelser göra stiftsmötet till valkorporation — en anordning som väl alla måste betrakta som ändamålsenlig — har jag sett mig nödsakad att av följande skäl låta saken bero ännu en tid.

Redan nu är själva begreppet stiftsmöte ej entydigt som »kyrkligt subjekt», då ordet stiftsmöte betecknar dels den offentliga stiftshögtiden, i vilken alla som så önskar har rätt att deltaga, dels den särskilt utsedda ombudsförsamlingen, ofta kallad stiftsstämman, vars medlemmar äger rätt att deltaga i stiftsmötets beslut. Denna dubbeltydighet kan ej anses vålla några egentliga olägenheter. Skulle däremot i termen stiftsmöte även innefattas den vart sjätte år återkommande korporationen för domkapitelsval, bleve begreppbestämningen för diffus. Man skulle naturligtvis kunna tänka sig att i lagtexten infogades några ord om att ifrågavarande val av lekmannaledamot i domkapitlet förekomme vid stiftsmöte, men en sådan allmän anvisning har, synes det mig, inte någon nämnvärd uppgift.

Jag har därför inte i lagtexten berört frågan om stiftsmötet som valkorporation utan har låtit nöja mig att taga upp frågan till diskussion i förhoppning om att det i samtliga svenska stift kommer att utbilda sig en praxis som i sak gör stiftsmötet till valkorporation, i första hand för val till lekmannaledamöter i domkapitlet, men även småningom för lekmannaombud i kyrkomötet. En sådan utveckling är i hög grad önskvärd.

Man får därvid i första hand tänka sig den utvecklingen att bestämda mandatperioder, t. ex. 6-årsperioder, infördes även för kyrkomötet. Kyrkomötet skulle härigenom vinna i fasthet och i jämförelse med det nu, även efter de nya bestämmelsernas införande, trots allt i hög grad tillfälligt sammansatta kyrkomötet vara betydligt mer folkligt förankrat och representativt för svenska kyrkan.

Stiftsmötets och stiftsrådets uppgifter.

De föreslagna bestämmelserna är hållna i allmänna ordalag i enlighet med kyrkomötets uttalade önskan. Utöver vad redan tidigare nämnts står där att stiftsmötet har till uppgift att sammanföra präster och lekmän i inbördes fördjupad gemenskap och uppbyggelse till överläggning om kyrkans angelägenheter och till främjande av det kristliga livet och arbetet inom stiftet.

Beträffande stiftsrådet har jag ansett det tillräckligt att blott ange dess uppgift. Beträffande stiftsmötets och stiftsrådets sakliga uppgifter hänvisar jag till nästföljande avsnitt av utredningen, s. 67 ff.

Några bestämmelser angående val till stiftsmöte har jag ej utarbetat på den grund att varje stift bör följa den praxis som där utbildat sig. Vidare bör det anses vara en angelägenhet inom stiftet att stiftsmötet självt beslutar angående antalet ledamöter av stiftsrådet och sättet att utse dem.

Av vikt är slutligen att i lagtexten markeras att biskopen är den som sammankallar stiftsmöte, i likhet med prästmöte, samt att biskopen är självskriven ordförande i stiftsmöte och stiftsråd. Till vice ordförande bör däremot domprosten inte anses självskriven. Det torde mer överensstämma med stiftsmötets idé, att lekmän där fungerar som ersättare för ordföranden.

Det s. k. frivilliga arbetet.

Möjligen har begreppet »frivilligt arbete» vunnit burskap på den grund att arbetet till stor del uppbäres av frivilliga, oavlönade krafter. Men för den skull är inte *arbetet* såsom sådant frivilligt. Det är framsprunget ur ett inre, kristet tvång och är därför omistligt för svenska kyrkan. Just den omistliga karaktären av detta arbete har drivit fram tanken på dess lagfästande.

Det vore därför önskvärt att termen »frivillig» snart försvunne från kyrkospråket, då den dels är obiblisk, dels sakligt missvisande, dels leder till falska associationer och värderingar av arbetets art.

Ju mera man, teoretiskt eller praktiskt, ägnar sig åt kyrkans verksamhetsformer, desto vanskligare ter sig den nu så vanliga termen *frivilligt* arbete. Den har uppkommit som följd av en utveckling, som gått utanför och utöver de i kyrkolagen angivna formerna för församlingsarbete. Teoretiskt sett har härvid uppstått en skillnad mellan å ena sidan det lagstadgade arbetet, gudstjänstlivet med dess mycket detaljerade bestämmelser om t. ex. aftonsång i städerna, ottesång på vissa angivna högtidsdagar, passionsgudstjänster och veckopredikningar i vissa församlingar, vidare prästens förrättningar och skyldigheter i samband med dop, konfirmation,

vigsel, jordfästning, sockenbud o. d., och å andra sidan det moderna, mångskiftande församlingsarbetet i form av söndagsskola, ungdomsverksamhet, bildningsarbete, mission, diakoni, sjömansvård, syföreningsarbete, understödjande verksamhet etc.

Var och en som äger minsta kännedom om nutida svenskt kyrkoliv vet att dessa senare verksamhetsformer utgör en integrerande del av kyrkans arbete, och att utvecklingen aldrig kan vridas tillbaka till de förhållanden som var rådande vid tiden för den nu gällande kyrkolagens tillkomst. Detta arbete är därför »frivilligt» endast i den meningen, att det inte i nuvarande form finns omnämnt i den svenska kyrkolagens text. Däremot är det inte i sak »frivilligt», då detta arbete ytterst syftar till att förverkliga den själavård, som församlingsprästerna enligt lag är skyldiga att utföra. Det är inte heller »frivilligt» i den meningen att den enskilda församlingsprästen kan utföra det eller låta bli att utföra det efter eget tycke, då domkapitlens arbetsfördelningar för församlingarnas präster ofta innehåller bestämmelser om söndagsskola, ungdomsverksamhet etc., allt i enlighet med den utformning kammarkollegiets löneresolutioner numera i allmänhet erhåller. Erinras bör också om att Kungl. Maj:t givit viss sanktion åt detta arbete genom stiftsadjunktsorganisationen, som har till uppgift att främja ungdomsarbete, bildningsverksamhet o. d.

STIFTSRÅDETS OCH STIFTSMÖTETS EKONOMI.

Ekonomisk översikt.

Då den åt mig anförtrodda utredningen även innefattar frågan om en ändring av 2 § lagen om församlingsstyrelse den 30 juni 1930 i syfte att bland kyrkliga angelägenheter måtte upptagas bidrag till stiftsråd och stiftsmöte samt andra för stiftet gemensamma kyrkliga ändamål, har det synts mig väsentligt att erhålla uppgift om stiftsrådets och stiftsmötets ekonomiska ställning i de olika stiften. Jag har därför hos domkapitlen anhållit om en sammanställning av stiftsrådets och stiftsmötets ekonomiska förhållanden, vilken sammanställning av mig angavs helst borde vila på de senast avgivna räkenskaperna samt klart utvisa den ekonomiska ställningen, ingående och utgående balans, inkomster och utgifter under verksamhetsåret, hur inkomsterna fördelat sig på kollekter, anslag från församlingar (dels från hur många, dels med vilka ungefärliga belopp), övriga bidrag (från industrier, affärsföretag, enskilda etc.), vidare utgifternas fördelning på de olika verksamhetsgrenarna, fonder som disponeras av stiftsrådet, m. fl. uppgifter som kunde tänkas vara av betydelse för utredningen.

På grundval av de svar, samtliga avseende räkenskapsåret 1948, som därvid inkommit vill jag lämna följande översikt över stiftsmötets och stiftsrådets ekonomiska ställning i de olika stiften. I översikterna har jag utelämnat öretalen, varför smärre divergenser kan tänkas uppstå med avseende på hopsummeringen.

Ärkestiftet. Från Ärkestiftet har inkommit dels sammandrag av stiftsrådets allmänna räkenskaper under verksamhetsåret 1948, dels sammandrag av stiftsrådets sjömansvårdsverksamhets räkenskaper under samma år, dels slutligen avskrift av den ekonomiska redogörelsen för stiftsmötet i Sandviken 1948.

Den allmänna kassan utvisar en behållning från år 1947 på 8 623 kr. samt en behållning till år 1949 av 5 607 kr., d. v. s. en förlust under verksamhetsåret av 3 016 kr.

Inkomsterna till den allmänna kassan utgöres av gåva till dövstumvår-

den 400 kr., stiftskollekt 2 904 kr., anslag av 80 församlingar (ej närmare preciserat) 2 520 kr., ränta 67 kr.; summa inkomster 5 892 kr.

Utgifterna för samma kassa gäller dövstumvården 800 kr., söndagsskolverksamheten 1 200 kr., kyrkobeskrivningskommittéen 1 000 kr., stiftsmatrikel 1 000 kr., Ärkestiftets pressnämnd 800 kr., tidningen »Ärkestiftet» 500 kr., kvinnorådet 500 kr., bidrag till kyrklig gallup 500 kr., Kyrkosångens Vänner i ärkestiftet 200 kr., Sveriges kristliga seminariströrelse 100 kr., konfirmationslärarkonferenser 300 kr., bibelstudiedagar 150 kr., diakonikonferens 250 kr., övriga utgifter 1 608 kr.; summa utgifter 8 908 kr.

Sjömansvårdskassan utvisar en behållning från år 1947 av 14 953 kr. och en behållning till år 1949 av 14 018 kr., d. v. s. en förlust av 935 kr.

Inkomsterna till sjömansvårdskassan har utgjorts av kollekter och gåvor av enskilda 807 kr., gåvor av syföreningar 995 kr., stiftskollekt 7 118 kr., anslag av 9 församlingar 376 kr., ränta 415 kr.; summa inkomster 9 712 kr.

Utgifterna för samma kassa avser sjömansvårdsassistentarvode 4 000 kr., slutbetalning på ny stiftsbåt 4 500 kr., tidningen »Ärkestiftet» 350 kr., bensin m. m. till stiftsbåten 1 274 kr., övriga utgifter 523 kr.; summa utgifter 10 647 kr.

Den ekonomiska redogörelsen för stiftsmötet i Sandviken den 20—22 september 1948 utvisar följande inkomster: deltagaravgifter 1 012 kr., måltidsavgifter 3 114 kr., logiavgifter 694 kr., inkomst av bokförsäljning 21 kr., summa inkomster 4 841 kr.; utgifter: kostnad för mathållning 4 000 kr., logi 282 kr., lokalhyror 228 kr., trycksaker 165 kr., reseersättning till talare 165 kr., summa utgifter 4 841 kr.

Ärkestiftets stiftsråd disponerar icke några fonder.

Linköpings stift. Behållning från år 1947: 11 383 kr. Inkomster under år 1948: stiftskollekter 22 714 kr., anslag från 4 församlingar (varierande mellan 25 och 150 kr.) 270 kr., insamling till gravvård över biskop Andræ 3 849 kr., Bergströms donationsfond för sjömansvård i Norrköping 620 kr., räntor 234 kr., summa inkomster 27 879 kr.

Utgifter: arvode till en pastorsdiakon 2 990 kr., pensioner 500 kr., reseersättningar 1 094 kr., Mariannelunds praktiska skola 3 500 kr., Norrköpings sjömansvård 2 939 kr., Vadstena folkhögskola 4 000 kr., Vårdnäs ungdomsgård 2 000 kr., Linköpings stiftsblad 3 300 kr., stiftsstudierådet 550 kr., stiftskvinnorådet 500 kr., söndagsskolrådet 300 kr., stiftets pressnämnd 600 kr., kyrkliga pressbyrån 500 kr., dövstumsrådet 300 kr., Västerviks läsrum för sjömän 900 kr., gymnasiströrelsen 550 kr., seminariströrelsen 200 kr., summa utgifter 27 509 kr. Behållning till år 1949: 11 753 kr.

Skara stift. Stiftsrådet förvaltar stiftsmötets tillgångar. Stiftsmötet och Skara stifts ungdomsförbund står för närvarande som gemensam ägare till ungdomsgården Flämslätt, som jämte därtill hörande fonder och kapitalmedel förvaltas av stiftsrådet och ungdomsrådet gemensamt. Till denna

ungdomsgård, med ett angivet taxeringsvärde av 22 100 kr., har betydande anslag givits under år 1948, såsom stiftskollekt 8 875 kr., övriga kollektmedel 1 128 kr., bidrag från ungdomskretsar, församlingar och syföreningar 2 157 kr., anslag från riksidrottsförbundet 2 000 kr., från statens fritidsnämnd 49 000 kr., från Grevelii fonder och barnhemsföreningen 68 967 kr. För Flämslättskassan föres särskilda räkenskaper. Avsikten är att Flämslätt med därtill hörande fonder och övriga tillgångar i framtiden skall bilda en särskild stiftelse. Flämslättsmedlen utgöres som av ovan givna översikt framgår av donationer, kollekt- och andra gåvomedel samt statsanslag. Stiftsmötet och ungdomsförbundet har endast till en mindre del lämnat anslag för ändamålet.

Skara stiftsmöte har sedan omkring 25 år tillbaka genom en särskild styrelse drivit Skara stifts arbetshem på Ollestad, ett arbetshem för »lösdrivare och frigivna fångar samt andra som råkat på villovägar». Enligt stadgarna för hemmet skall äganderätten till hemmets tillhörigheter såsom byggnader, inventarier och kapital tillkomma stiftsmötet. Sedan arbetshemmet numera nedlagts i sin ursprungliga form, har dess byggnader och inventarier överlåtits på fångvårdsstyrelsen. Den erhållna köpeskillingen och hemmet tillhörande övriga kapitalmedel har inlevererats till stiftsrådet och bokförts under rubriken »Ollestadsmedel». Dessa medel torde komma att användas till utbyggnad av stiftets ungdomsgård Flämslätt. »Ollestadsmedlen» redovisas med 138 411 kr.

Stiftsrådets verkliga inkomster under år 1948 har varit följande: anslag från omkring 200 församlingar (varierande mellan 5 och 200 kr.) 3 525 kr., kollekter 6 534 kr., gåvomedel och räntor 675 kr., summa inkomster 10 734 kr. Utöver dessa inkomster kommer dels en ränta på 1 kr. från en särskild fond, dels ränta på Ollestadsmedel 3 731 kr.

Utgifterna har varit: lön till resesekreterare 5 724 kr., reseersättningar 1 467 kr., stipendier och anslag 391 kr., arvode åt kassaförvaltaren 100 kr., övriga utgifter 900 kr., summa utgifter 8 582 kr.

Stiftsrådets räkenskaper för den inspelade filmen om Skara stift är ännu ej avslutade.

Strängnäs stift. Strängnäs stiftsråds huvudkassas behållning från år 1947 utgjorde 37 208 kr. Inkomsterna under året: kollekter 9 087 kr., vinst från kalendern »Till Hembygden» 4 148 kr., bidrag från stiftets församlingar (varierande mellan 10 och 100 kr.) 2 572 kr., fondmedel och räntor 1 087 kr., summa inkomster 16 894 kr. Utgifterna har varit: dövstumvården 175 kr., söndagsskolkommittén 800 kr., ungdomsförbundet 2 000 kr., kvinnorådet 200 kr., missionsrådet 200 kr., redaktion av stiftsbladet 300 kr., filmbyrån 1 300 kr., gymnasist- och seminariströrelserna 350 kr., stiftelsen Kyrkans hem 2 500 kr., kyrkobröderna 200 kr., kyrkvärdsdagar 300 kr., sekreterare, reseersättningar, stiftsadjunkterna, kassaförvaltare, telefon,

försäkringar m. m. 2 080 kr., summa utgifter 10 405 kr. Behållningen till år 1949 utgjorde 43 697 kr.

Strängnäs stiftsråd disponerar även vissa fonder: biskop Stadeners studiekassa med en behållning av 11 508 kr., von Eckermans minnesgåva 7 952 kr., fonden för bostadshjälp åt prästänkor 1 886 kr., reformationsminnesvård i Strängnäs 10 576 kr., prästhemmens minnesfond 3 641 kr.

Stiftsmötena anordnas av stiftsrådet, som betalar kostnaderna för deras organiserande och kostnaderna för föredragshållare. Vid stiftsmötet 1948 belöpte sig dessa kostnader till 609 kronor. Deltagarna får sina utlägg för resor, bostad och vivre av respektive församlingar.

Västerås stift. Ur revisionsberättelsen för Västerås stiftsråds jämte därunder lydande kassors räkenskaper för år 1948 hämtas följande uppgifter:

Stiftsrådskassans behållning från år 1947 utgjorde 30 136 kr. Inkomster under året: kollekter 16 829 kr., kollekt till Soldatkyrkan 1 876 kr., Sörsjöns församlingshem 600 kr., bidrag till församlingsassistenterna 8 025 kr., julboken 7 500 kr., ungdomsrådet 700 kr., räntor och övriga inkomster 3 198 kr., summa inkomster 38 729 kr. Utgifterna har varit: löner och arvoden 18 009 kr., Soldatkyrkan 7 569 kr., Sörsjöns församlingshem 431 kr., resekostnader och expenser 5 393 kr., ungdomsrådet 1 000 kr., kyrkligt lagarbete 461 kr., kvinnorådet 400 kr., övriga utgifter 5 233 kr., summa utgifter 38 497 kr. Behållningen till år 1949 utgjorde 30 369 kr.

Västerås stiftsråd disponerar även en lånefond, vars behållning från år 1947 utgjorde 15 095 kr. Ur denna fond gavs som lån till teologie studerande 4 200 kr.

Under stiftsrådet lyder även andra kassor och fonder, såsom Grytnäs församlingshems kassa med en behållning av 15 727 kr., fonden för seminaristhem i Falun 2 892 kr., fonden för Dalaprästernas studiedagar 35 kr.

Växjö stift. Stiftsrådet förvaltar dels ungdomsvårdskassan, dels sjömansvårdskassan.

Ungdomsvårdskassan bestrider utgifterna för ungdomsvården, d. v. s. för ungdomskurser och läger, vinter- och sommarting, studiedagar o. d. c:a 3 000 kr., för stiftsmöten (vartannat år) c:a 800 kr., stiftsrådets och särskild ungdomsnämnds sammanträden 1 000 kr., kvinnorådets verksamhet 500 kr., lön åt kvinnlig resesekreterare enligt årskostnad 6 000 kr., scoutsekreterare 500 kr., stiftets kyrkliga pressbyrå 200 kr., predikoverksamhet vid badorter i stiftet 600 kr., anslag till kyrkliga riksorganisationer o. d. 1 150 kr., telefonavgifter och skrivmaterial åt de tre stiftsadjunkterna 800 kr.

Ungdomsvårdskassans inkomster är: stiftskollekt 4 580 kr., övriga kollekter och gåvor från syföreningar m. m. 2 985 kr., anslag från 145 av stiftets 255 församlingar (med belopp mellan 5 och 250 kr.) 3 690 kr., anslag från stiftsfonder 1 700 kr.

Sammandraget av ungdomsvårdskassan för år 1948 utvisar en behållning från år 1947 med 4 827 kr., inkomster under året 13 601 kr., utgifter under året 11 563 kr., behållning till 1949 6 865 kr. Till ungdomsvårdskassan finns inga fonder. För år 1949 tillkommer ytterligare en stiftskollekt, avseende arbete bland stiftets kvinnliga ungdom. Dess belopp har ännu ej redovisats, när detta skrives.

Sjömansvårdskassan bestrider utgifterna för lokaler, anställda och verksamhet bland sjömännen i Kalmarsundshamnarna. Utgifterna under år 1948 uppgick till 2 785 kr. Till fond för sjömanshem i Kalmar avsattes 1948 3 000 kr.

Sjömansvårdskassans inkomster är: stiftskollekt 4 466 kr., anslag från 26 församlingar med belopp mellan 10 och 100 kr., tillsammans 700 kr., gåvor från syföreningar 750 kr.

Sammandraget av sjömansvårdskassan för år 1948 utvisar en behållning från år 1947 med 288 kr., inkomster under året 5 923 kr., utgifter under året 5 983 kr., behållning till år 1949 228 kr.

Till sjömansvårdskassan hörande fond för uppförande av sjömanshem i Kalmar uppgick vid 1948 års slut till 18 836 kr.

Lunds stift. Från Lunds stift redovisas för tre kassor, stiftsmöteskassan, kollektmedelskassan samt insamlingen för kvinnlig resesekreterare.

Stiftsmöteskassan, tillkommen genom sammanskott från församlingarna i stiftet senast vid stiftsmötet år 1935, redovisar en behållning av 2 077 kr. vid 1948 års slut. Inkomsterna har utgjorts av räntemedel 50 kr. Inga utgifter har förekommit under året, då stiftsmöte ej hölls år 1948.

Kollektmedelskassans behållning från år 1947 utgjorde 5 298 kr. Inkomsterna har varit: kollektmedel från domkapitlet 6 811 kr., räntemedel 82 kr. jämte en bokföringspost à 2 kr., summa inkomster 6 895 kr. Utgifterna fördelar sig på stiftskvinnorådet 500 kr., söndagsskolnämnden 2 550 kr., kristliga seminariströrelsen 200 kr., stiftsbladet »Lundastiftet» 1 275 kr., idrottsgudstjänster på Frostavallen 300 kr., presskonferens 222 kr., dövstumvårdsrådet 340 kr., stiftets teologgrupper 42 kr., kyrkliga rådfrågningsbyrån i Malmö 163 kr., kontaktdag i Lund mellan kyrka och idrott 300 kr., utgifter i samband med nykterhetsfolkets landsmöte i Stockholm samt vid kristendomsundervisningskonferens 464 kr., övriga utgifter 155 kr., summa utgifter 6 517 kr. Behållningen till år 1949 utgjorde 5 677 kr.

Insamlingen för kvinnlig resesekreterare hade vid årets början en behållning av 3 313 kr. Från 146 syföreningar hade erhållits 4 006 kr., räntemedel 47 kr., Utgifterna under året belöper sig till 2 663 kr. Behållning till 1949: 4 704 kr.

Stiftsrådet förvaltar dessutom Biskop Edv. Rodhes studielånefond, tillkommen genom insamling i stiftet vid biskopens 50-årsdag. Fonden hade 31 december 1948 en behållning av 17 936 kr. Ebba, Bror och Caroline

Bancks stiftelse i Hälsingborg för beredande av hem åt prästänkor förvaltas av en särskild styrelse i enlighet med stiftelseurkunden.

Göteborgs stift. I Göteborgs stift motsvaras stiftsrådet närmast av Göteborgs stifts diakoniråd. Diakonirådets kassa visar en behållning från år 1947 av 1 459 kr. Inkomsterna under året har utgjorts av kollektmedel 5 459 kr., räntemedel 36 kr., summa 5 495 kr. Utgifterna har varit: Göteborgs diakonissanstalt 1 000 kr., de tre stiftsadjunkternas verksamhet 1 900 kr., soldathemmen i Halmstad och Uddevalla 1 000 kr., lokalhyra för sjömanshemsläsrum på fyra platser 900 kr., inköp av projektionsapparat 750 kr., andaktsböcker till lasarett 200 kr., övriga utgifter 555 kr., summa utgifter 6 305 kr. Behållning till år 1949: 649 kr.

Karlstads stift. I Karlstads domkapitels ämbetsmemorial 1949, nr 4, redovisas för de fonder som står under Karlstads stiftsråds disposition och förvaltning. Bokföringen av dessa fonder är ganska omfattande. De fonder som disponeras av stiftsrådet är:

Allmänna fonden med en behållning från år 1947 av 1 288 kr. Inkomster under året: kollektmedel genom domkapitlet 3 942 kr., kollekt vid stiftsmötet 356 kr., återburna anslag, fondernas bidrag till förvaltningen och räntor 901 kr., summa inkomster 5 200 kr. Utgifterna har varit: omkostnader vid stiftsmötet 991 kr., diverse anslag och bidrag 2 975 kr., övriga omkostnader 1 700 kr., summa utgifter 5 667 kr. Behållning till år 1949: 821 kr.

Karlstads stifts diakonifond med en behållning till 1949 av 1 122 kr.

Medel ur bibelfonden. Behållning från år 1947 utgjorde 2 291 kr. Årets inkomster: ⅔ av räntan ur bibelfonden 1 868 kr., övriga inkomster 65 kr., summa 1 933 kr. Årets utgifter: bidrag till församlingar, sjukhus och anstalter för spridning av andlig litteratur m. m. 2 570 kr., övriga utgifter 60 kr., summa 2 630 kr. Behållning till år 1949: 2 224 kr.

Fond för understöd av medellösa studerande. Behållningen från år 1947: 1 591 kr. Inkomster under året: netto på 1947 års julbok 1 881 kr., från Stiftelsen För Sverige och Kristen Tro 100 kr., bidrag från fonder och gåvor, räntor 457 kr., summa 2 439 kr. Årets utgifter: studiebidrag till 6 teologie studerande 1 800 kr., övriga utgifter 20 kr., summa 1 820 kr., Behållning till år 1949: 2 211 kr.

Fond för kyrklig söndagsskolverksamhet. Behållning från år 1947: 3 626 kr. Inkomster: Kollektmedel 1 962 kr., räntor 90 kr., summa 2 052 kr. Utgifter: bidrag till söndagsskolor i församlingar 990 kr., anslag till deltagare i kurser 247 kr., omkostnader 40 kr., summa 1 277 kr. Behållring till år 1949: 4 401 kr.

Karlstads stifts prästerskaps bibliotek visar en behållning vid årets slut av 62 kr. Utgifterna har i huvudsak utgjorts av bokinköp 266 kr., inkomsterna av insamling 187 kr.

Fond för anställande av kvinnlig ledare i ungdomsverksamheten. Behållning från år 1947: 6 461 kr. Inkomster: genom biskopen åstadkomna bidrag från industrier, affärsföretag och enskilda 4 950 kr., övriga inkomster 898 kr., summa 5 848 kr. Utgifter: löner och resekostnader för två resesekreterare 7 465 kr., omkostnader 70 kr. Summa 7 535 kr. Behållning till år 1949: 4 774 kr.

Fröken Clary Nymans testamente med en behållning vid årets slut av 5 757 kr.

Församlingsbidrag till stiftsrådet uppvisar bidrag från 51 av stiftets 140 församlingar, varierande mellan 10 och 300 kr., tillsammans 2 100 kr. Medlen har i huvudsak använts som bidrag till andra fonder.

Övriga av stiftsrådet förvaltade fonder omsluter endast smärre belopp, i medeltal omkring 500 kr.

Stiftsrådet förvaltar dessutom tre fonder, Karlstads stifts Luther-stiftelse, Herrhagens församlingshus och kyrkofond samt Viken-Bergets församlingshus fond. Av dessa fonder har den första en behållning av 158 988 kr. Avkastningen användes som studiebidrag till teologie studerande.

Härnösands stift. Från Härnösands stift har inkommit en kassaredogörelse för Härnösands stiftsråd under 1948 jämte förklarande anmärkningar. Stiftsrådet disponerar följande fonder:

Sjömansvårdsfonden. Behållning från år 1947: 42 608 kr. Inkomster: kollektmedel 17 859 kr. Utgifter: löner och pensioner till sjömanspastorn m. fl. 14 607 kr., resor och verksamheten 6 138 kr., övriga utgifter 22 kr., summa 20 767 kr. Behållning till år 1949: 39 694 kr. — Dessutom brukar sjömanspastorn varje år företaga en insamling (syföreningar och enskilda gåvor), som han använder till julfirandet bland sjömän. Under föregående år uppgick insamlingen till 14 315 kr.

Soldatvårdsfonden. Behållning från år 1947: 12 529 kr. Inkomster: kollekt 2 420 kr. Utgifter: anslag till regementena 1 200 kr., övriga utgifter 122 kr., summa 1 322 kr. Behållning till år 1949: 13 627 kr.

Arbetsfonden. Behållning från år 1947: 4 526 kr. Inkomster: kollekt 5 036 kr., från församlingar i stiftet, ej närmare angivet, 4 301 kr., behållning å publikationen »Från Ådalar och Fjäll» 2 000 kr., anslag från diverse skogsbolag (engångsanslag) 6 000 kr., textilrådet 445 kr., behållning från vintermötet 121 kr., återbetalning från ungdomsgården 2 300 kr., summa inkomster 20 205 kr. Utgifter: anslag till Vårsta diakonissanstalt 400 kr., »Vårt Stift» 900 kr., kontraktsråd 300 kr., gallupundersökning 300 kr., Teologiska sällskapet 50 kr., Forum teologicum 300 kr., diverse föreningar 900 kr., söndagsskolverksamheten 300 kr., ungdomsförbundet 2 300 kr., kyrkosång 375 kr., idrottsverksamheten 1 173 kr., skogskojeverksamhet 957 kr., ungdomsgården 2 214 kr., S:t Lukasstiftelsen 137 kr., döv-

stumsvårdsrådet 200 kr., kongresser 400 kr., trycksaker, porto m. m. 1 204 kr., resetraktamenten och arvoden 2 466 kr., summa 14 980 kr. Behållning till år 1949: 9 751 kr.

Studielåntagares konto utvisar en behållning vid årets slut av 95 613 kr. Till studerande hade som lån utbetalats 10 500 kr.

Stiftsfonden hade en behållning av 18 735 kr. Från denna fond hade under året utbetalats 600 kr.

Ungdomsgården hade en behållning av 18 162 kr. Dess inkomster under året har utgjorts av kollekter, hyror, viss försäljning m. m., summa 6 581 kr. Utgifterna har avsett utgifter för rörelsen, klockstapel, skatter, försäkringar m. m., tillsammans 7 052 kr.

Luleå stift. I Luleå stiftsråds tjänst var år 1948 anställda sex pastorsdiakoner som församlingsmedhjälpare i de vidsträcktare församlingarna. Behållning från år 1947: 169 169 kr., därav viss del såsom fondmedel (fonden för prästbristens avhjälpande, fonden för elevhem, julboksfonden, bibelsällskapet). Inkomster under år 1948: rikskollekt 38 787 kr., gåvor från syföreningar och enskilda 1 650 kr., anslag från 43 församlingar (varierande mellan 50 och 800 kr.) 10 952 kr., stiftskollekt 3 472 kr., räntor 4 832 kr., stiftsmötet 1 255 kr., utgivna skrifter 2 500 kr., summa inkomster 63 451 kr.

Utgifter under år 1948: Pastorsdiakonernas löner 42 998, resor 2 682 kr., pensionsavgifter för diakonerna 7 713 kr., verksamheten i Tornedalen 2 625 kr., stipendier och anslag 4 975 kr., sjömansvården 400 kr., omkostnader 1 670 kr., summa utgifter 63 264 kr. Behållning till år 1949: 172 559 kr.

Visby stift. Stiftsrådets allmänna kassa hade vid början av år 1948 en behållning av 227 kr. Inkomster: stiftskollekt 897 kr., tidningshonorar för betraktelser av stiftets präster 150 kr., anslag från Visby församling 200 kr., övriga inkomster 40 kr., summa 1 287 kr. Utgifter: rese- och telefonkostnader för stiftsadjunkten 667 kr., anslag till kyrklig presstjänst 50 kr., övriga utgifter 51 kr., summa 768 kr. Behållning till år 1949: 746 kr. — Anslag från församlingar har ej erhållits tidigare än år 1948, då Visby församling gav 200 kr. Under år 1949 har influtit anslag från 20 församlingar med tillsammans 720 kr.

Kassan för kyrklig ungdomsverksamhet. Behållning från år 1947: 1 543 kr. Inkomster: stiftskollekt 1 206 kr., anslag från Visby stifts missionssällskap 75 kr., övriga inkomster 142 kr., summa 1 424 kr. Utgifter: Riksförbundet Kyrklig ungdom 100 kr., stipendier och resebidrag 1 097 kr., kurser och läger 991 kr., trycksaker m. m. 167 kr., summa 2 355 kr. Behållning till år 1949: 612 kr.

Från Jenny Hallins och G. U. F:s donationsfond à 2 050 kr. har under året överförts till ungdomsverksamheten 37 kr.

Julbokens konto visar en behållning vid årets slut av 5 834 kr.

Stiftsmötet 1949. Inkomster vid stiftsmötet utgjordes av en kollekt å 136 kr., utgifterna av omkostnader med 163 kr.

Stockholms stift. Behållning från år 1947: 3 782 kr., därav enligt givares föreskrift reserverat för särskilda ändamål 3 550 kr. Inkomster: anslag från stiftskassan 3 500 kr., anslag från 7 församlingar 545 kr., stiftskollekt 3 993 kr., gåvor och övriga kollekter 15 232 kr., inkomster å stiftsmöte och dess utställning 50 120 kr., övriga inkomster 218 kr., summa 73 612 kr. Utgifter: arvoden till tre sekreterare jämte omkostnader 6 689 kr., anslag till seminariströrelsen 150 kr., söndagsskolan 100 kr., kurser och läger 800 kr., evangelisation 121 kr., skriftutskottet 6 200 kr., diverse 366 kr., skärgårdsverksamheten 2 070 kr., stiftsmötet och dess utställning 55 487 kr., övriga omkostnader 379 kr., summa 72 366 kr. Behållning till år 1949 5 028 kr., därav enligt givares föreskrift reserverade för särskilda ändamål 4 185 kr. — Till förklaring av de höga siffrorna för stiftsmötet bör nämnas, att i samband med stiftsmötet var anordnad en mycket stor och uppmärksammad utställning »Kyrkan arbetar» i Ostermans lokaler på Birger Jarlsgatan. Förlusten på denna utställning uppgick till omkring 5 000 kr.

Förslag till lösning av de ekonomiska problemen.

De ekonomiska frågorna som faller inom utredningens ram är beträffande stiftsmöte och stiftsråd av två olika slag, dels frågan om stiftsmötesombudens resekostnads- och traktamentsersättning, dels frågan om stiftsrådets allmänna ekonomi.

Ombudens ersättningar.

I fråga om ombudens möjlighet till resekostnads- och traktamensersättning vill jag erinra om att i ett flertal stift den anordningen tillämpas, att varje församling utanordnar ett lämpligt belopp till sina utsedda stiftsmötesombud för bestridande av deras omkostnader. Praxis torde vara rätt skiftande i olika stift och församlingar.

Det synes som om det inte skulle bereda församlingarna större ekonomiska svårigheter att låta sina ombud åtnjuta ersättning enligt allmänna resereglementet. Någon hög reseklass behöver ju inte här ifrågakomma, då resorna till allra största delen är av förhållandevis kort art. Församlingarna har rätt att välja sina ombud till ett antal proportionellt mot församlingarnas storlek, d. v. s. deras ekonomiska bärkraft. Observeras bör att församlingar inte äger skyldighet att utse ombud, blott rättighet. Någon verklig ekonomisk belastning är det alltså inte fråga om.

Jag har därför ansett mig böra infoga en bestämmelse om att sådan

ledamot av stiftsmöte, som ej bor på den ort där stiftsmöte hålles, skall äga rätt att av sin församling åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet. Denna rätt avses tillkomma även de församlingspräster som stadgeenligt tillhör stiftsmötets ombudsförsamling.

Stiftsrådets ekonomi med särskild hänsyn till 2 § lagen om församlingsstyrelse.

Frågan om stiftsrådets (stiftsmötets) finansiella förhållanden är mer komplicerad. Motionärerna angav två huvudsyften med sin motion, dels att ge stiftsmötet en lagligt erkänd ställning, dels ge det bättre ekonomiska möjligheter. Det första syftet skulle ernås genom en legalisering; i fråga om det andra föreslog kyrkomötet en sådan ändring av 2 § lagen om församlingsstyrelse, att bland kyrkliga angelägenheter måtte upptagas bidrag till stiftsråd och stiftsmöte samt andra för stiftet gemensamma kyrkliga ändamål.

Vid denna frågas behandling uppstod en livlig debatt i kyrkomötet. Syftet med den föreslagna förändringen i lagen var den att församlingarna nu skulle beredas formell befogenhet att bevilja frivilliga anslag till stiftsarbetet. Sådana anslag beviljas för närvarande i rätt stor utsträckning. Det vore alltså här fråga om att lagfästa en sedvanerätt.

På många håll uttalades dock farhågor mot den föreslagna ändringen i lagen om församlingsstyrelse. Domprosten Anderberg ville yrka avslag under följande motivering:

> För närvarande lämna faktiskt många församlingar dylika bidrag, som det här är fråga om. De göra detta i full insikt om att det i hög grad är tveksamt, om de icke därigenom överskrida kompetensområdet för den beslutande kyrkliga församlingsmyndigheten. Inga besvär ha emellertid mig veterligen anförts. En viss praxis har på området utbildat sig, och vi ha sagt oss, att dylika anslag för stiftsändamål på sätt och vis ju också beröra den enskilda församlingens intresse. Man har icke förnummit olust från de enskilda församlingarna att lämna bidrag till dessa icke rent församlingsmässiga ändamål. Om nu en utredning kommer till stånd, vad kan då tänkas ske? Antag att utredningen går i positiv riktning. Den ifrågavarande utvidgade befogenheten blir inskriven i lagen. Någon bestämd garanti för att medel rikligare skola tillflyta här avsedda ändamål ha vi icke. Den enskilda församlingen har alltfort sin beslutanderätt. Men antag, att utredningen går i negativ riktning. Konsekvensen måste då bli, att vi inte vidare i våra statförslag våga uppföra de belopp, som nu faktiskt stå där för dessa ändamål.

Biskop Brilioth hävdade för sin del att församlingarna även nu kunde anses ha rätt att bevilja anslag till stiftsarbetet, som ytterst har till uppgift att gagna församlingsarbetet.

Herr Magnusson hade intet att invända mot den föreslagna ändringen i vad den avsåg anslag till stiftsråd och stiftsmöte men trodde inte att stats-

makterna skulle gå med på att bevilja församlingarna vidsträcktare ekonomisk befogenhet, varför han yrkade att satsen »andra för stiftet gemensamma kyrkliga ändamål» skulle utgå. Herr Magnusson frågade även efter den sakliga innebörden av denna sats, vartill biskop Rodhe genmälte att behov förelåge i vissa stift för anslag till resesekreterare, ungdomssekreterare och stiftsgårdar.

Herr Björkander befarade att avslag från riksdagens sida till den föreslagna vidgade ekonomiska befogenheten hos kyrkoförsamlingarna kunde leda till en ev. tioårsrevision.

Herr Turén framhöll att ett ev. avslag från riksdagen inte behövde medföra några allvarligare konsekvenser:

Ty vad händer i så fall? Jo, ingenting annat än att läget blir detsamma som tidigare. Ett avslag på en framställning från kyrkomötet får anses som ett uttryck för att man vill att det skall vara som förut, det vill säga att församlingarna skola ha möjlighet att anslå medel, men om någon klagar, så får man finna sig i att det kan bli ändring.

Vid omröstningen segrade kyrkolagsutskottets förslag med 29 röster mot 23, alltså med ganska knapp majoritet.

Innan jag söker motivera mitt ståndpunktstagande i frågan, vill jag försöka ge en överblick över de ekonomiska förhållanden som råder inom stiftsrådsförvaltningen.

Regeln är den att stiftsrådet utgör det ekonomiska, verkställande och förvaltande organet. Stiftsmötet har endast i undantag egen ekonomi. Det organiseras och finansieras genom stiftsrådets försorg.

Den givna översikten härovan (s. 67 ff.) har givit vid handen att stiftsrådets ekonomiska situation är mycket växlande i de olika stiften. Vissa stiftsråd kan uppvisa ganska betydande behållningar från år till år, medan andra rör sig med mycket blygsamma belopp. De egentliga inkomsterna under verksamhetsåret 1948, varifrån siffrorna i samtliga fall är hämtade, varierar också avsevärt: *Uppsala* 5 892 kr. (jämte sjömansvårdskassan 9 712 kr.), *Linköping* 27 879 kr., *Skara* 10 734 kr., *Strängnäs* 16 894 kr., *Västerås* 38 729 kr., *Växjö* 13 601 kr. (jämte sjömansvårdskassan 5 923 kr.), *Lund* 6 895 kr., *Göteborg* (diakonirådet) 5 495 kr., *Karlstad* 5 200 kr., *Härnösand* arbetsfonden 20 205 kr. (sjömansvårdsfonden 17 859 kr., soldatvårdsfonden 2 420 kr.), *Luleå* 63 451 kr., *Visby* 2 811 kr., *Stockholm* 23 492 kr. Härtill kommer i vissa fall fondmedel, oftast för speciella ändamål.

Huvudparten av inkomsterna utgöres av kollektmedel. Anslag från församlingarna fördelar sig stiftsvis på följande sätt: *Uppsala* 2 520 kr. från 80 förs., *Linköping* 270 kr. från 4 förs., *Skara* 3 525 kr. från omkr. 200 förs., *Strängnäs* 2 572 kr. från ej uppgivet antal församlingar, *Västerås* inga

anslag, *Växjö* 3 690 kr. från 255 församlingar (jämte sjömansvårdskassan 700 kr. från 26 förs.), *Lund, Göteborg* och *Karlstad* inga anslag, *Härnösand* 4 301 kr. från ej uppgivet antal församlingar, *Luleå* 10 952 kr. från 43 förs., *Visby* 200 kr. från domkyrkoförsamlingen, *Stockholm* 545 kr. från 7 församlingar.

Variationerna är alltså så stora inom de olika stiften, såväl beträffande totalinkomsterna som anslagen från de enskilda församlingarna, att man omöjligt kan fastställa en enhetlig ekonomisk plan för stiftsråden. Variationerna visar också med stor tydlighet de olikartade ekonomiska utgångslägena i de skilda stiften. En översikt av utgifterna kompletterar bilden: *Uppsala:* den allmänna kassan har till huvudsaklig uppgift att ekonomiskt stödja olika slag av arbete, såsom dövstumsvård, söndagsskolverksamhet, publicistisk verksamhet, tillsammans 8 908 kr.; sjömansvårdskassan avlönar särskild assistent och svarar för ärkestiftets sjömansvård 10 647 kr. *Linköping:* i huvudsak ekonomiska understöd samt arvode till pastorsdiakon 27 509 kr. *Skara:* avlöning till resesekreterare jämte ersättningar 8 582 kr.; dessutom förvaltning av ungdomsgård. *Strängnäs:* understöd av skilda verksamhetsgrenar 10 405 kr. *Västerås:* löner och arvoden till resesekreterare, ekonomiska bidrag till soldatkyrka samt övrig verksamhet 38 497 kr. *Växjö:* ungdomsvårdskassan 11 563 kr., sjömansvårdskassan 5 983 kr. *Lund:* kollektmedelskassan 6 517 kr. *Göteborg* bidrag till stiftsadjunkternas verksamhet, diakoni, soldat- och sjömansvård 6 305 kr. *Karlstad:* allmänna fondens olika anslag 5 667 kr.; dessutom speciella fonder såsom bibelfonden, söndagsskolfonden, fonden för understöd av medellösa studerande. *Härnösand:* arbetsfonden 14 980 kr. (sjömansvårdsfonden 20 767 kr., soldatvårdsfonden 1 322 kr.) *Luleå:* avlöning m. m. till 6 pastorsdiakoner jämte understöd till verksamheten 63 264 kr. *Visby:* allmän verksamhet och ungdomsarbete 3 123 kr. *Stockholm:* arvoden till 3 sekreterare jämte verksamheten i övrigt 16 879 kr. (ang. stiftsmötet i Stockholm se ovan sid. 75).

Av sakligt intresse för utredningen är frågan i vad mån de i de olika stiften mycket skiftande utgifterna kan sägas komma de enskilda församlingarna till godo. De indirekta verkningarna är oåtkomliga för mätningar av ekonomiskt slag. De direkta verkningarna kan lättare fixeras: Luleå stiftsråds pastorsdiakoner arbetar helt och hållet i församlingarnas tjänst.

Ungdomsvården i de olika församlingarna är av den art, att den behöver inspiration och understöd utöver vad församlingsprästerna förmår ge. Erfarenheterna har under åren visat att den stiftsvis organiserade resesekreterarverksamheten kanske mest effektivt förmår fylla de enskilda församlingarnas behov i detta avseende. Detsamma kan sägas om sådan verksamhet som avser söndagsskolan.

Beträffande stiftsrådens verksamhet bland sjömän och värnpliktig ungdom är den av sådan beskaffenhet, att den förutsätter specialutbildad personal. Denna verksamhet berör sådana församlingsbor, som församlingsprästen ej kan nå på grund av deras tjänstgöringsförhållanden. Även arbetet för blinda och dövstumma förutsätter specialutbildade personer.

Publicistisk verksamhet bedrivs av församlingsprästerna bland församlingsbor dels genom medarbetarskap i ortspressen, dels på några håll genom utgivning av s. k. församlingsblad. Då denna form av publicistisk verksamhet endast delvis täcker behovet av andlig uppbyggelse och vägledning, synes det ligga i linje med församlingsarbetets idé att komplettera tidningsverksamheten med utgivande av stiftstidningar och periodiska eller tillfälliga skrifter.

Genom stiftsrådets försorg organiseras stiftsmöten, stiftsdagar av olika karaktär, ungdomskurser och konfirmandläger, kyrkoråds- och kyrkovärdsdagar, kontaktkonferenser, studiekurser för bildning och utbildning m. m. Deltagarna i dessa möten och kurser består nästan uteslutande av medlemmar i stiftens olika församlingar.

I mer eller mindre direkt samarbete med stiftsrådet finns i flera stift ungdoms- och stiftsgårdar avsedda som mötes- och samlingsplatser för församlingsmedlemmar och ungdomar från olika grupper och kretsar inom församlingarna.

Stiftsrådet brukar även ofta, så långt dess ekonomi tillåter, ge ekonomiska bidrag till annan verksamhet inom stiftet, såsom stiftets kyrkobrödrarörelse, kvinnoråd, gymnasist- och seminariströrelser, samt i vissa fall, ehuru i betydligt mindre utsträckning, till motsvarande rikskyrklig verksamhet.

Det är alltså uppenbart, att den i stiftsrådets regi organiserade verksamheten i sin allra största omfattning syftar till sådant arbete, som direkt kommer de olika församlingarna i stiften till godo. Detta stiftsarbete är av den art att det under inga förhållanden kan decentraliseras och självständigt upptagas av varje kyrkoförsamling. Här är det alltså närmast fråga om en efter tidens krav avpassad teknisk anordning för församlingslivets effektivisering och intensifiering, som nu kläder sig i den stiftsorganiserade verksamhetens form.

Det synes därför ligga helt i linje med lagtextens *anda* att de enskilda församlingarna kan och bör ge ekonomiska bidrag till det stiftsmässigt organiserade församlingsarbetet. Något *sakligt* hinder kan alltså inte anses föreligga för beviljande av anslag till stiftsråd och stiftsmöte. Det är värt att observera att även med den nuvarande formuleringen av lagtexten det inte föreligger lagliga hinder för dylika anslag. De är alltså inte »olagliga» i den meningen, att de skulle vara förbjudna i lagen. Problemet är för närvarande helt och hållet knutet vid den faktiska möjligheten att beslut

om ifrågavarande anslag kan överklagas. Möjligt, kanske troligt, är att ett sådant beslut vid ett ev. överklagande av *formella* skäl skulle bli upphävt. Då emellertid intet sådant formellt godkänt överklagande så vitt veterligt är ägt rum, kan man ingenting säga i vad mån rätten att överklaga innebär ett verkligt hot mot församlingarnas möjlighet att nu stödja det indirekta församlingsarbetet i stiftsrådets regi.

För att emellertid säkerställa de av behovet mycket starkt påkallade ökade anslagen till stiftsrådets verksamhet har kyrkomötet alltså hemställt om sådan ändring av 2 § lag om församlingsstyrelse, att församlingarna också skulle tillerkännas formell rätt att bevilja anslag till stiftsmöte, stiftsråd och andra för stiftet gemensamma kyrkliga ändamål.

Jag måste tillstå att hela det frågekomplex som det här rör sig om för mig varit mycket fascinerande under utredningsarbetets gång. För den som inte till vardags är hemmavan i det församlingsekonomiska eller kommunalpolitiska spelet, måste den sakliga frågan te sig enkel, ja, nästan betydelselös. Men ju mer man ägnar den sin uppmärksamhet desto mer synes den öka i vikt och betydelse. Utgångsläget är alltså följande: Enligt formell lag äger en kyrkoförsamling, liksom en borgerlig kommun, rätt att ge anslag av allmänna medel till ändamål inom församlingen, resp. kommunen. I lagtexten finns till yttermera visso rätt noggrant preciserade vilka ändamål som är »lagliga». På grund av svårigheten att i varje enskilt fall avgöra vad som är att betrakta som församlingsändamål, har så småningom i anslutning till den moderna tidens arbetssätt utbildats en praxis, varigenom församlingen ansett sig kunna vidga sin ekonomiska befogenhet och ge anslag till sådana ändamål, som först i andra hand kan tänkas komma församlingarna till godo. Liknande praxis tillämpas också inom den kommunala förvaltningen. Nu kan emellertid ett beslut i angiven riktning överklagas inom trettio dagar. Sker ej sådant överklagande inom föreskriven tid, är det beviljade anslaget att betrakta som invändningsfritt. Man behöver inte äga så ingående kännedom om svenskt kyrko- och kommunalliv för att inse att förvaltningen till viss del uppbäres av principen: »Om ingen överklagar, så går det bra.» — Man kan naturligtvis tycka att systemet är groteskt, men det har visat sig fungera någorlunda till belåtenhet, så varför inte fortsätta efter samma linjer: »Om ingen överklagar, så . . .!» I själva verket är systemet inte så befängt, som det i förstone kan synas, utan bäres upp av djup social-psykologisk vishet. Genom de nuvarande lagbestämmelserna finns faktiskt en spärr mot kommunalt slöseri av allmänna medel, men förtroendemännen kan häva spärren, dock icke utan känsla av vågspel. Själva medvetandet om möjligheten till ett överklagande verkar retarderande, alltså i en för skattebetalarna önskvärd riktning.

Skall nu detta system bestå eller skall en lagändring till förmån för klarare direktiv åstadkommas? Frågans lösning kommer inte att hand-

havas av kyrkans myndigheter utan av statsmakterna. Deras inställning torde i första hand betingas av den prejudicerande betydelse som den föreslagna ändringen kan anses medföra för den kommunala förvaltningen. Kanske man här öppnar slussarna för kommunalt slöseri? I andra hand bör man nog också räkna med att statsmakternas syn på frågan influeras av deras uppfattning om det arbete som det här är fråga om. Jag menar att här får man nog räkna med att den olyckliga termen »frivilligt arbete» kommer att framkalla associationer i för kyrkan ogynnsam riktning. Det ligger nära till hands att tänka på ting som »frivilligt åtagande», »frivilligt, d. v. s. inte nödvändigt arbete». På så sätt skapas en felaktig basis, som omöjliggör ett rätt förstående av detta arbetes art och betydelse.

Det sakliga utgångsläget för bedömandet av frågan är alltså det, att kyrkan nu inte kan undvara detta stiftsvis organiserade arbete till församlingarnas fromma, utan att detta arbete är en livsbetingelse för svenskt kyrkoliv, vilket förhållande också varit den direkta orsaken till det av kyrkomötet tagna initiativet till frågan om en lagändring.

Min prövning har varit av saklig och principiell natur. Jag har lagt fram allt material som jag ansett vara av en betydelse för frågans lösning. Härtill vill jag framföra några synpunkter:

1. Vissa talare i kyrkomötet uttalade farhågor för att en hemställan om den föreslagna ändringen kunde få menliga följder för kyrkan, därest statsmakterna avslog framställningen. Så vitt jag kan finna har dock häradshövding Turén fullkomligt riktigt bedömt den ev. uppkommande situationen, då han (se s. 77 ovan) hävdat att ingen som helst ny faktor uppkommit, utan att hela frågan kommer att inta samma läge efter som före statsmakternas ev. negativa beslut. Situationen skulle med andra ord bli densamma som nu, d. v. s. möjligheten finnes till beviljande av anslag, dock med risk för överklagande.

2. Vissa talare i kyrkomötet uttalade betänkligheter mot tillägget »andra för stiftet gemensamma kyrkliga ändamål». På förfrågan upplystes i kyrkomötet att detta tillägg om andra stiftsändamål tillkommit därför att praxis i vissa stift varit att församlingarna givit anslag till resesekreterare, ungdomssekreterare och stiftsgårdar.

Utan tvivel är det av vikt att dessa andra ändamål blir tillgodosedda, särskilt inom sådana stift där ungdomsarbetet etc. intar en förhållandevis fristående ställning till stiftsrådet. Jag vill dock göra den språkliga förändringen att utesluta ordet »kyrkliga», då ju stiftet väl knappast kan tänkas hysa planer på att förverkliga några »okyrkliga» ändamål och då ordet kyrkliga redan tidigare förekommer i lagtextens huvudmening: »Med kyrkliga angelägenheter avses i denna lag frågor om — — —».

Det vore dock frestande att rent sakligt anknyta en del reflexioner till denna fråga. Jag har tidigare i annat sammanhang vid flera tillfällen fram-

hållit att det nuvarande läget i svenskt kyrkoliv kännetecknas av en utveckling, varigenom stiftets karaktär av självständig kyrkoenhet allt mer markeras. Nybildade ord såsom *stiftskyrka, stiftskänsla, stiftsmedvetande, stiftsarbete* ger en klar bild av den uppkomna situationen. Stiftet har blivit den naturliga arbetsgemenskapen, inom vilket kyrkolivet av i dag realiserar sig. Härom är i och för sig ingenting annat än gott att säga. Saken har dock en annan sida. Det är nämligen påtagligt att ju mer stiftet stiger fram som organisationsenhet inom kyrkan, desto svagare blir medvetandet och omtanken om den svenska kyrkan som helhet. Det är svårt att komma ifrån det påståendet att det råder omvänd proportionalitet mellan rikskyrkotanke och stiftstanke. Frågan är om denna utveckling i längden är önskvärd. Det faktiska läget är dock sådant att vissa vitala uppgifter inte kan lösas av stiften själva. Församlingarna behöver inte endast stiftets stöd, utan även svenska kyrkans stöd.

Vissa centrala uppgifter för hela kyrkan har redan givna organ, t. ex. missionsstyrelsen, diakonistyrelsen och sjömansvårdsstyrelsen. Vissa andra frågor av organisationskaraktär väntar ännu på sin lösning. Biskop Rodhe pekade vid 1946 års kyrkomöte bland annat på önskvärdheten av att svenska kyrkans internationella förbindelser ordnades. Sedan dess har kyrkomötet hos Kungl. Maj:t anhållit om bildandet av en svenska kyrkans utrikesnämnd. Den ekonomiska frågan torde emellertid ej därigenom bli löst.

Avsikten är nu naturligtvis inte den att församlingarna skall börja tillämpa den praxis att ge regelbundna bidrag till sådana kyrkouppgifter som här antytts. Dessa uppgifter bör i fortsättningen ekonomiskt lösas på i stort sett samma basis som hittills, d. v. s. genom gåvor, kollekter o. d. Men det vore värdefullt om möjlighet för församlingarna bereddes att ge smärre tillfälliga bidrag till vissa kyrkoorgan och gemensamma kyrkouppgifter. Man kan erinra om att kyrkoförsamlingarna för närvarande till förhållandevis ringa kostnad kan få väl utbildade församlingsmedhjälpare i diakoner och diakonissor. Det synes inte vara orimligt att den utbildning av nödvändiga personliga krafter för församlingsarbetet, vilken nu helt och hållet vilar på enskilda stiftelser, också mer sakligt och ekonomiskt inordnades i den svenska kyrkan och finge en fastare förankring i svenskt kyrkoliv genom möjligheten för församlingarna att som erkänsla för erhållna personliga krafter inom församlingsarbetet skänka ekonomiska bidrag till de anstalter som utbildat dessa krafter. Här är fråga om ett ekonomiskt behov av stort andrahandsvärde för kyrkoförsamlingarna.

Man skulle också kunna önska att möjlighet bleve given för församlingarna att ekonomiskt stödja den verksamhet som genom diakonistyrelsen tar direkt sikte på de olika församlingarnas behov, t. ex. arbetet som utföres av församlingssekreterarna och ungdomssekreterarna, ett arbete som haft pionjärkaraktär inom svenska kyrkan. Från denna organisation kom-

mer alltjämt nya impulser och utprovas nya arbetsformer och hjälpmedel för församlingsarbetet.

Rent sakligt synes det därför helt omotiverat att ge mer »laglig» rätt åt församlingarnas möjlighet att stödja ett arbete från stiftet än ett sådant från svenska kyrkan, då båda slagen av arbete i lika mån syftar till de enskilda kyrkoförsamlingarnas gagn.

Då emellertid min utredning endast avser frågor om stiftsförhållanden, synes det ligga utanför min befogenhet att lägga fram ett ändringsförslag av så pass vittgående betydelse, som det här skisserade. Jag stannar därför inför kyrkolagsutskottets förslag i förhoppning om att de partiella reformernas väg allt fortfarande skall visa sig vara framkomlig.

Vid detta ärendes avgörande bör man slutligen ha i minnet att det ytterst är de enskilda församlingarnas förvaltningsorgan själva som avgör, huruvida det ena eller andra ändamålet skall anses vara av den beskaffenheten, att det bör stödjas genom ekonomiskt bidrag.

3. Vad stiftsråden i första hand behöver pengar till är anställande av en eller ett par resesekreterare eller ungdomssekreterare med uppgift att besöka församlingarna i stiftet. Deras verksamhet har visat sig vara av så stimulerande art, att den om möjligt bör upprättas eller upprätthållas. Både i samhällelig och enskild tjänst arbetar numera specialutbildade krafter som assistenter, konsulenter, kuratorer o. d. för att på ett verksamt sätt kunna stödja sådana arbetsenheter eller grupper som är för små att själva ombesörja den vägledande och rådgivande verksamheten.

FRÅGAN OM STIFTSTING.

Vid kyrkomötet 1948 hemställde domprosten Hylander i en motion (nr 26) att kyrkomötet måtte anhålla om utredning och förslag om inrättande av stiftsting till främjande av gemensamma intressen för stiftskyrkans liv och arbete. Motionen avstyrktes av kyrkolagsutskottet i dess betänkande nr 5 under motivering att utredning angående stiftsmöte och stiftsråd ännu påginge och att man borde avvakta utredningens resultat. Utskottet förutsatte att denna utredning också beaktade de synpunkter som framförts i motionen. Kyrkomötet anslöt sig till kyrkoutskottet. (Se sid. 17 f.)

Utgångspunkten för domprosten Hylanders motion var önskvärdheten att finna formerna för en stiftsrepresentation som vore mer smidig och funktionsduglig än det mer tillfälligt sammansatta och i regel blott vart annat år sammanträdande stiftsmötet. Den föreslagna organisationen, kallad stiftsting, skulle enligt motionären vara uppbyggd efter ett slags synodalsystem, på så sätt att i regel varje kontrakt efter val inom församlingarnas kyrkoråd finge utse sina representanter till ett sammanlagt antal av 20—25. Stiftstingets lekmannaledamöter skulle väljas av stiftsmötet inom ramen av det nomineringsförslag som kyrkorådet framlagt. Som självskrivna ledamöter skulle kontraktsprostarna fungera. Vidare skulle biskopen och domkapitlets övriga ledamöter vara självskrivna medlemmar. Stiftsrådet skulle fungera som stiftstingets verkställande organ.

Syftet med den framförda motionen är riktigt, då den avser att fastare organisera och intensifiera det arbete som utföres inom stiftet. Med tillfredsställelse noterar man att motionären sätter ordet »frivilligt» inom citationstecken, då han karakteriserar arten av det arbete som det här är fråga om.

Vid behandlingen av de frågor, som aktualiserats genom den framlagda motionen, har det emellertid synts mig som om motionären vore alltför långt före sin tid för att kunna vinna gehör för sina åsikter. Hela den verksamhet som bär stiftsarbetets signatur är ännu inne i ett utvecklingsskede, som trots en redan vunnen inre fasthet gör det nödvändigt att iakttaga en viss återhållsamhet i vad avser legala former.

Redan nu kan man skönja konturerna av koncentriska organisationscirklar inom det fria stiftsarbetets ram, vilka kanske tenderar att utvidga

sig eller till äventyrs spränga den skisserade ramen. Man bör akta sig för överorganisation. Motionärens huvudmotivering var den att stiftsmötet vore för otympligt för att kunna fullgöra sin uppgift inom stiftet. Men i stiftsrådet finns ju ett sådant smidigt organ som motionären efterlyser. Varför inte låta stiftsting och stiftsråd bli funktionellt identiska, åtminstone ännu en tid? Skulle det senare visa sig att ett verkligt behov av ett stiftsting föreligger, finnes ju möjlighet att återkomma till frågan.

Det av motionären skisserade valsättet inger vissa betänkligheter. Till typen är det ett slags synodalsystem, byggt på kontraktsindelningen. Men nu varierar kontraktens antal på ett starkt sätt i de olika stiften, från 3 i Visby stift till 25 i Lunds stift. Under sådana förhållanden synes det svårt att bygga på kontraktsindelningen vid skapandet av ett s. k. stiftsting.

I detta sammanhang vill jag påpeka att de föreslagna bestämmelserna lägger allt initiativ i stiftsledningens händer. Det står alltså varje stift fritt att om så önskas inrätta ett stiftsting eller annan stiftsorganisation i anslutning till stiftsmötet och sålunda ge dessa nybildningar en viss laglig sanktion inom ramen för stiftsmötets former. Gång på gång har ju i kyrkomötet betonats, att bestämmelserna bör vara så allmänna, att en utveckling inte hindras.

Det synes vara mest ändamålsenligt att låta de föreslagna formerna för stiftsrepresentationen mogna, innan man för starkt binder utvecklingen med lagbestämmelser. Tänkbart eller kanske rättare önskvärt vore att biskopsmötet — i vilken organisation svenska kyrkan äger ett värdefullt, tyvärr ännu ej legaliserat organ för dryftande av gemensamma kyrkofrågor — diskuterade formerna för en mer enhetlig lösning av stiftens uppgifter i det arbete som det här är fråga om.

BIBLIOGRAFISK BILAGA.

Förteckning över prästmötesavhandlingar 1921—1950.

(För prästmötesavhandlingar före 1921 hänvisas till Arvid Hj. Uggla, Prästmötesavhandlingar 1780—1920. Bibliografisk förteckning, Uppsala 1924. — Där intet annat angives sammanfaller tryckåret med året för prästmötets hållande. Avhandlingar utan prisuppgift har ej varit tillgängliga i bokhandeln.)

Uppsala ärkestift.

1921: Teol. D:r Jonas Lindskog, Till frågan om kristendomens väsen. En undersökning. 205 s. Pris 6:50 kr.

1927: Domkyrkokomminister Gustaf Friman, Om religionens själ. Studier och betraktelser över det irrationella i religionen. 240 s. Pris 4:— kr.

1934: Kyrkoherde Frans Tivell, Förnuft och uppenbarelse. 291 s.

1941: Kontraktsprost Karl Ekman, Luther och vår konfirmationsundervisning. En undersökning till andra trosartikeln. 151 s. Pris 3:25 kr.

1947: Domprost Algot Anderberg, Själavården vid Sveriges försvarsmakt 1940—1945. Redogörelse, intryck, erfarenheter. 174 s. Pris 7:50.

Linköpings stift.

1928: Kyrkoherde Sam. Thysell, Kristendomen och arbetarrörelsen. En undersökning om kristendomens ställning till det ekonomiska livet och ett försök till prövning av arbetarrörelsens innebörd utifrån kristna principer. 400 s. Pris 6:— kr.

1934: Domprost Sven Carlsson (Svenæus), Arbetets värdering. En historisk-etisk studie. 247 s. Häft. 3:50, klotb. 4:75.

1940: Kyrkoherde Fredrik Sjöberg, Kristendomen och humanismen. Några principiella synpunkter jämte kortfattad historisk introduktion. 220 s. Häft. 3:75, klotb. 5:50.

1948: Domprost J. A. Hammers, Kyrkans förkunnelse. Synpunkter på predikan och vår tid. 355 s. Pris 10:50 kr.

Skarastift.

1922: Kyrkoherde E. Beskow, Evangeliets nådemedelsförvaltning. En undersökning. 168 s.

1928: Domprost Emil Berglund, Om predikan. Studier och tankar ur själavårdssynpunkt. 143 s. Pris 1:50.

1934: Komminister E. Rudberg, Kyrka och stat. En historisk återblick och några aktuella problem. 211 s. Pris 3:50.

1941: Direktor Yngve Rudberg, Själavård, med utgångspunkt från erfarenheter »innanför murarna». 1940. 203 s. Pris 3:— kr.
1947: Kontraktsprost Bernhard Salqvist, Folkskolans kristendomsundervisning med särskild hänsyn till 1919 års undervisningsplan. 351 s. Pris 10:— kr.

Strängnäs stift.

1923: Kontraktsprost Frans Stade, Bibeln i den nyare forskningens ljus. 247 s. Pris 3:50.
1930: Kontraktsprost Gudmar Hogner: Moderna missionsproblem. 244 s. Pris 3:— kr.
1936: Kontraktsprost Carl Lönroth, Ur väckelserörelsernas historia i Närke under adertonhundratalet. 484 s. Pris 8:50 kr.
1942: Kyrkoherde Martin Zetterquist, Realistisk kristen förkunnelse. 144 s. Pris 2:50.
1948: Kyrkoherde Benny Benktson, Lagens ämbete. 179 s. Pris 6:— kr.

Västerås stift.

1925: Kontraktsprost Axel Ihrmark, Den religiösa förkunnelsens gestaltning i denna tid. 180 s. Pris 3:50 kr.
1931: Kontraktsprost Otto Bolling, Svenskt fromhetsliv av i dag. 324 s. Pris 7:75 kr.
1937: Kyrkoherde Sam. Gabrielsson, Svenska psalmbokens förnyelse. Några rättframma tankar och oförgripliga bidrag. 332 s. Pris 6:— kr.
1943: Komminister Bertel Andrén, N. P. Wetterlund. 260 s. Pris 6:50 kr.
1949: Domprost Ernst Enochsson, Den kyrkliga seden med särskild hänsyn till Västerås stift. 382 s. Pris 16:— kr.

Växjö stift.

1921: Teol. D:r H. D. Arvidsson, Den kristna trosvissheten. 136 s.
1927: Kyrkoherde S. A. R. Norlén, Judendomens Messiashopp i Jesu tidsålder.
1934: Domprost G. Brundin, Ett evangeliskt-lutherskt samarbete och dess frukt. 227 s.
1941: Kyrkoherde M. E. Björkman, Själavård och församlingsvård. 273 s. Pris 4:— kr.
1947: Teol. D:r I. Krook, Kristusbilden. 178 s. Pris 5:— kr.

Lunds stift.

1926: Teol. och Fil. D:r V. Hedquist, Bönen 90 s.
1932: Kyrkoherde H. B. Hammar, Sveriges Bibel. 265 s. Pris 5:— kr.
1938: Kontraktsprost Hjalmar Evander, Det kristna dopet. Dess uppkomst och betydelse. 214 s. Pris 5:50 kr.
1944: Docent Nils Johansson, Det urkristna nattvardsfirandet, dess ursprung och innebörd. 324 s. Pris 8:50 kr.
1950: Kyrkoherde Axel Melin, Konfirmationen i nutidsdebatten. 304 s. Pris 9:50 kr.

Göteborgs stift.

1921: Kontraktsprost P. Rydholm, Det heliga dopet. 148 s. Pris 1:50 kr.
1927: Kyrkoherde Ivar D. Wallerius, Kristendomens självständighetskrav. En studie över förutsättningarna för en autonomt kristen universalåskådning. 105 s. Pris 3:50 kr.

1933: Kontraktsprost C. H. Thölén, Det andliga prästadömet. 198 s. Pris 3: — kr.
1939: Kyrkoherde Gösta Nelson, En studie i den västerländska förkunnelsens struktur. Autonomidraget i nådens ordning. 203 s. Pris 4: 50 kr.
1945: Kyrkoherde Viktor Södergren, Vägar vi gått och vägen fram. Tankar och linjer till hundra år av svenskt kyrkoliv. 366 s. Pris 9: 50 kr.

Karlstads stift.

1923: Kontraktsprost Th. Ekelund, Frälsningstanken i svensk predikan och psalm. 192 s. Pris 5: — kr.
1929: Kontraktsprost G. M. Hultgren, Gudstjänstens liturgiska utformning. 246 s. Pris 5: — kr.
1935: Kontraktsprost Sven Fredén, Kristustro och gudsgemenskap. 270 s. Pris 5: 50 kr.
1941: Kontraktsprost Karl Fredell, Guds ord och tron. 280 s. Pris 5: 50 kr.
1947: Kontraktsprost Axel Bäckner, Gudsgemenskap och människogemenskap. 448 s. 12: — kr.

Härnösands stift.

1926: Kyrkoherde John Melander, Tro och kärlek. Studier och tankar i fråga om diakoniens bibliska grund. 413 s. Pris 7: 50 kr.
1932: Kontraktsprost Oskar Rydholm, Frivilliggärning i församlingen. 168 s. Pris 3: — kr.
1939: Kyrkoherde Gust. Mellberg, Medelpadskyrkan vid mitten av 1800-talet. Ett bidrag till den kyrkliga hembygdskunskapen. 262 s. Pris 5: — kr.
1945: Kontraktsprost Gösta Ullberg, Våra kyrkvärdar. 61 s. Pris 1: 75 kr.

Luleå stift.

1921: Kyrkoherde Rikard Markgren, Kyrkan och staten. 111 s.
1927: Kyrkoherde Joh. Söderlind, Förkunnelsen inom vår svenska kyrka. En historisk översikt. 276 s.
1934: Kontraktsprost Hugo Berlin, Stiftskyrkan. Några studier i praktiskt församlingsarbete med särskild hänsyn till vårt stift. 60 s.
1941: Teol. lic. Sven Hedenberg, Bikt och avlösning. 223 s. Pris 4: 50 kr.
1947: Kontraktsprost Kristian August Fellström, Från fromhetslivet i Skellefteby gden. 256 s. Pris 3: 50 kr.

Visby stift.

1922: Kontraktsprost J. F. Ronquist, Några tankar angående tillståndet efter döden, 44 s.
1928: Kontraktsprost Carl Kihlén, Den apostoliska trosbekännelsen, 83 s. Pris 1: — kr.
1934: Kontraktsprost G. Kellström, Om den heliga Skrifts auktoritet enligt evangelisk-luthersk åskådning. 42 s. Pris 1: — kr.
1941: Kontraktsprost Adrian Kronqvist, Kristi försoningsverk. Ett försök till utredning. 135 s. Pris 2: 50 kr.
1948: Kontraktsprost Axel Klint, Jämförande studier i anslutning till några kateketiska huvudfrågor. 131 s. Pris 3: — kr.

Stockholms stad och stift.

1925: Teol. lic. Gustaf Ankar, Den kristna frälsningsvissheten, framställd i anslutning till aposteln Paulus. 235 s. Pris 4:75 kr.

1930: Lektor Adolf Ahlberg: Bergspredikans etik, de nyare tolkningsförsöken. En studie. 200 s. Pris 2:25 kr.

1937: Förste sekreterare Tord Ström, Det timliga i evighetens ljus. Om det sociala inslaget i predikan. 168 s. Pris 3:50 kr.

1945: Kyrkoherde Oscar Krook, Ordet och Kyrkan. 112 s. Pris 5:— kr.

TABELLARISK ÖVERSIKT ÖVER PRÄSTMÖTENAS FINANSER.

Stift och år		Tryckningskostnader			Tryckningsbidrag ur kyrkofonden
		Avhandlingen	Förhandlingarna	Övriga tryck-saker	
Uppsala	1934	1 749	4 021	526	1 000
	1941	1 219	4 201	64	1 000
	1947	2 590	utan uppgift	utan uppgift	1 000
Linköping	1928	omkr. 2 250	2 435	800	0
	1934	omkr. 2 250			0
	1940	utan uppgift			0
Skara	1934	1 500	1 616	18	0
	1941	1 800	3 089	49	0
	1947	4 775	omkr. 3 700	70	0
Strängnäs	1936	1 750	2 350	500	1 000
	1942				1 000
	1948				1 000
Västerås	1931	2 000	utan uppgift	utan uppgift	0
	1937	2 677	» »	» »	0
	1943	1 722	» »	» »	0
Växjö	1934	utan uppgift	utan uppgift	utan uppgift	0
	1941	2 245	3 740	45	0
	1947	2 730	5 040	140	0
Lund	1932	1 931	2 409	92	0
	1938	1 433	3 266	48	1 000
	1944	2 922	5 575	336	1 000
Göteborg	1933	876	1 282	16	0
	1939	1 200	1 188	0	0
	1945	3 384	2 871	0	1 000
Karlstad	1935	2 236	3 781	20	2 000
	1941				0
	1947				1 000
Härnösand	1932	786	2 293	73	0
	1939	1 887	4 717	339	0
	1945	691	5 071	267	1 000
Luleå	1934	303	utan uppgift	utan uppgift	0
	1941	1 660	5 219	» »	1 000
	1947	utan uppgift	utan uppgift	» »	utan uppgift
Visby	1928	utan uppgift	3 480	100	250
	1934	» »			400
	1941	155			1 000
Stockholms stad	1930	1 200	1 182	178	0
	1937	875	2 421	106	0
Stockholms stift	1945	1 615	utan uppgift	utan uppgift	0

Utdebitering pr församling och prästmötesdeltagare	Beräknad totalkostnad (utom resor och traktamenten)	Antal deltagare
I medeltal 8—12 kr. pr präst samt 10 kr. pr förs.	9 000	293 271 268
Omkr. 19 kr. pr präst. Därjämte uttax. år 1928 fr. församlingar 2 400, år 1934: 3 885 kr.	2 400 jämte tillägg 3 885 jämte tillägg utan uppgift	utan uppgift » » » »
Uttax. pr förs. 10 kr. Uttax. pr förs. 10 kr. Uttax. pr förs. 15 kr.	3 832 5 817 9 148	211 219 261
Varje år 5 kr. pr förs. jämte 2—10 kr. pr präst	6 550	160 164 134
Ingen uttax. från förs. Varje präst erlägger årligen en avgift av 1/10 % av lönen till prästkassan	utan uppgift » » » »	134 177 143
Pr förs. 11 kr. Pr präst 6 kr. Pr förs. 15 kr. Pr präst ej ang. Pr förs. 20 kr. Pr präst 10—15 kr.	utan uppgift 6 600 9 240	231 284 270
Pr präst 18 kr. Pr präst 17 kr. Pr präst 27 kr. Ingen uttax. från stiftets förs.	5 874 6 872 11 323	336 449 439
Pr präst 8—12 kr. Pr präst 7—12 kr. Pr präst 5—15 kr.	omkr. 3 500 omkr. 3 500 omkr. 8 000	292 294 364
Pr förs. 10—20 kr. Pr präst 5—10 kr.	omkr. 9 000	147 175 178
Årligen 5 kr. pr förs. samt 2:50—5 kr. pr präst	omkr. 7 000	utan uppgift » » » »
Pr förs. 15 kr., pr präst 5 kr. Pr förs. 20 kr., pr präst 6 kr. Utan uppgift	utan uppgift » » » »	98 118 123
Pr präst 7 kr. Pr präst 22 kr. jämte stiftskassa Pr präst 10 kr.	utan uppgift » » 6 000	58 62 79
Från förs. och präster 5—100 kr. Från förs. och präster 5—50 kr. Utan uppgift	utan uppgift » » » »	utan uppgift » » » »

Indbetaling pr forsendelse pr. pakkekonto-beløb	Beløbene fordeles som følger pr. år og måned	Antal forsendelser
1 medefund 8—12 kr. pr præst	0 000	293
samt 10 kr. pr fore		271
		268
Under 10 kr. pr præst. Det præstede	2 100 præste tilsæg	ulan uppgift
uttax, år 1928 fr. forsendelser	2 085 præste tilsæg	
2 100, år 1934: 2 885 kr.	ulan uppgift	
Uttax. pr fore. 10 kr.	3 832	211
Uttax. pr fore. 10 kr.	3 817	219
Uttax. pr fore. 15 kr.	3 148	261
Varje år 5 kr. pr fore, præste	6 550	200
2—10 kr. pr præst		184
		181
Ingen uttax, præste fore. Varje præst er-	ulan uppgift	124
lagger årligen en avgift av 1,10 kr. av		177
præste tilsæg		148
Pr fore. 11 kr. Pr præst 6 kr.	ulan uppgift	234
Pr fore. 15 kr. Pr præst 6 aug.	8 600	293
Pr fore. 20 kr. Pr præst 10—15 kr.	9 240	279
Pr præst 18 kr. Ingen uttax. præste	5 874	126
Pr præst 17 kr.	8 872	416
Pr præst 27 kr. uttax. fore	11 223	420
Pr præst 8—12 kr.	omkr. 3 500	292
Pr præst 7—12 kr.	omkr. 3 500	294
Pr præst 5—15 kr.	omkr. 8 000	404
Pr fore. 10—20 kr.	omkr. 9 000	145
Pr præst 5—10 kr.		175
		178
Årligen 5 kr. pr fore, samt	omkr. 7 000	ulan uppgift
2,50—5 kr. pr præst		
Pr fore. 15 kr. pr præst 5 kr.	ulan uppgift	95
Pr fore. 20 kr. pr præst 6 kr.		118
Ulan uppgift		121
Pr præst 7 kr.	ulan uppgift	95
Pr præst 22 kr. præste uttaksavg		95
Pr præst 10 kr	6 000	70
Fra fore. och præster 5—100 kr.	ulan uppgift	ulan uppgift
Fra fore. och præster 5—50 kr		
Ulan uppgift		

Statens offentliga utredningar 1950

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. [16]
Betänkande med förslag till det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. [24]
Betänkande med förslag till ny lag om flottning i allmän flottled m. m. [27]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Det statliga utredningstrycket. Trycksakskommitténs betänkande. [25]
Kommittésvenska. En undersökning och ett försök till riktlinjer. Bilaga till trycksakskommitténs betänkande. [26]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Ortsavdragskommittén. Betänkande med förslag till ändrade kommunala ortsavdrag m. m. [5]
1949 års uppbördssakkunniga. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i uppbördsförfarandet. [7]
1944 års allmänna skattekommitté. 4. Betänkande med förslag angående ändrade bestämmelser för beskattning av periodiskt understöd, m. m. samt av utdelning å svenska aktier och andelar i vissa fall, m. m. [21]
Länsstyrelsernas organisation och ställning inom länsförvaltningen. [28]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande angående rationaliseringsverksamheten inom den offentliga förvaltningen. [8]
Socialvårdskommitténs betänkande. 17. Utredning och förslag angående lag om socialhjälp m. m. [11]
Statsbidrag för ålderdomshem. [22]
Partsorgan inom yrkesinspektionens distrikt. [30]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande med utredning och förslag angående fordringar på synförmågan för anställning i allmän och enskild tjänst m. m. [19]
Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 5 angående verksamheten vid sjukhustvätterierna och möjligheterna att rationalisera densamma. [23]

Allmänt näringsväsen.

Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 18. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Örebro län. [1] 2: 19. Västmanlands län. [18]
Den svenska elbranschens kapacitet och konkurrensförhållanden. [10]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Undersökning rörande brukningskostnadernas samband med åkerfältens storlek, form och beskaffenhet. [20]
Betänkande angående arbets- och kapitalkostnaderna i jordbrukskalkylen. [29]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande angående tyskgruvorna och centralorgan för gruvärenden. [2]

Industri.

1948 års järnbruksutredning. Betänkande angående järnbrukens arbetskraftsförsörjning och därmed sammanhängande problem. [15]

Handel och sjöfart.

Utredning angående de handelspolitiska arbetsformerna m. m. 2. Redogörelse för de olika avtalstyperna i det svenska avtalssystemet. [9]

Kommunikationsväsen.

Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 4. De smalspåriga västgötabanorna. [14]
Betänkande med förslag rörande decentralisering inom väg- och vattenbyggnadsverket m. m. [17]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m. [6]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med förslag angående folkskolans disciplinmedel m. m. [3]
Skolöverstyrelsens utlåtande angående beskärning av timplanerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. [4]
Handelsutbildningskommitténs betänkande och förslag. 1. Handelsgymnasierna. [12]
Betänkande med förslag till lag om prästmöte och stiftsmöte m. m. [31]

Försvarsväsen.

Skyddsrum för civilbefolkningen. [13]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Stockholm 1950
Katalog och Tidskriftstryck
03488